

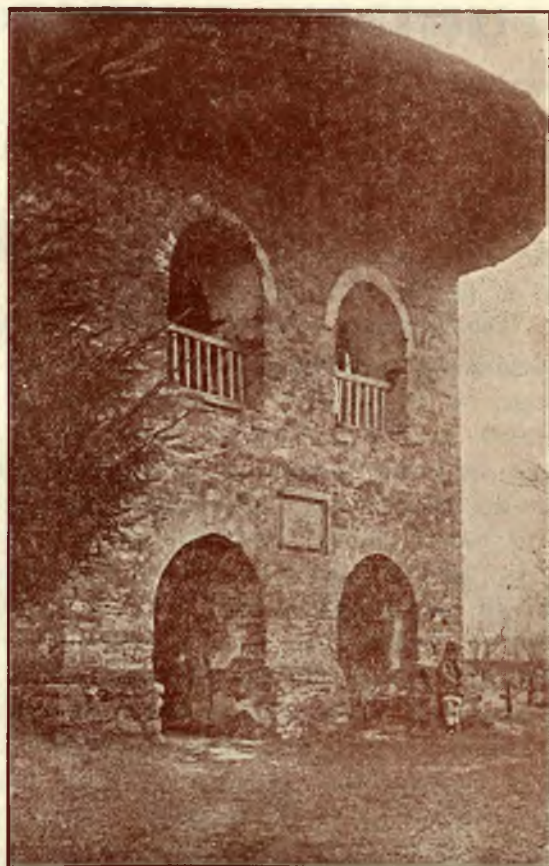
AN VI

1931

Făt-Frumos

Nr. 4-5

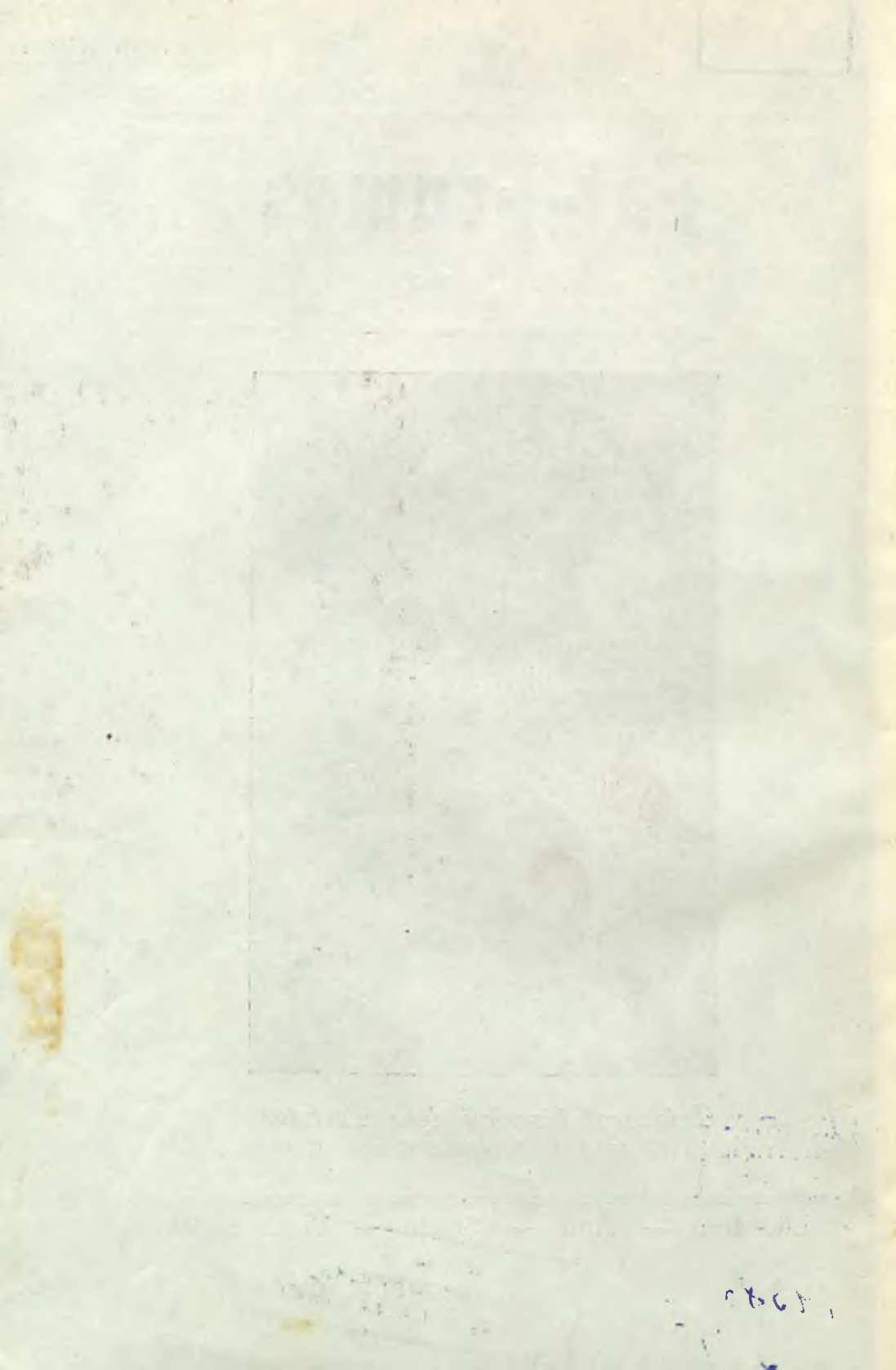
Director: LECA MORARIU

Pridvorul bisericii dela Părhăuți
(zidită la 1522 de Logofătul Gavril Troțușanu)

Literatură — Artă — Știință — Viață socială

31150 935.106

FĂȚ-FRUMOS

AN VI
1931

Director: LECA MORARIU

Nr. 4-5

DRUMUL VECHIU!...

Cum dela Cluj ne îmbie (cu ziarul Drumul nou) chemarea d-lui Sextil Pușcariu către un „drum nou“, e bine să ne fie aminte de celalt drum, un foarte vechiu drum!... Vechiu cât însași omenirea, — fiindcă nevoia (dar și bunăvoia!) jertfei și a bărbăției intru apărarea celui mic și oropsit vine din cele mai înegurate adâncuri ale timpului. Nu civilizația și nu cultura au izvodit-o. Ba și cea mai nevolnică jivină știe să se îniepte asupra vrăjmașului care stă să-i urgisească plăpândul pui!

Ni-i dor deci și ni-i foarte pohtă, în aceste zile ale noastre (și ale unui miron crîstean d. p., — ca să nu mai pomenim de Alții...), nu de drumul cel neted și luciu al consacratelor tîmăi și pocloane, ci de calea cea aspră și amară pe care a bătut-o d. p. un... oarecare Eminescu... Chiar dacă 'n această cale ajungi să strigi — ca acelaș Eminescu: „Sunt stricat cu toată lumea“ (N. Zaharia, Mihail Eminescu, Viața și opera lui 1923, 370) — și chiar dacă asemenea cale nu duce nici prin ținutul ploilor meteorolitice ale „decorațiilor“, și chiar dacă ea nu bate nici măcar în porțile înaltelor „așezăminte culturale“, unde, firește, nu s'a învrednicit să calce acelaș Eminescu (și alții, înrudiți cu el: Vlahuță, Caragiale etc)...

Drumul vechiu al bărbăției depline, gata să apere ADEVĂRUL împotriva Orcui, îl cerem noi! Nu miloaga poticnire „nouă“ care, am dori s'o vedem lăsată pe seama altora (d. p. în seama celor dela „Cele-trei Crișuri“)! —

Leca Morariu

BIBLIOTECA
JUDEȚEANĂ
NEAMȚ
Fond „G.T.K.“BIBLIOTECA
DOCUMENTARĂ
ORAȘUL PIATRA NEAMȚ

935.106

14380

3.150

SCRISOARE

Țiea casele sunt sure
 și sufletele — cenușii...
 Nu-i cânt, nici farmec să te fure.
 Mocnite-s toate și pustii.
 Curg umbre reci peste contururi
 și scund și surd e ceru'-aci...
 — Dar: toate-ar chiui în jururi
 de te-ai ivi.

Țiea toamna, grea de ceață,
 dospește 'n putred și noroiu;
 și goi sunt viii de viață
 și morții de-amintire-s goi...
 Ca 'ntr'un surghiun sunt toate hâde.
 Și chinuri cresc spre-a mă 'mpietri...
 — Dar: iar aș învăța a râde,
 de te-ai ivi.

George Voevidca

Din volumul-manuscris: „Cântece pentru Lu“.

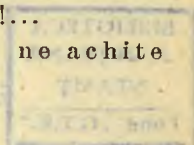
De-ale Administrației noastre

Revista „Făt-frumos“ a mai primit următoarele daruri: 450 lei dela d-l Ioan Vicoveanu institutor Vicovul-de-Jos, Bucovina și 50 lei dela d-l Lt. Colonel Gh. C. Theodorescu, Suceava. — Onoare generoșilor cititori ai culturii! —

D-lui I. V. în V. — În aceste vremuri când chiaburi notorii se bucură de pretextul (foarte binevenit și ieftin p. d-lor!) că „criza e enormă“ și că bugetul d-lor, nu mai suportă un biet abonament de 200 lei pe an (= 16 lei și $\frac{1}{2}$ pe lună!), darul D-voastre ni-i iarăși dovadă că, cu cei mici la pungă, dar mari la suflet, Fătul nostru va birui toate „crizele economice“!

D-lui Șt. V. legător de cărți în Cernăuți. — Achitarea datoriei noastre cereți-o dela d-l Eusebie Popovici, avocat și deputat de Rădăuți, care — să-i fi bine! — ne-a rămas dator cu suma de 500 lei! Dar... una-i politica și alta cultura!...

Alți „paraziți culturali“ cari refuză să ne achite abonamentul: Îi publicăm în N-rul viitor!

Începutul apiculturii teoretice la Români

După cum în lumea literelor române Codicele Voronețean este socotit, până astăzi, ca primul document de autentică limbă românească a vremurilor demult apuse, totașa pentru lumea apistică din țara noastră, o similară mărturie a trecutului apistic este opera, atât de rară astăzi, *Economia Stupilor* de Ioan Molnar. Competenta confirmare a acestui fapt o aflăm la preotul Constantin Dimian din Brețcu, Transilvania, în lucrarea sa *Stupăritul*, Brașov 1887, în care cetim precizarea: „Asta e cea mai veche lucrare în limba română — este însă de tot rară“.

Altă dovadă pentru „întăitarea“ ei ne-o dă lucrarea însași, cu titlul: „*Economia Stupilor* acumu întâi izvodită și dată de Ioan Molnar, Doftorul de ochi în marele Prințipat al Ardealului. Cu privilegiul împărătesți și Crăiești măririi. În Vienna La Iosif nobil de Kurzbeku împără: și Cră: de Curte, a neuniților Rumâni, și a Sârbilor Typograf, și vânzător de Cărți. În anul 1785“ (cf. alăturatul clișeu).

Limba acestui prim manual român de apicultură e veche, caracterizată printr-o greoaie construcție a frazelor și printr'un stil întortochiat și lipsit de elasticitate, stil care se aseamănă într-o câțva — bineînțeles fără acea rimare a textului — cu limba Istoriei Ieroglifice a luminatului Voevod Dumitraș Cantimir.

Apariția acestei cărți se datorește de sigur imboldului dat de împărăteasa Maria Theresia, care, se știe, a fost mereu animată de stăruința de a-și ridica noroadale monarhiei sale la mai multă cultură și mai bună stare materială, pentru care lucru a încurajat și chiar însărcinat pe diferiți scriitori și economiști ai săi cu răspândirea cât mai largă a celor mai noi cunoștințe referitoare la îmbunătățirea agriculturii, industriei etc. Maria Theresia dă d. p. la 8 Aprilie 1775 Patentul, prin care li se recunosc apicultorilor diferite privilegii: produsele lor sunt scutite de dări; se ordonă și alte dispozițiuni favorabile pentru albinărit. Și tot ea înfințează la Viena (în 1769) o școală apistică, a cărei conducere o încredințează celui mai vestit apicultor de pe atunci: Anton Janscha din Breznica, de lângă frumosul lac Veldes (Craina).

ЕКОНОМІА СТУПНЛОГ

А К Ж М Ъ

ЇТЖИ ИЗВОДИТЪ ШИ ДАТЪ

А Г

І СО А Н М О Л Н А Г

Дофторѣ де соки ѿ мареле Принципат
ѿ Арѣвѣвѣ.

Кѹ приналежѣла ѿ дѣлѣтѣ шѣи Крѣщѣи лѣтѣри.

Ї ВІСННА

ѿ Іоѿиф ноклѣ де Кѹрѣкѣ ѿ дѣлѣтѣ шѣи Крѣ :
де Кѹрѣтѣ, а неѣницілор гѣмжнѣи, шѣи ѿ Сѣр-
вѣлор Іѹпограф, шѣи вѣизѣторѣ де Крѣи.

ѿ Днѣ 1785.

Cred dar, că nu greșesc, dacă presupun, că tot dânsa a însărcinat pe diferiții guvernatori militari ai ei ca să răspândească cu toată stăruința metodele cele mai raționale p. exploatarea sistematică a albinăritului; astfel deci guvernatorul Ardealului Samoil Liber Baron de Bruckenthal a apelat la serviciul marelui învățat și scriitor român ardelean de pe atunci (față de știința căruia baronul avea o adevărată admirație), Ioan Molnar. Molnar a răspuns acestei chemări prin alcătuirea cărții de care ne ocupăm acum.

În închinarea lucrării sale, I. Molnar mărturisește că numai datorită înaltei protecții a Baronului Samoil de Bruckenthal „a putut să-și înzestreze mintea cu învățătura luminată și folositoare“ și, sigur, măgulit de însărcinarea primită dela protectorul său de a-l ajuta în această lucrare — într-o lungă și ceremonioasă dedicare „Excelenții Sale Prea Luminatului Domn Samoil Liber Baron de Bruckenthal, al împărătești Craiești măriri al Statului dinlăuntru Sfetnic, al Luminatului Cin al Sfântului Stefan Craiul Comendator: prin marele Principatul Ardealului, și Părților lui împreunate Guvernator crăiesc și a învățatului Brașov Guvernium întâiu exarch: imp. Domnului Părintelui Patriei, Apărătorului Binelui și al meu făcătorului de Bine“, caută a fi recunoscător protectorului său. Dar să nu credem că autorul și-a realizat opera numai silit de apelul-poruncă al guvernatorului, care era și ocrotitorul său, ci după cum vedem imediat din Motto-ul atât de potrivit ales și așezat în fruntea cărții sale: „Mergi la albină și vei cunoaște cât este de lucrătoare și cât de curat lucru face, ale căreia ostenele împărații și proștii le întrebuințează spre sănătate, și de toți este iubită și mărită, măcar de este și slabă de putere, ci pentru înțelepciune cinstindu-o o au adus înainte“ (Pildele lui Solomon: Cap. VI Stih 8), el a pornit la lucru cu tot avântul, nu numai al scriitorului, ci și al prisăcarului pasionat.

Cartea abundă pe alocurea în supărătoare greșeli de limbă, dar de altfel, în totalitatea ei, e scrisă cu multă inimă, cu prea multă chiar. Și, poate, acestui fel prea sentimental, prea liric, se datorește faptul că (deși în acea vreme bibliografia apistică dispunea de opere ca cele ale lui Nikol Jakob 1568, Martin John 1691, Reamur 1734, Jean Swammerdam 1738, Preot Schirach 1770, Anton Janscha 1775, John Müller 1780, Preot Christ 1783 ș. a., lucrări cari se mai consultă chiar și azi) — multe chestiuni elementare chiar de ordin anatomic, fiziologic, biologic, practic,

etc. autorul le tratează superficial și uneori chiar eronat, susținând de pildă în Partea I: Despre învățătura ce este de lipsă să știe stupariul: „Capul albinei este alcătuit din 2 ochi, 2 coarne... Cu coarnele își netezește partea capului și mătură găocițele fagurilor de toată necurățenia. Trântorii nu lucră alta ceva, fără numai plodesc (fructifică) pre matcă și pre celelalte albine“; Sau în Partea VI: Despre ouele reginei și ale albinelor: „Când se apropie timpul vremii cei de primăvară, atunci albinele cași alte jivini, ce au fost preste iarnă ca niște amorțite încep și ele a se deștepta. Iară matca și albinele încep cătră sfârșitul lunii lui Februarie a oua fireștecare după rânduiala firii sale. Adecă: Matca așează ouele ei în găocițele fagurilor celor mici. Iară albinele lucrătoare oue pentru prăsierea trântorilor în găocile cele mai mari. Matca poate într'o săptămână și 3.000 de oue a așeza, unde o albiuă într'o săptămână numai 21 de oue deabia așeza, că almințerea s'ar prea înmulți trântorii de ar oua și ele atâtea“; totașa în Partea XXIX: Despre simțirile albinelor; Auzirea: „La aceasta simțire nu se lovesc ispititorii albinelor zicând unii, că albinele nu aud“, — lucru ce dovedește că Molnar nu era destul de sigur, dacă albinele posedă sau nu simțul auzului. Și așa mai departe, încă multe altele.

Dar autorul ne debitează și teorii bune, ca d. p.: Pășunatul albinelor de toamnă; cum să se scoată recoltă din stupi fără să se omoare albinele ș. a.

Concluzia celor constatate de noi: Nu greșim, dacă prețuim deosebita valoare a acestui manual pentru începutul albinăritului sistematic în țara noastră. Adevăratul istoriograf al apisticeii românești nu va putea începe istoria albinăritului rațional dela noi, fără să utilizeze un material atât de prețios, și din punct de vedere linguistic, cât, și mai cu seamă, din punct de vedere al cunoștințelor apistice din acele vremi.

Datorită bunăvoinței d-lui consilier silvic Vasile Halip din Câmpulungul Moldovei autorul acestui articol a ajuns a fi posesorul unui exemplar (în stare încă relativ bună) al acestei vechi și rare opere apistice.

Ioan Vicoveanu

Institutor, Vicovul de Jos

Drumuri cirebire

Carnet istro-român ¹⁾

25 August 1927: Susn'evița și Letai

Ne scurtăm și somnul pentru a dovedi cu înregistratul bogatelor evenimente ale zilei de ieri. Dar vizitele încep a curge. Și toți pentru a se litratei (= fotografia). E întâi rândul agerului Ive Târdoslavichî (din Sucodru) poreclit și Cmeticiu, deci Gospodărelul, în deosebire de un tiz al său mai vârstnic, cu porecla Zidariciu (= Zidărașul) Când te arăți uimit că numără abia 55 ani vârstă, prinde a-și povesti patima îmbătrânirii sale: — Doi miseș niș n-am, nego pre hărbăt zacaveit-am (= Două luni n'am [făcut] nimică, decât am tot zăcut pe spate). —

Și iar pentru fotografiat ni se înfățișează, cu multă cuviință bătrânească, moșul Ioje Bîrcarichî, zis și Chebru (= Cărbuș). În întreaga Susn'evița moș Chebru (de 87 ani vârstă) e astăzi cel mai vechin om. A fost și „ân voische“ (= în bătaie), la Custozza. Ba a și fost rănit. Posedă și două medalii: Kriegsmedaille și Jubileumsmedaille. Dela dânsul aflăm că: — Peras (Peras al nostru din Bârdo) nascut-ăi trei zece și șapte (= P. e născut la 1837). — Când cineva din indispensabilul public al fotografierilor în plin aier pomenește de alt fieiertat veteran, atunci Moș Chebru îngână: — Miche vreme-i c-a murit (= Puțină vreme-i de când a murit) — atestând din nou acelaș românesc și romanic tipar frazeologic (cf. dacorom. „acu un an“, sau francez. „il y a un mois“) pentru fixatul timpului în trecut. Dar astăzi nu ni-i dat să mai depănăm mosorul vremii cu alde moș Chebru (care ar putea fi „Cărbuș“ și pentru micimea sa trupească, și mai redusă, parcă, de atâta exces de supușenie a militariei austriace, poate...). Din lungul drumului doctorul Belulovici ne măhăiește salutul fascist. A venit să ni se ofere pentru o ședință filologică. Iar ședințele d-sale consistă în foietarea și completarea celor două glosare ale lui Iosif Popovici — dar mai ales în zvântarea boțelor (= garafelor) de vin... Orcum la o în-deletnicire ca aceasta doctorul se slujește de-un atât de savuros și plin de tabieturi ritual, că nu ți se mai urește privindu-l... O face omul din toată inima... Roadele filologicești rezultate de pe urma a 3—4 boțe deșarte sunt deci următoarele: cōlura = ho-

¹⁾ Continuarea paginilor „Făt-frumos“ 1931, 21—25.

lera; litchiei (verb.) = raccoglare l'uva che cade a terra durante la vendemmia; luba = ascesso ghiandolare deci: gălci, amigdalită); madrunu = o boală de tîrbuh (= abdomen), poate fi apendicita, adaugă doctorul; măn'aleta (cu roişe bareta) — urcarle se ofende ăi măn'aleta (= cine-i supărăcios îi „măn'aleta“) şi pentru a-l omiri (= împăca) sau pentru a-i „faşe friche — se zişe: cu roişe bareta“ (= pentru a-l înfrica se zice: „cu tichie-roşie“); pirula = it. pillola; risipola (termen din patologie); spirunu = ?; vîrn'ah = it. coctaneo (?); zivice = it. cancro etc... etc... (căci nu mai pot descifra tot ce mi-a notat printre boşe... un doctor cercat de accese filologiceşti...). Doctorul Belulovici distinge apoi — întrucât şi până mai poate omul distinge „la a 5-a „boşe de vir“... — nuanţele: „vaca se gone“ (exact ca'n dacoromână); „oia se mîrche“ (cu etimonul croat mrkati se); „gal'ira se petese“ („Còcotu petese gal'ira“)... Pe urmă ne vine'n gând o vorbă discretă, tainică a lui Cîrţulici că „cu gospodinu medigu nu se pote ganei nego damareşe“ (= cu d-l doctor se poate vorbi numai demineăta)...

Şi iarăşi, biruind osteneală şi indispoziţie şi torpoarea cumplitei dogoreli de afară, ne întoarcem la munca noastră de cât mai hapsână şi mai lacomă înregistrare a toate cele trăite ieri; fiindcă noi, orce clipă, şi cât mai multe clipe petrecute aici, trebuie să le exploatăm de istov. Dar e un făcut să nu ne izbăvim astăzi de ispите. Bădica Ludo Şcalir s'a deprins chiar să bată la uşă: — Am verit che v-oi o ştorie spure (= Am venit să vă spun o poveste)! —

Veste de care orcând şi'n orce împrejurări eşti bucuros. Iar ştoria după ce e o variantă a poveştii Steaua de aur din textele lui I. Popovici (vol. II 33—38), mai are şi darul de-a fi mult mai limpede înşirată de cum e la Popovici, mult mai limpede, până'n clipa când şi bietul Şcalir se poticneşte şi dânsul într'a nuşcata „boşe de vir“ (= garafă de vin) şi vorba-i, şi aşa destul de lorburosă şi de fornăită, abia izbuteşte să îngaima versurile:

Cate-te bire (= Bag' de seamă bine

Cum ver tu mire! Cum mă-i mântui pe mine!).

Pe cât de mare ni-i bucuria de a ne vedea ajunşi cu avântarea epicismului popular până la o formulă versificată (fenomen gene-

ral al psihei populare ²⁾, pe atâta de amarnică ni-i măhnirea că pe ziua de astăzi limba bietului Ludo se încurcă într'o dialectologie de care nici un filolog român n'are știre... O lășăm treaba încurcată, luând măsuri ca pe viitor apariția și dispariția boțelor să fie mai cu băgare de seamă observată de prea zeloșii scriitori de povești... Dar nici nu-i mirare! Prin obloanele abia-crăpate (ca să ne strecoare cât de câtă lumină), dogoresc adevărate guri de foc. E o vipie cotropitoare. Ți se uscă gâtulejul numai adormecând-o. Avem noi însă leac și pentru o amărăcie ca aceasta; o mândreață de sculă, care nu se mai află alta: ligheanul nostru de cauciuc, mare cât roata fântânii, în care cu o singură cintură (din apa cisternei lui Rotta) te faci atâta de proaspăt cum în întreaga Valdarsă nu-i nimene la un timp și un loc ca acesta. Cel puțin un sfert din izbândirile noastre de până acum îl datorăm acestui atât de ieftin mijloc de mereană invioare; iar în anumite împrejurări scula aceasta de cauciuc ar trebui să fie la fel de cinstită în seminariile de filologie vie, ca și aparatul fotografic sau gramofonul.

Și gata-întremat stai să te așterni din nou pe lucrul „înregistratului“ și „revizuitului“. Dar — un durăt de cabrioletă s'a oprit la poartă! Iarăși doctorul Belulovici! Să-i ținem tovărășie de drum până'n Vragna unde-l reclamă îndatoriri oficiale; vom atinge Letaiul semicirebir... Suntem deci pe dată convinși că trebuie să-l întovărășim. Drumul ni-i cunoscut și răscunoscut!... Pe stânga prăpastia Bogl'usînței, care-și ascunde matca secată în perdele de stejăriș; la dreapta pleșuvia stâncăretului care prinde a urca înspre moșul Monte-Maggiore. De altfel, dealungul drumului acestuia, puțin ce se prefiră din cele 23 case ale foarte împrăștiatului Letai. Ne oprim la casa lui Giovanni Contuș; casă bătrânească, acoperită cu paie: hrubă care te'mormăntează de viu. Noroc c'o mai desinfectează fumăria vetrei! Păragină și sărăcie! Omul casei e în „Meriche“ (= America). Căsașii cu-vintează frumos „vlaşchi“ (= cirebirește). „Ma cu celi al'ți ganescu hîrvațchi“ (= Dar cu ceilalți vorbesc croațește). Doctorul, deși pesimist în tot ce privește viitorul istroromân, ne asigură că mai mult de jumătate din acest Letai cirepește cirebirește. Și la al doile Contuș se gane bire vlaşchi (= vorbesc bine românește).

²⁾ Cf. Leca Morariu, *De-ale Cirebirilor I* 1929, 92.

— E țe fațet? — întreabă doctorul.

— Ne hladin, gospodine (= Ne „umbrim“, d-le)! —

Teritoriul aceasta se cheamă Palerchia¹⁾. Cutare hartă militară austriacă îl înseamnă cu numele familiei de baștină din partea locului: Kontuși. Și ce alta ai mai putea vedea aice, decât obișnuita și pretutindeneasca biată ticăloșenie și nemernicie cirebiră! Ba totuși, soarta ni-i binevoitoare, înfățișându-ne aieva cum „măgar de măgar se scarpină“: cum mănzul-măgăruș se freacă de mă-sa, vremece preafericita mamă își flutură urechile și-și joacă ochii cu vădită afecțiune maternă... Și mai e ceva care te face să tresai! Un pârâit ca de-o morișcă de vânt? Adevărat! E „clepetățu carle tuce și lucre lu lisite friche, che nu vire fura gal'irle ăh hliv, și za lu pul'i, che nu viru zobli' grozdile“ (= o morișcă de vânt, care turuie și-i face vulpei spaimă, să nu vie la furat găinile din poiată, și paserilor, ca să nu vină la cinghilit struguri) Iar hlivu e „o michițe ștalițe“ (= grădiniț mititel, deci: coteț, poiată). Etimologicește clepetățu ne duce la croatul klepati = a ciocăni; a bate, a toca — și la klepetati = a scutura; a turui, durui, toca.

Borboroseală croată te împunge în urechi: Un omușor, ispitit de încingerea voroavei noastre s'a oprit și dânsul să asculte ce tăinuim, și mărturisește acum, pe croatește, c'a înțeles mai totul ce-am vorbit; decât nu poate vorbi ca noi! E un tip atât de pronunțat „dacoromân“, moldovan de-ai noștri, din Câmpulung ori Sadova, — că numai pletele-i lipsesc, ca să-l apuci de chică și să-l zgudui: „Trezește-te, mă omule, desmetește-te, că nu ești tu Croat, cum nu sunt eu feciorul Papei dela Râm“!... Și-i Letaian și dânsul! Iar doctorul Belulovici ne asigură că'n satul Olmeto (Brest) din Ciceria, „Românii azi complet slavizați“ zic până astăzi: „dosta largo“ (= foarte departe) și „scolăi-se“ (= scoală-te)...

De-acu am cam sfârșit-o cu Contușii noștri. Temeiul acestui mic Letai (cel mai mic sat cirebir) se trage doar dincolo, pe drumul aceluia San-Martino în care Ioan Maiorescu a mai auzit graiu cirebir. În cea mai dogoritoare toropeală a

¹⁾ Nu garantez că acum (la 1931) am descifrat bine acest nume (Palerchia?) scris în 1927; îl înregistrez totuși pentru a țintui și atenția altora asupra toponimiei cirebire, așa cum a făcut-o merituosul cercetător Iosif Popovici (vol. I 41—48).

arșiței și'n durătul leșinător al docărașului străbatem, muți, valea acum lărgită și înviorată de vârstările holdelor. Drum care ni-i o preabinevenită școală de comparație a huzurului croat și a mizeriei istroromâne. Încât Istroromânii se sting cu zile nu numai din pricina indolenței italiene față de dâșii, ci și de atâta vitregie și sărăcie a celui din urmă petec de... stâncă ce-l mai au...

Și ne pomenim din nou în fața oștariei „all' Amroa“, unde doctorul intră nu numai... ca să-și absolve „ședința filologică“, ci și pentruca să-și cumpere „țucaranci“ (= bomboane) copilașilor săi. Așteptarea ne-o umplem cu revizuirea textelor cirebire culese mai ieri-alaltăieri; mentor în acest lucru ni-i „cuceru“ (= viziteul) Cirebir care ne-a adus încoace. Încât de-acî încolo nu mai cântărim vremea, pe care bietul doctor și-o cântărește iarăși cu garafa de vin ..

Pornim... dacă putem... Noroc pe unii că trăsura nu se poate încurca și dânsa în două cărări... Dar la cutare casă doctorul se dă jos; are un pacient. De întunec ce-i, nici cu „revizuitul textelor“ nu te mai poți lua acum. În cutare cătun alt „pacient“! Și așteaptă iarăși, măi nene, că așteptatul și răbdatul îi și el de leac, sileacul! Iar dela niște pacienți ca aceștia, cu așa grabnică nevoie de doftorii, sărmanul nostru doctor se întoarce din ce în ce tot mai cu scumpie la cuvânt...

Și dincolo alt bolnav cu sufletelel la gură! Și iar stai să-ți treacă părul prin căciulă; vorba ceea: Pască murgul șarampoi, pân'om paște ce-avem noi!... În cele din urmă, ne aruncăm peste draghină și-o luăm la picior.

Ce besnă de întunecime croată pândește 'n aceste drumuri! Și cât de înverșunați o înfruntăm acum amândoi, cu tropot de cizmă valahă și cu vorbă cirebiră (nu dacoromână!) întru răzburarea cirebiriei cei amuțite de veci pe aceste blestemate meleaguri! Un felinar răsărit deodată în cotitura drumului, ni-l domolește solitarul nostru protest. E un car cu boi și, ca orce vehicul la vreme de noapte aice, cu felinarul poruncit de stăpânirea locului. Căruțașii ne întimpină cu Bog-ul (= „cu D-zeu“) croat; le răspundem și le răsăspundem cu un zdravăn Domnu cu voi cirebir.

— Tu-ști, Miho? (= Tu ești, Mihai?) — întreabă atunci unul din car.

— Io-sm, io! (= Eu, eu!) — răspunzi. Și... „Miho“, cum te

găsești, dai să te apropii de car. Boulilor li se năzare te-miri-ce și-s gata să sară cu car cu tot în prăpastia Bol'unsuței. Sudalme croatești, zurut de sticlă spartă, întunec ca'n corn, fiindcă fânarul s'a stâns, tropote de cai și răcnete... Carul cu boi: gata hartoit deacurmezișul drumului; dincolo, o căruță cu cai și cu oameni grăbiți să treacă peste noi... La lumina chibriturilor vedem că i-am închis drumul... trăsurii d-lui doctor Belulovici!

— Dar ce vă mai dați jos? Hai suiți că întârzim! — ne muștră... grăbitul doctor.

— Iacă suim, suim! — îl ogoim noi, potrivit împrejurărilor...

Și cu tot hazul pe care ni-l produce iluzia doctorului că ne-a adus acasă, tot drumul, în trăsurica lui, — rămânem multă vreme abătuți de cele constatate pe ziua de astăzi: că desmoșteniții Cirebiri nu-l pot avea căpetenie nici măcar pe doctorul Belulovici, singurul lor „intelectual“...

Leca Morariu

PIPIGRAMA

Lui * * *

Când mâna -mi tinzi, mănusa -mi scot.
Și 'n gest să nu crezi că mă 'nșal:
e mâna mai ușor — socot —
decât mănusa să mi-o... spăl.

Profesorul X

(respins la examenul de șoferi)

— „Ce examinatori barbari!“
— Și-i logic omul să se plângă!
Ei! Doar s'a plictisit să frângă
gramazul numai — la școlari!

Unui profesor de științe naturale

È un simpatie profesor.
Dar că nu-i sunt familiare
dihăniile — nu e mirare:
domnul li e... superior!

George Voevidca

Amintirile lui N. I. Huțuleac despre Iraclie Porumbescu

I.

Răsfoindu-mi amintirile din neagra noastră robie 1914 -1918 (ba chiar — 1919), — din zilele când, în fundul meleagurilor străine, singura Românie din preajma noastră erau flăcări Români din regimentul 41 de infanterie (Cernăuți), dau de aceste mult-vânzolite foi cu eticheta Amintiri despre Iraclie Porumbescu, dictate de soldatul Nicolai Huțuleac în 19 Iulie 1916 în satul Schembije, Carneolia (Krain), pe toloacă, la soare, vremece cătră asfințit bubuiri de tunuri ne îmbie la alte gânduri... La un moment dat, când bubuirile de baraj (Trommelfeuer) se prea întetesc, bădica Huțuleac ostoieste povestea și face: „Scriem noi aice ce scriem, da' canoanele (= tunurile) de colo ne întrec, că scriu cu țarnă și cu sânge“...

E acelaș Nicolai al lui Ion Huțuleac, născut la 1879 în Frătăuțul-nou (județul Rădăuți) și locuitor tot acolo, cu nevastă și 4 copii, și asentat (recrutat) la 1914 — din traista folclorică a căruia am mai deșertat până acum și altele.

Pentru grafia fonetică a acestui text folcloric cf. ale mele De-ale Cirebirilor I 1929.

Leca Morariu

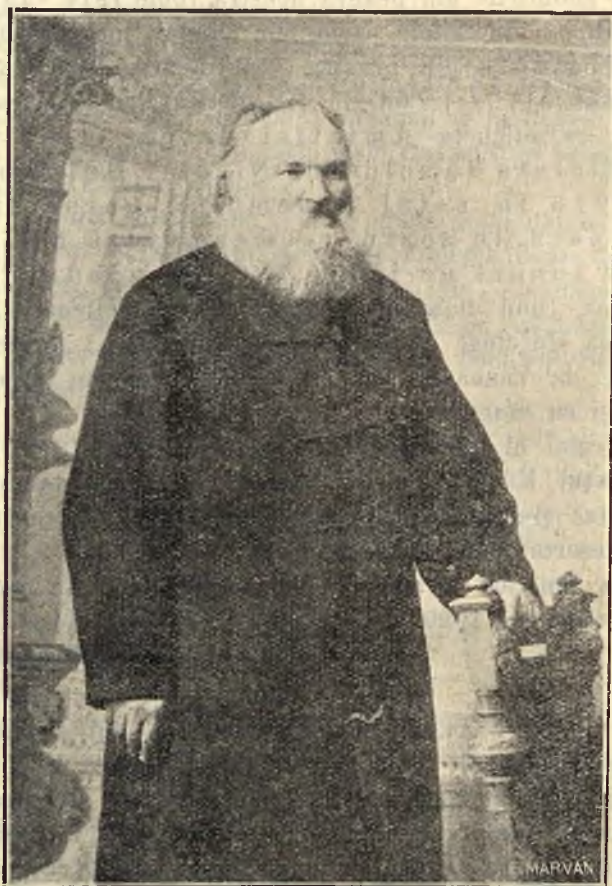
II.

Cin ieram un mîndz (= mînz) di doispreci ai (= ani) îblam la Parintili Porumbăscu cu alt baiet, Nicolai a lu Costea Rucior, cari az (= azi) îi vâhmaistru la șandarie. L-o fost luat Parintili ca să-l poarti mai diparti în școli. Da o murit Parintili și ghietu (= bietul) Nicolai o ramas și-i bun-ramas Aghie (= abia) la catanie ș-o ciștigat pînea lui; da tot cu mintea dila Par. Porumbăscu, să (= se) cheamă.

Îblam, dzîc (= zic), la Par. cu dinsu (= Nic R.), că și ieu ieram un ghiet horopsît și ma (= mă) tragem (= trăgeam), saracu di mini, la o țurucă di colacel. Și nu mergem odată, undi să nu-n' (= nu-mi) deîi (= deie) ceava: o bucățucută di zahar, o smochinucă, o pupădză¹⁾ (= pupăză). Ba ma pune (= pune) la masă și ma îndopam așîș eun să cadî cu tovarășu n'eu (= men)...

¹⁾ „Pupăza“ (de aluat) din vârful pomenelor. Cf. locuția colac peste pupăză!

di carti (= carte), — Dumnadzău-Sfintu să-l ierti, să-i hiîi (= fie) țărna ușoară! Că așa preut nici n-o fost și nici n-a mai hi în Fratauțu-nou! În întreg righimentu ainufirțig²⁾, — cât

IRACLIE PORUMBESCU

nii) bliduri, jertfă cum să dzîci, apu (= apoi) iel, nu ca alț (= alți) preot să ieîi (= ieie) acasă, da împarte la școleri, a doile la copchii și apu la fumei (= femei) îngreunati, ca di poftă. Și dacă ieșe din biserică, tăț să lauda (= toți se laudau), unu cătră altu, că: „Iga ci-am capatat dila Parintili“! Și felî di felî

ii iel di righiment — ti-i n'ira (= te-i mira) să hiîi om ca dînsu! Numa Parintili Berlinschi cari o fost v-o doi ai (= ani) cu dînsu, poate c-a hi di-prins obliceru (= obiceiul) lui. Dacă mormînta un om, dintr' a doile sat să audze (= se auzia) glasu lui; cum îl radica din casă pân la țintirim, într'una cînta. Cu bună samă că să audze dintr'a doile sat: din Fratauțu-vechi. Mai multi nu știu, că ieu ci ieram pi-atuncî? Ia un ține prost!

Da și la biserică dacă aduce oamini (= oame-

²⁾ = einundvierzig; regim. Nr. 41 de infanterie din Cernăuți, regim. cu peste 85% flăcăi Români și cu bună faimă în toată durdura din 1914—1918.

di carticeli di rugaciuni, Epistolii, Visuri și altili da la oaminī. Pi hiecare il întreba orī de știīi citi. La nafură, — talgiru (= far-furia) cu Sfânta-nafură, di-o parti, și teancu di cărț, di alta! Și alti cărț, di diusu tipariti: dispri cum poati să trăiască omu în lumi mai ghini, să nu hili n'îșăl (= mișel); cum poati să-ș cruce sanatatea și gospodaria. Și cini-o luat în samă și l-o ascultat, il pominești și-n dziua di az

Și dac-o murit — or hi mai ghini di donădzăci di ai; astădz să nu hili Rusu în Bucovina, ieu aș ști cîn o murit: aș scrii (= scrie) acasă și îi (= ei) n'-ar (= mi-ar) da răspuns, dupa cruci, în cari an îi mormintat; — apu cîn ieșe copchiī dila biserică întreba di parinți (= părinții) lor: — Nu mai vini, tatufă, Parintili ceala cari ni da colacei și turti dulci, și ni da din pom ? ³⁾ —

— Nu mai vini... Dumnadzău să-l ierti! — Și mult lacrama cîn iș aduce aminti di faptili lui...

În școală da grițari ⁴⁾ la cari învața frumos. Îl pune să spuie „Tatăl-Nostru“, — baiet di ciia din clasa întâia. Și iera mult oaminī saraci că nu-ș pute (= nu-și puteau) purta copchiī în școli; îi purta un an-doi, și-apu merge și să jaluie la Parintili că nu mai au puteri (= putere). Și atunci iel li daruie dila diusu un rînd di straī (= straie, haine), un sumanel, un chieptari, o parechi di papuci, o palariuță...

Și ieu sîngur n-am avut noroc ca să mai traiască Par. Porumbăscu; dacă traie (= trăie), az aș fi și ieu oleacă di șarjă ⁵⁾. Că la școală n-am imblat; da tot știu citi o carti di rugaciuni. Și orīci felī di carti tiparită știu citi. Că tot tragîndu-mă după colaci și turti dulci, am diprins și ieu a citi. Că Parintili dupa ci ma ospata, apu ma pofte și la o țiră di învățatură, alătura di Nicolai Rucior. Face literi tipariti pi hartili (= hărtie): **b, a, i**; și noi trebuiam să le însoțim: **ai, ba-ba**... Pi urmă, Parintili pleca și ma lasa în sama lui Rucior; că Rucior era mai mari dicît mini și, să cheamă, mai cuminti.

Și tocma-amū în timp di razboi am fost chicat (= picat) intri Slovacī și Italienī, la Leobăn ⁶⁾. Stam sîngur ca cucu. Și n'-am (= mi-am) adus aminti c-am învățat literi tipariti la Par.

³⁾ Pomul cu pomene.

⁴⁾ cf. germ. *Kreuzer* = ban, parale.

⁵⁾ *Charge* = gradat, în armata austriacă.

Porumbăscu. Ş-am scris ieu, prostu di mini, acasă, la nivastă şi copchii, scrisoare tipărită, picumcă di-or pute citi, ghini di ghini, di nu, să aştepti pîn oi vini ieu.... Şi doară am capatat scrisoare înapoi picumcă scrisoare me-i bună; să scriu mai di-parti, că îi (= ei) pot citi tăt ci tiparese ieu! Dumnadzău-Sfîntu să-l ierti! Să-i hii ţărna uşoară! Şi cu bună samă aşa preut n-om mai ave! Cin spune cazania în biserică, spune că: „Şi tata n'e u imblat în ochincî; şi iaca la ci m-o adus învaţatura“! Şi pentru şcoală tare sta. Tăti (= toate) legili să țin di şcoală, numa Romănu nu să dă învaţat; că az n-are una, mine alta... Şi copchiile cresc ca ghiţăli (= viţei)! Ieu singur n-am ştiut ci poati scrisoare pînă a nu mă înstraina în catania asta. Şi tot stau ieu, domnu lăitan ⁶⁾, şi ma gîndes' că Parintili nostru, saracu, amu-a hi oali şi ulcioari, da fapta lui iga cum traieşti şi n'i-i di agiutori la un ghiet înstrăinat ca mini.

Mormintu lui îi supt fireasta altariului, afară. Şi dacă n'i-a agiuta Ceal-di-sus să mai am dzili, cînd m-oi întoarce acasă am să-i mai pun o lun'iniţă (= luminiţă) ⁸⁾!...

Nicolai a-lui Ion Huţuleac

Sporiţi colecţiile Muzeului Porumbescu!

⁶⁾ Leoben în Stiria.

⁷⁾ Leutnant = sublocotenent.

⁸⁾ Iar luminiţa la mormîntul lui Ir. Porumbescu s'o puie alţii, fiindcă Nicolai I. Huţuleac (mort pe frontul italian) nu s'a mai întors şi nici nu s'a mai întoarce acasă...

GOETHE: HERMANN ȘI DOROTHEA¹

de I. E. Torouțiu

La 22 April 1788 *Goethe* părăsia Roma pentru a se înapoia din Italia la Weimar, unde fu primit, la 18 Iunie, de curtea ducelui cu mare pompă.

Călătoria și petrecerea poetului în Italia îl desrobi de iubirea sa, aproape mistică, pentru doamna *Charlotte von Stein*. Deși „liberat și însănătoșit”, totuși dispariția acestei femei din orizontul visurilor sale, îi lăsa un gol adânc în suflet; în inima sa continua să arză o dureroasă rană.

Poetul era în plină maturitate și desigur că în călătoria sa avusese adesea ocazie să se întrebe ce explicații s'ar mai putea găsi pentru legăturile de prietenie cu o mamă a 7 copii, mai în vârstă decât dânsul cu 7 ani, căsătorită înainte cu 24 ani. Voința lui *Goethe* a fost s'o părăsească. În ce fel, nu știa nici el singur. Pentru tot cazul, înapoiat în patrie, își dedea seama că nu-i mai e îngăduit să continue cu această prietenie erotică, dacă voia să nu cază în ridicol. Destul se vorbise pe socoteala lor, în Weimar, în cercurile cele mai înalte ale palatului, ca și printre cei din urmă soldați din gardă sau lachei, cari făceau pe stafetele și schimbau scrisorile de dragoste, între *Goethe* și doamna von Stein. Că, în mod excepțional, drept această iubire, care a durat cel mai mult și a avut cea mai mare influență asupra poetului, după toate mărturisirile și scrisorile, s'a dovedit că n'a avut nimic imoral și că a fost o iubire platonică în cel mai înalt înțeles al cuvântului, deoarece mama celor șapte copii și soția șambelanului von Stein își impusese sieși și poetului o amiciție numai cu această rezervă, — despre toate acestea firește că răuvoitorii lui *Goethe* nu puteau fi convinși;

¹ Din monografia „*Goethe*”, care va apare în 1932.

apoi însăși nesatisfacția sexuală, pe deoparte a fost cauza duratei iubirii poetului, pe de alta brusca sa emancipare. În subconștientul său se aprindea scânteia unei noi iubiri.

Într-o zi, Goethe plimbându-se prin parc, se apropie de dânsul o fată în vârstă de vr'o 20 ani și-i întinse o petiție. Era *Christiane Vulpius*. Poetul primi cererea și i-o rezolvă favorabil. Christiane Vulpius, de fel chiar din Weimar, născută la 1 Iunie 1765, era sora autorului faimosului roman haiducesc „*Rinaldo Rinaldini*”, care pe vremuri, tradus fiind și în limba românească, făcea parte dintre cărțile cetitorilor doritori de senzație. Goethe o angajă în serviciul său, pentru a-i ajuta în ocupațiunile sale botanice, iar la 13 Iunie 1788 încheie cu dânsa o „căsătorie de conștiință”, pentru ca abia după opt ani, la 19 Oct. 1806, în prima duminică după bătălia dela Iena, acea legătură ilegală să fie consfințită la altarul bisericesc, în prezența fiului său ilegitim *August von Goethe*, născut la 1791, a învățătorului acestuia, *Riemer*, și a consilierului consistorial *Günther*.

Relațiunile poetului mai mult decât de prietenie cu Christiane Vulpius, începute la 1788, o jigniră într'atât pe Charlotte von Stein, încât acest repetat afront —, (poetul își găsisese și în Italia, în timpul celei de-a doua călătorii, Muze, cu cari flirtase¹, — i se părea mult mai umilitor decât chiar dacă ar fi devenit adulteră față de soțul ei.

Astfel, legătura pe care n'a putut-o desface omul Goethe, cu toată voința sa, poetul Goethe cu tot geniul său, a frânt-o dintr'odată natura, prinzându-l iscusit în mrejele altei iubiri. Christiane Vulpius era poate cea dintâiu femeie pe care Goethe, după întoarcerea sa din Italia, o întâlnea singur și singură, într'un moment de criză sufletească. Poetul istorisește întâlnirea în celebra parabolă²:

¹ Frumoasă este descrierea pe care le-o face Goethe :... „dunkelbraune Haare die Römerin, hellbraune die Mailänderin; jene braun von Gesichtsfarbe, diese klar von zarter Haut, diese zugleich mit fast blauen Augen, jene mit braunen; die Römerin einigermassen ernst, zurückhaltend, die Mailänderin von einem offenen, nicht sowohl ansprechenden als gleichsam anfragenden Wesen“.

² De mai bine de 60 ani istoria literaturii noastre, cu foarte puține excepții, și după ea și unele scrieri străine, persistă în afirmația greșită că această poezie a

G E F U N D E N

Ich ging im Walde
So für mich hin,
Und nichts zu suchen,
Das war mein Sinn

Ich wollt' es brechen,
Da sagt es fein :
Soll ich zum Welken
Gebrochen sein ?

Christiane Vulpius.

Im Schatten sah ich
Ein Blümchen stehn
Wie Sterne leuchtend
Wie Äuglein schön

Ich grub's mit allen
Den Würzlein aus.
Zum Garten trug ich's
Am hübschen Haus

lui Goethe l-ar fi influențat pe Ienăchiță Văcărescu (* 1740 — † in preajma anului 1800), când își scria cântecul:

Intr'o grădină
Lâng'o tulpină...

Und pflanzt' es wieder
Am stillen Ort ;
Nun zweigt es immer
Und blüht so fort.

Conviețuirea lui Goethe cu Christiane Vulpius produse pentru mulți ani răceală și încordare între mamă și fiu. Deși până la Christiane, poetul cunoscuse nenumărate femei și avusesese cu ele raporturi cel puțin tot atât de intime ca și cu aceasta, totuși iubirile sale erau mai discrete, însemnau mai mult aventurile amoroase ale tinereții, pe cari mama, dacă și nu le vedea cu ochi buni, le găsea explicabile și inevitabile. Nu putea însă ierta căsnicia fățiș ilegală a fiului ei, ea a cărei religiozitate mergea uneori până la bigotism; apoi, când lui Goethe i se născu și un copil illegitim, desigur că Doamna Aja nu mai înțelegea lumea nouă care se ridica și trăia după principii străine și potrivnice bătrâneștilor obiceiuri de respect pentru taina căsătoriei orânduită de Dumnezeu.

La 1793 poetul o vizită pe mamă-sa la Frankfurt, împreună cu Christiane, și caută să apropie aceste două ființe atât de scumpe lui. Dar Doamna Elisabeth Goethe, mama poetului, căreia în mod obișnuit i se spunea Frau Rat (Doamna Consilier), sau mai intim Frau Aja, rămase cu sufletul neîmpăcat. Deși îi plăcuse mult înfățișarea și mai ales caracterul Christianei, nu putea face nici o transacție de conștiință, în privința stării lor civile. Se vede din tonul rece al unei scrisori a ei de mai târziu cu adresa ostentativă „An Madame Vulpius”.

Ba mai mult: pe măsură ce timpul înaintează, această idee câștigă teren tot mai larg și devine obsedantă, până când îmbracă o categorică formă că poezia lui Ienăchiță Văcărescu nu numai că ar fi influențată de Goethe, ci că ar fi chiar «imitată după prima parte a celebrei poezii de Goethe, *Gefunden*» (Cfr. Gh. Adamescu, Mihail Dragomirescu și N. I. Russu, „Literatura Română”, p. I, v. I, pg. 113, București 1931).

Este însă o mare greșală și o clasică mistificare, în paguba poetului nostru. Articolul „Ienăchiță Văcărescu și Goethe” din paginile următoare credem că va fi în măsură să contribuie la elucidarea problemei.

Poezia lui Goethe a fost și tradusă în limba rom. de mai multe ori : *Theocar Alexi* : „Găsit”, în *Noua Bibl. Română* I/269 1882/3 ; *Grigori N. Lazu* : „Găsit”, în vol. I : 451 *Traduceri libere și imitațiuni*, pg. 202/3 1894 ; *Mihail I. Procopie* în *Neamul Românesc Literar* III, 397.

Acest puternic conflict sufletesc, latent, deși poate nemărturisit, îl întristă cu atât mai mult, cu cât și Christiane Vulpius se simția o tolerată. Goethe o mângăia cu versurile:

Lass dich, Geliebte, nicht reu'n, dass du mir so schnell dich ergabest!
Glaub' es ich denke nicht frech, denke nicht niedrig von dir.
O, gedenke denn auch, wie aus dem Keim der Bekanntschaft
Nach und nach in uns die holde Gewohnheit entspross,
Freundschaft sich mit Macht in unserm Innern enthüllte,
Und wie Amor zuletzt Blüten und Früchte gezeugt...

Goethe

După gravura de Johann Heinrich Lips. Weimar 1792.

Tot mai mult însă fiul simțea necesitatea de a se ști împăcat cu mama, voia să vorbească inimei de mamă, s'o facă să priceapă că el a fost și a judecat destul de matur, când și-a adus în casă pe Christiane și că e un cămin curat, căminul lor, întemeiat și sfințit prin sentimentul iubirii.

Și poetul a vorbit cu mama în sublima limbă a creațiunii sale „*Hermann și Dorothea*”.

Astfel poema s'a născut înainte de toate din adâncă cerință sufletească a poetului de a săvârși împăcarea cu mama.

Este doar semnificativ faptul că tocmai în acești ani de încordare între mamă și fiu, din cauza căsniciei libere cu Christiane Vulpius, poetul trăește cu gândul în mijlocul familiei sale, stă de vorbă cu tata și înmoaie inima mamei subțărul din livada gospodăriei lor.

Numai prin voința eroică de a-și restabili echilibrul sufleteșc, sdruncinat de mahnirea mamei, care întuneca atmosfera și tulbura armonia casei sale, Goethe a putut crea tipul mamei sale așa cum apare din întreaga poemă și mai ales din cântul al IV-lea.

Intr'o scrisoare din 17 Iunie 1797 mama poetului își exprimă chiar nerăbdarea așteptând: „das Werk, worinnen eine Frau Aja vorkommen soll”. Birtașul aduce aminte de tatăl poetului, care se ridicase din clasa de jos. Străbunicul lui Goethe fusese potcovar, bunicul întâiu croitor, apoi hangiu, iar tatăl lui Goethe fusese școlit, era doctor în drept și ajunsese consilier imperial.

Despre Dorothea scrie chiar Goethe la 1815 cătră Antonie Brentano că este un model real; viața Dorotheei aduce aminte de Lili Schöнемann, iar înfățișarea de Friederike Brion; pastorul poate fi Herder, iar farmacistul este portretul actuarului Daniel Salamann, un intim prieten al poetului de pe timpul petrecerii sale în Strassburg (1770—71), Hermann este Goethe însuși. Scena se petrece într'o singură după amiază, într'un orășel de provincie, nenumit, însă care avea împrejurul său lanuri de grâne și coline de vii, iar în interior o însemnată mișcare comercială și industrială. Poetul ia orășelul de aiurea și-l înconjoară cu câmpiile mănoase ale patriei sale. Și unindu-le reușește să menție ca într'o acțiune dramatică unitatea de timp și loc. Incercărilor de a se stabili exact localitatea, unde se desfășoară acțiunea poemei „*Hermann și Dorothea*”, Goethe le răspundea: „Ce interesează acest lucru? Nu-i mai bine să crezi că-i un oraș ca oricare altul. Sau voiți neapărat să cunoașteți adevărul, pentru ca realitatea să distrugă poezia...”. Cercetările de mai târziu au

putut identifica localitatea: *Pössneck* (Cfr. Bibliogr. *Kullmer*).

Dar ce este „Hermann și Dorothea” sau mai corect: cărui gen literar îi aparține ?

Jean Paul-Richter o numește idilă epică; *Wilhelm v. Humboldt* îi spunea epopee cetățenească, alții epopee idilică. *Schiller* o caracterisă ca un fel de idilă cetățenească, *Schlegel* — poemă idilică, *Spielhagen* nuvelă în versuri. Goethe îi spunea simplu și zîmbitor : poemă. Oricum ar fi clasificată, și astăzi încă e valabilă caracterizarea lui Schiller, într'o scrisoare, că „*poema idilică „Hermann și Dorothea”, „este cea mai înaltă creațiune nu numai a lui Goethe, ci chiar din întreaga literatură germană mai nouă”*”.

Revoluția franceză, evenimentul de importanță mondială și de interes secular, este prinsă în sfera îngustă a unei fericiri burgheze. Nu principii și probleme mari ale timpului, nu aspectul vulcanului revoluționar cu craterul său scuipător de foc și lavă, ci numai unele ruini fumegânde, dezastrul refugiaților, rătăcind pe drumuri fiecare cu ce-a putut apuca. și apoi, dorința unei vieți noi care să se înalțe deasupra dărmăturilor, cu aripi de vulturi: poema *Hermann și Dorothea* este în mijlocul vâltorii cea mai înaltă apologie a păcii.

Schiller scrie lui *Körner* că Goethe încă mulți ani înainte de apariția epopeei, purtase ideea cu sine, fapt care coincide cu presupunția că motivul realizării ei a fost de ordin sufleteș-familiar.

În 1794 cunoștea deja subiectul; iar în toamna anului 1796 începu s'o scrie c'o uimitoare rapiditate. „Nouă zile în șir” — spune Schiller — „a scris mai mult de 150 hexametri pe zi”. La sfârșitul lui Octomvrie isprăvisese cea mai mare parte din lucrare. În prima concepție, iar în primăvara anului 1797 poema se tivări. ca un omagiu exprimat păcii dela Campo Formio. Dar și din alt punct de vedere Hermann și Dorothea lui Goethe și trilogia *Wallenstein* a lui Schiller trebuiau să fie un semnal de pace. Din același volum al Almanahului Muzelor, în care se publica în anul trecut alegoria lui Goethe *Alexis și Dora*, porneau împotriva unor scriitori contemporani săgețile *Xeniilor* lui Goethe și Schiller; acestea pe deoparte au provocat indignare, pe de alta le-au creat atâtea dușmăanii, încât dioscirii colabora-

tori au ținut să dovedească nu numai că sunt în stare să critice, ci că au și drept s'o facă, pe temeiul realizărilor lor efective în domeniul creațiunilor literare. Poeții dau așadar prilej tuturora să verifice și găsească justificarea atitudinii lor. *Wilhelm v. Humboldt* — în *Aesthetische Versuche über Goethes Hermann und Dorothea* — este entusiasmat de poemă; Goethe însuși mărturisește că din tot ce-a scris, aceasta este lucrarea de predilecție, pe care-o cetește și-o recitește, cu multă plăcere. Cumnata lui Schiller, *Karoline von Lengenfeld* căsătorită Wolzogen (* 1763 — † 1847) —, romancieră și ea, al cărei prim roman „*Agnes von Lilien*”, publicat la 1798, a fost atât de bine primit, încât Aug. W. v. Schlegel se văzu tentat să-l atribue chiar lui Goethe, până la cunoașterea talentatei autoare, — istorisește că în timpul când Goethe lucra la *Hermann și Dorothea* i-a cetit scena din cântul al IV-lea, care cuprinde convorbirea între mamă și fiu, subț părul din livadă și că poetul se înduioșase până la lacrimi și ștergându-le zise: „Și iată, topindu-te la propriul tău jar...”.

S'a arătat care a fost *îndemnul din lăuntru*, cel mai puternic și primul, de a crea poema „*Hermann și Dorothea*”. După motivul sufletesc, veni *îndemnul din afară*; întâiu *literar*: pentru o și mai energică afirmare a autorității subminate de dușmanii creați prin publicarea *Xeniilor* și apoi *social*: atât Goethe cât și Schiller au fost direct acuzați că sunt prea puțin poeți *germani* și că stau impasibili față de marile prefaceri sociale ale vremurilor.

Ei însă nu erau decât ceea ce puteau fi poeții germani în general. Ecourile puternice ale revoluției franceze pierdeau în intensitate, pe măsură ce se apropiau de Rin, iar aci se înecau, și pe malul drept al fluviului nu mai trecea decât vestea a ceea ce se întâmpla dincolo, în vecini. Astfel, fluviul nu era numai un hotar despărțitor a două popoare, a două concepții, a două diferite temperamente, ci și un eminent de eficace amortisor al trepidățiilor pornite din două centre opuse.

Sgduiturile din Franța, însângerarea generală pentru întronarea egalei îndreptățiri a tuturor cetățenilor l-au surprins pe poporul german, ca pe un minor, în preocupările sale casnice, familiare, fiecare cetățean trăindu-și patriarhalicește viața în

nucleul și mentalitatea moștenită. Nu era și n'avea pentru ce să fie nemulțumit și nu 'nțelegea cauza și rostul sgomotului de dincolo. „Malul stâng al Rinului ? Fie al cui o fi ! Asta nu-mi taie nici pofta de mâncare și nu-mi fură nici somnul ! Numai fiului meu să-i meargă bine la Weimar, încolo...”, scrie Doamna Goethe, mama poetului. Și această mentalitate este simbolică

Charlotte von Stein

După tabloul lui Heinrich Meyer din muzeul dela Weimar

pentru toată Germania din timpul revoluției franceze. Că rasa germanică se caracterizează și dealtfel în temperamentul ei rece, liniștit, calculat, cu ritmul greoiu al pasului de Pinzgau, că în general ea este capabilă de mari realizări și acțiuni de durată față de inițiativele mari și de-o intensitate până la violență a rasei romanice, despre acest fapt istoria este bogată în exemple și drepte mărturii. În special poporul german este un

harnic și tenace transformator al materiilor prime, scoase însă la suprafață din adâncimile veacurilor prin sacrificiul altora.

„Este privilegiul poetilor și filosofilor” — zicea Schiller — „ca ei să nu aparțină nici unui popor, nici unui timp”. Ei trăiesc deasupra oamenilor și vremurilor.

Eternul contrast între vis și viață, deoarece realitatea atrage adesea și pe spiritele cele mai înalte și independente în vârtejul luptelor politice, și atunci toate principiile devin iluzorii.

Atitudinea lui Goethe nu se înalță nici ea mult deasupra nivelului opiniilor mamei sale. El privește prăbușirea clasei conducătoare și îmbulzirea masselor în locul ei cu o seninătate olimpică. Dealtcum își dă perfect seama de prefacerea unui popor, căci la resunetul imnului de libertate al Marseillaisei, scrie unui prieten: „Crede-mă, lumea noastră morală și politică este complet minată de tranșee subterane”.

Până la 1792 poetul se abținu dela manifestări literare mai pronunțate, în legătură cu împrejurările politice. „Wie an einem Balken im Schiffbruch hielt ich mich an naturwissenschaftlichen Studien fest”. În 1792 apare *Grosskophtha*, în care Goethe tratează istoria colierului și decadența dela curtea regală franceză și din clasa nobilimei.

„Și fiindcă pe mine nimic nu mă putea schimba, ci dimpotrivă făcea să mă uit cu ochiu și mai sever în suflet — imitațiile acelea (piesa *Generalul cetățean* — *Der Bürgergeneral* ș. a.), după spiritul vremii rămaseră și mai departe un fel de mângâiere și indeletnicire plăcută. O încercare fragmentară: *Convorbiri între Emigranți Germani* — *Unterhaltung deutscher Ausgewanderten*, piesa neisprăvită *Răsvrățiții* — *Die Aufgeregten* sunt tot atâtea dovezi despre ceea ce se petrecea atunci în sufletul meu” (*Goethe: „Campania în Franța”, pg. 234*).

Scrierile acestea au rămas niște simple exerciții lipsite de valoare literară. Poate că au fost și un răspuns al poetului la reproșul ce i se făcea că nu participă în mod activ la mișcările politice. Aiurea însă tot Goethe mărturisește părerea sa de rău de a-și fi pierdut timpul cu s'erpe preocupări politice în literatură.

Natura lui Goethe predispusă pentru armonie desăvârșită era mai curând tulburată de tumultul mulțimei decât să se încălzească sau chiar înflăcăreze. De aceea este nedrept să fie judecat meschin și după măruntele criterii ale timpului. Ochiul

său ager vedea mult mai departe. Ce trebuia să facă ? Să aplaude ghilotinarea regelui, a reginei, a atâtor femei vinovate doar că soarta a voit să le așeze în apropierea tronului ? Să glorifice gunoirea câmpiilor și stropirea străzilor cu sângele atâtor victime, de dragul unei libertăți abstracte ? Sau să se fi ridicat în contra principiilor democratice opuse absolutismului care se prăbușia prin propriile sale greșeli, și păcate, și nedreptăți, și orgii ? Mijloacele stângei prin cari se înfăptuia ideile erau condamnabile, grozave și îngrozitoare, și revoltător de nedrepte. A le fi aprobat, însemna să nu fi avut sufletul sublim al lui Goethe, iar aplaudarea scopurilor era cel puțin prematură. Nici apărarea dreptei nu se putea face fără riscul de a deveni odios. Aci numai omul politic era chemat să se situeze într'o tabără sau alta. Istoria omenirii se găsia la o nouă și plină de răspundere răspântie, și ea însăși, omenirea, știa doar de unde a pornit, fără să bănuiască însă unde va ajunge. Pentru ce și pentru cine trebuia să se entusiasmeze, Goethe ? Sau să fi asmuțat și bestia germană ? Dar — în imputarea ce se făcea poetului, se vede neputința oțărîtă a vânătorilor de revoluții, în Germania, cari ar fi dorit să câștige autoritatea lui pentru mișcarea masselor. Scopul ? Mulțimea nu se întreabă niciodată spre care țintă aleargă. Ea se infectează ușor, și cu instinctul găștelor, când una începe a găgăi, găgăie întregul cârd și dând din aripi încearcă să sboare, aiurea... In spre mai bine ? Dar de unde știu ?

Titanul Goethe însă fredona liniștit:

„Über allen Gipfeln

„Ist Ruh'...

Chiar în încercarea sa „Der Bürgergeneral”, deși a voit să fie o piesă politică, la modă, se găsește adevărata opinie a lui Goethe: „De-asupra noastră e cer senin, și totuși nemărginitele câmpii sunt bântuite de grindina unei nenorocite furtuni”.

În 1792, dela sfârșitul lunii August până în Noemvrie, Goethe participă la operațiunile de războiu ale Prusiei în Franța, însoțindu-l pe ducele său protector de Weimar, iar mai târziu, în 1793, vede blocada cetății Mainz. Și sub acest cer furtunos, poetul continuă să lucreze la epopeea *Reinecke Fuchs*.

„Sub așa zodie și la depărtare așa mare de teatrul adevărat al nenorocirilor, eram mai amărit decât oricine. Lumea părea mai plină și mai însetată de sânge ca nici odată, iar dacă în războiu viața unui rege face cât viața a mii de oameni, ea este și mai de preț într'o luptă dată pe temeiul legilor: un rege învinuit de crime, cari se pedepsesc cu moartea... idei răspândite și probleme desbătute pentru stingerea cărora regalitatea și-a pus umărul puternic atâtea veacuri mai înainte...”.

„Dar și de această nenorocire grozavă am căutat să scap, gândindu-mă că toată lumea nu face nici o ceapă degerată. Și atunci printr'o providență deosebită îmi pică în mână *Romanul Vulpei*. Dacă înainte vreme, mă săturasem de imi era chiar greață de scenele de uliță, de răspântii și de oamenii de rând, acum mă uitam cu o adevărată bucurie în această oglindă a curții și regenților. Căci cu toate că neamul omenesc se înfățișa și aici cu animalitatea lui neprefăcută, însă lucrurile, dacă nu se puteau da drept pildă, se desfășurau cel puțin mai vesel, iar umorul nu se simțea nicăeri stânjenit. Ca să gust și mai bine această operă minunată, pusei la cale o traducere a ei credincioasă. Și iată ce m'a îndemnat s'o fac în hexametri...” (Goethe, *Campania în Franța*, pg. 234—235).

Luptele din Franța, la cari poetul a luat parte, deși nu în calitate de combatant, ci ca observator, însă în plin tumult, mijloacele tehnice de pe atunci, mizeriile și nenorocirile războiului, le descrie plastic, — cu scene de cruzimi, de duioșie, sbuciumatul suflet omenesc, luptând cu dânsul singur și cu vrășmașii din față, din firescul instinct de conservare, tablouri de chinuri grozave îndurate de oameni și animale cari își împiedică picioarele în mațele proprii, ieșite din pânțelele sfârticat, — în „*Campagne in Frankreich*”, operă tradusă și în românește de *Pompiliu Pârvescu*.

Mai puțin politic decât în *Grosskophta* (1792), „*Bürgergeneral* (1793), „*Die Aufgeregten*” și „*Das Mädchen von Oberkirch*” este Goethe în *Hermann și Dorothea*. De altfel pare interesant că toate subiectele politico-sociale devin sub pana lui Goethe drame sau idile familiare.

Deși în „*Hermann și Dorothea*” materialul brut ar fi putut fi exploatat de către alt autor mai mult din laturea sa istorică, lui Goethe îi servă numai pentru expoziția poemei, pentru ca întreaga dezvoltare să se orienteze și să se mențină într'o patriarhală idilă familiară.

Subiectul poemei l-a găsit sub titlul „*Das Liebtätige Gera gegen die Saltzburgischen Emigranten*” în cartea: „*Vollkom-*

mene Emigrationsgeschichte von denen aus dem Erzbisstum Salzburg vertriebenen und grösstenteils nach Preussen gegangenen Lutheranern... Mit einer Vorrede Sr. Hochwürden, Herrn Johann Lorentz Mossheim, Alts von Marienthal und Michaelstein. Verfertigt von Gerhard Gottlieb Günther Göcking 1794" și are următorul cuprins:

„În orașul Altmühl din ducatul Oettingen trăia un gospodar cu vază și bogăție și avea un fecior, pe care adesea îl îndemnase la înșurătoare, fără însă să-l fi putut face să se însoare. Când apoi s'a întâmplat de-au trecut și pe lângă acest oraș emigranții salzburgieni, se găsea între ei o persoană, care plăcu atât de mult flăcăului, încât se hotări în inima sa s'o ia de nevastă, dacă bine înțeles ar fi vrut și ea; întrebând printre ceilalți bejănari salzburgieni despre purtările și neamurile acestei fete, a primit răspunsul că ea se trage din oameni buni și cinstiți și că a avut totdeauna o purtare bună dar că s'a despărțit de părinți din cauza religiei și că i-a părăsit. După aceea, flăcăul se duse la tat'-său și-l înștiință că de vreme ce l-a tot hăicăit să se însoare, iacă acum și-a ales o persoană, numai dacă tatăl își va da învoirea s'o ia. Când tatăl știrici să afle, cine anume este ea, îi răspunde fiul că ar fi o fată din Salzburg, care i-a plăcut, și dacă nu i-o lasă pe aceea, atunci nu se mai însoară niciodată. Tata auzind una ca asta, se încrucește și încearcă să-l desfătuiască, pune încă și câțiva prieteni și un predicator să-l înduplece cumva pe fecior să părăsească acest gând; dar toate în zadar. Atunci propovăduitorul cuvântului lui Dumnezeu crede că poate așa a hotărit Cel de Sus ca soarta flăcăului să se lege de cea a emigrantei, spre binele amândurora; după care în sfârșit ei tot își dădură învoirea și făcură pe placul băiatului. Care aleargă într'un suflet la fată și o întreabă cum îi place aici în țară. Ea răspunde: boerule, foarte bine! El o întreabă apoi, de n'ar vrea cumva să slujească la tat'-său. Cum să nu — zice ea — dacă vrea s'o primească, se gândește să slujească cu credință și hărnicie și-i înnumără apoi toate îndeletnicirile ei, că știe să hrănească animalele, să mulgă vacile și să ogorască țarina, să adune pologul și câte de toate. După care flăcăul o ia cu dânsul și-o arată tatălui său. Care o întreabă, pe fată, dacă-i place feciorul său și dacă vrea să se mărite cu el. Dar ea neștiind nimic despre toate astea, bănuiește că e luată peste picior și răspunde să nu-și bată joc de dânsa, că doar feciorul său ar fi cerut o slugă pentru tatăl său și că dacă el vrea, are de gând să slujească cu credință și să-și câștige cinstit pâinea cea de toate zilele. Dar fiindcă tatăl o ține tot una strună și fiindcă și feciorul da semne c'ar mânca-o din ochi de dor și drag ce-o avea, lămurește fata zicând: dacă-i cu voe și fără prefăcătorie, atunci primește și e prea fericită și să știe că-l va ține ca ochii din cap. Și fiindcă feciorul îi întinse inelul de nuntă, bagă și ea mânta în sân și zice că și ea trebuie să-i facă un dar de nuntă, după care îi predă o punguliță în care erau 200 de galbeni'.

Din această naivă, cronicărească povestire, Goethe a creat

minunata poemă „Hermann și Dorothea”, unde fiecare persoană trăește aievea, cu caracter propriu, cu voință hotărîtă îndeplinindu-și rolul pe scena vieții. „Es ist kein Buchstabe drin, der nicht gelebt, empfunden, genossen, gelitten, im Zusammenhang mit dem Erlebten gedacht wäre” — spune Goethe despre lucrările sale, și cu deosebire aci în *Hermann și Dorothea* mărturisirea poetului se poate verifica până în cele mai neînsemnate amănunte.

Subiectul din „Liebtätige Gera” a isgoniților din Salzburg de către arhiepiscopul contele Firman în 1731, a fost numai un punct de plecare al poetului. În realitate scene asemănătoare, cu refugiați și altele, văzuse destule în campania sa din Franța. Apoi în Septembrie 1795, istorioara emigranților salzburgieni se repeta: numeroși emigranți francezi isgoniți de un episcop se refugiau la Eisenach și chiar la Weimar. Lăuza palidă de care îngrijesc alte femei cerând pentru ea pânzeturi și îmbrăcăminte caldă, o văzuse de fapt, la Sivry în Octomvrie 1792:

„Pe vremea aceea schimbătoare, când furtună, când ploae vijelioasă, petrecurăm ziua mai mult în casă și la foc. Chemam mereu trecutul în amintire, gândindu-ne nu fără grijă la ceea ce avea să se întâmple în curând. Dela Grand-prée n'am mai văzut în ochi nici trăsură, nici cufăr, nici servitor. De aceea nădejdeja făcu loc temerii”...

„Ușa era închisă bine, de aceea auzirăm deodată un vuet puternic. Dar n'am dat ascultare, fiindcă n'aveam poftă să primim înăuntru și alți musafiri. Sgomotul ținea într'una, și din când în când o voce desnădăjduită de femei cerea într'o nemțească bună să-i deschidem”.

„Induioșați, în cele din urmă deschiserăm. Pătrunse înăuntru o cantonieră bătrână „purtând pe brațe ceva înfășurat în cârpă. După ea intră o femeie tânără, nu urită, însă palidă și fără puteri, abia ținându-se pe picioare. Din două vorbe răspicate bătrâna lămuri cum stă împrejurarea, și ne arătă un copil gol, pe care femeia aceea îl născuse în retragere”.

„Întârziind pe drum, batjocurite de țărani, ajunseră în cele din urmă la ușa noastră. De când începuse copilul să răsufle, mama nu putuse să-i dea nimic de mâncare, pentru că-i secase laptele. Acum bătrâna cerea gălăgios făină, lapte, o oală, ba și pânză pentru înfășat copilul. Fiind că nu știa franțuzește, trebuirăm să cerem noi. Iar ființa ei poruncitoare și aprigă, izbucni în mișcări, care dedeau cuvintelor noastre destulă greutate și tărie”.

„Nu știam cum să dăm mai repede lucrurile cerute, și aceea ce-i aduceam noi noi-i era pe plac niciodată. Dimpotrivă, merita să vezi cu câtă dibăcie umbla. Pe noi în curând ne goni dela foc, locul cel mai bun fu ales pentru lăuză. Iar ea se așeză așa de comod pe scăunelul ei, încât ai fi zis că era singură în casă”.

„Intr'o clipă băiatul se văzu spălat și înfășat, iar terciul era fiert. Dădu de mâncare copilului, apoi mamei. La sine nici nu se gândea. Acum ceru pentru lauză haine curate, căci celelalte se uscau. Ne uitam la ea ca la o minune. Știa cum să rechiziționeze. Ploaia se mai potoli"... (Goethe, *Campania în Franța*, pg. 99—100, 101—2).

Intreaga poemă este un sublim mozaic de reminiscențe, dar cât de măestrit sunt unite și cât de puternic este nexul causal al tuturor acestor fărimături, cari formează un tot indisolubil, armonic, depinzând una de alta, și toate la un loc colaborând la închegarea și desfășurarea unei acțiuni unitare. Și reflexiunile pe care poetul le pune într'un moment potrivit în gura Dorotheei, despre purtarea frumoasă a Francezilor, delicateța lor, simțul pentru rânduială și omenie, educația aleasă, sunt observații proprii ale lui Goethe, în timpul cât a fost pe teatrul războiului, atât de nenorocit dealtfel pentru armatele germane. Scena copiilor cari înainte de a se duce în pătișorul lor la culcare, se închină înaintea părinților și le sărută mâna, este una dintre numeroasele probe din lucrare, unde poetul își exprima admirația sa asupra caracterului poporului francez.

Eroul poemei H. și D. — ca și în cele mai multe opere de-ale lui Goethe — este un bărbat: Hermann. Pe planul al doilea abia vine Dorothea; apoi: tata, prietenii, vecinii. Cea mai proeminentă figură este desigur *Lieschen*, mama lui Hermann — adevă mama poetului, care avea acelaș nume și apare și în *Götz von Berlichingen*. Mama lui Hermann conduce acțiunea, dela început până la sfârșit, cu spiritul ei împăciuitoare, prevăzător și mai ales înțelegător al situațiunilor, pe cari le descurcă, cu înțelepciunea atât de caracteristică a atâtor mame... Fără cumințenia ei, acțiunea s'ar împotmoli la cel dintâiu conflict între tată și fiu. La un moment dat, când neînțelegerea între cei doi bărbați ajunge la marginea oricărei posibilități de înțelegere, trebuie să crezi că aci toate s'au sfârșit și că povestirea a ajuns la un impas, din care nu știi cum va ieși — poetul. Din respect pentru tata, cu o ciudă reținută, Hermann iese afară. E rândul mamei să intervină. Bine că s'au despărțit, — își zicea ea în gândul său. Acum o să-i ia la rând, pe câte unul. Întâiu rămâne cu soțul și-i dovedește cât de aspru și nedrept este cu băiatul. Apoi se duce la fiu, să-l găsească și să-l des-

coase ce are. Dealtfel, inima de mamă a presimțit numai decât, că se petrece ceva cu flăcăul ei. Nu e nevoie să-i mărturisească el, mama a priceput mai dinainte...

„Expunerea și stilul sunt din școala lui Homer” constată Scherer (575) — și ca și genialul poet elin, Goethe intră în medias res.

Cântul I. — Convoiul refugiaților a trecut Rinul din Franța și a ajuns pe pământul Germaniei; familii întregi, mame, copii, animale, și tot ce un fugar putea lua cu dânsul în grabă. Bejănarii trecând pe la marginea orașului, populațiunea le-a ieșit în întâmpinare și le-a dus hrană și îmbrăcăminte, cine ce-a putut și ce l-a tras inima.

Birtașul dela „Leul de aur” și nevastă-sa șed la poartă și discută :

„Târgul și străzile-s goale cum n'am mai văzut niciodată :
Satul îți pare pustiu și mort ți se pare acuma !
Numai vre-o cincizeci de oameni gândesc că rămas-au acasă,
Câte nu face donația de-a ști ! Aleargă oricine
Grabnic, privescetea tristă a celor fugari să o vază :
Până la drumul pe unde aceia vor trece, un ceas e ;
Lumea zorește 'ntr'acolo prin praful fierbinte de-amiază,
Totuși, eu n'am să mă mișc de aici ca să văz chinuirea
Bunului nostru popor, ce'n cară purtându-și avutul,
Celălalt țărâm al Rinului, plin de farmec, îl lasă
Și, îndreptându-se încoace, cutureieră 'n larguri senine
Valea cea mult roditoare pe tainice căi șerpuite.
Bine-ai făcut c'ai trimes băiatu 'nainte, nevastă,
Rufele vechi să le 'mpartă sârmanilor și, pe de-asupra,
De-ale mâncării ; căci celor bogați li-e dată pomana.
(trad.: ORESTE)

Și birtașul continuă laudându-și feciorul, caii și trăsura cea nouă, iar soția sa îi răspunde că nu dă cu plăcere din casă rufărie purtată și că deaceia a trimis prin băiat câte ceva din lucrurile bătrânului :

Și 'n deosebi, halatul țesut din pânză 'nflorită,
Dintr'un bumbac minunat, căptușit cu lână subțire :
Prea se 'nvechise de tot, și apoi ieșise din modă !"
(trad.: ORESTE)

Poetul schițează apoi psihologia bătrânului, care ar fi vrut să se dea ceva din casa sa, însă nu din lucrurile lui personale. De fiecare i se leagă o amintire și-i pare rău să se despartă de orice vechitură. E însă prea târziu. Gospodina casei a hotărât, a înfăptuit și acum nu se mai poate reveni.

Astfel ședeau de poveste la poartă pe prispă bătrânii.
 Lumea la cale-o puneau și se 'nțelegeau de minune ;
 Intr'un târziu iarăș zise femeia cea cuviincioasă :
 „Mi s'ar părea că-i părintele nostru pe colo, privește
 Vin amândoi cu vecinul spițer, acum să ne spună
 Câte văzură, și-amarul ce-adânc te rănește la suflet“.

Astfel ședeau de poveste la poartă pe prispă bătrânii,
 Lumea la cale-o puneau și se 'nțelegeau de minune.

tr. Maria Baiulescu.

S'apropiau și veneau salutând pe bătrâni prietinește,
 Și așezându-se jos pe lăicioara din poartă alături,
 Vânt își făceau cu naframele și-și scuturau de pe ghet
 Colbul, — iar dând bună ziua 'ncepu mai întâiu farmacistul

Posomorit să vorbească și zise pătruns de durere :
 „Geaba, așa-i toată lumea, mai bun nu-i nici unul ca altul.
 Dacă se 'ntâmplă să cadă năpastea pe vr'unul, cu toții
 Gura și-o cască — în droaie aleargă să vadă cum arde
 Focul năprasnic ; iar după cel osândit fug cu gloata,
 Ca să-l petreacă la moarte, — dat-au năvală și astăzi
 Ca să privească l'amarul pribegilor ; nu-i taie capul
 Oare, că poate ca mâne pe ei ii ajunge asemenea soarte.
 Zace păcatul în om, căci e slăbiciune de fire”.

(trad.: Maria BAIULESCU)

Și vorbind așa, când unul, când altul, se retrag la umbră, în sala cea mare din casă, iar birtașul își cinstește musafirii cu un păhărel de vin, din cel mai bun. În acest timp se înapoiază și Hermann, după ce împărțise refugiaților mâncare, băutură și de-ale îmbrăcăminte.

Este o abilitate deosebită a lui Goethe, de a nu fi lăsat pe emigranți să vină în oraș. Prin faptul că i-a ținut la marginea orașului, a excitat curiozitatea cetățenilor și — a cetitorilor. Apoi o altă trăsătură de efect artistic este că poetul deși intră de-a dreptul în acțiune nu ni-l prezintă pe Hermann decât în cântul al II-lea. În cântul întâiu, expozițiunea poemei, se spune aproape tot ce ne va interesa în cursul întregii lucrări. Descrierea orașelului, trecutul său. — fusese odată mistuit de foc, — obiceiurile și ocupațiunile locuitorilor, familia, precum și marele eveniment al zilei la care ia parte și Hermann. Dar de s'ar sfârși odată războiul. Noroc încă de ocrotitorul Rin, unde se opresc mizeriile și neplăcerile încăerărilor. Se pare însă că războiul este chiar pe sfârșite și că zorii păcii se arată. Când clopotele bisericii vor suna a bucurie, atunci — așteaptă cu nerăbdare — sărbătoarea familiei, la altar, în acordurile orgei : nunta lui Hermann. Numai, Dumnezeu știe, ce-i și cu băiatul ăsta. Nu prea e în rând cu lumea ; nu ia parte la joc și se ferește de fete. Mai mult la muncă, în gospodărie și la câmp.

În linii generale, sunt indicate și trăsăturile caracterului principalelor persoane. Toate tonurile melodiei au fost atinse : vrednicia lui Hermann, bogăția și timpul însurătorii lui. Cu cine ? Iată curiozitatea pe care poetul ne-o deșteaptă chiar în cântul întâiu.

Cântul II. — Preotul îl vede pe Hermann, care s'a înapoiat dela convoiul refugiaților și a intrat în casă, că este oarecum schimbat : a devenit mai vioiu, mai vesel și mai comunicativ. Prefacerea ne dă de bănuț, că s'a întâmplat ceva. Hermann istorisește că, cu toată goana cailor, trăsura sa a ajuns prea târziu, deoarece convoiul trecuse în sus spre sat și numai un car cu boi mai era acolo, pe care-l conducea o fată :

„De am făcut eu bine, nu știu ; dar știu că simțul
 Mi-a spus să fac întocmai, precum voi povesti :
 Încet alege mama cămeși și pânze vechi
 Și cam încet le strânse apoi în legătură ;
 Și tot încet noi berea și vinu-am pachetat.

Când am ieșit afară pe stradă cu căruța,
Mulțimea a lor noștri 'napoi se întorcea.
Atunci strunit-am caii, mai iute am mănat,
Ca să ajung la satul, în care cei fugiți
Au de gând să nopteze — precum am auzit. —

Alături o fată cu sprinteni pași mergea
Mânând cu-o botă lungă voinicii bouleni.

tr. Constantin Morariu

Și, cum șineam eu caii în trap cu socoteală,
Ajung un car, dar mare, știți ca o haraba,
Ce tras de doi boi zdraveni din cei mai tari era.
Alături o fată cu sprinteni pași mergea,
Mânând cu-o botă lungă voinicii bouleni.

Și fata, cum mă vede, s'apropie de mine
 Și cu sfială-mi zice : N'am fost noi totdeauna
 Precum ne vezi acum. Eu încă nu-s deprinsă
 Să mă hrănesc din milă, și numai grea nevoie
 Mă face să grăiesc. Aici pe paie zace
 A unui om cu stare femeie 'n bolnăvitate
 De naștere pe cale. De-abia am mântuit-o
 Pe biata 'nsărcinată pe carul ista mare,
 Și tot în pași mân boii, crușând viața ei.
 Acuma ea își ține copilul gol în brațe,
 C'ai noștri înainte s'au dus și ne-au lăsat.
 Dar chiar de i-am ajunge, puțin ni-ar ajuta.
 De-aveți deci niște rufe, dați-le bieteii mame !''

Așa grăi copila, și slabă de pe paie
 Se ridică lehuza. Eu însă am răspuns :
 Un glas din cer vorbește adese celor buni,
 De simt nevoia 'n care deaproapele se află ;
 Căci par'că 'n presimțirea nevoiei voastre-mi puse
 O legătură mama cu rufe vechi și pânze.
 Apoi eu legătura pe loc am desnodat-o
 Și-am dat zobonul tatei, și rufe și prostire.
 Iar fata bucuroasă îmi mulțămii și zise :
 Cel fericit nu crede că se mai fac minuni ;
 Căci numai în nevoie putem cunoaște bine
 Puterea cea cerească, ce 'ndeamnă pe cei buni
 Minuni să 'ndeplinască. Și eu văzui lehuza
 Cum pipăia prostirea, dar mai ales flanelul
 Dela zobonul tatei. Iar fata-i zise : Haide
 Să ne grăbim s'ajungem în satu-apropiat,
 C'ai noștri peste noapte acolo vor mânea,
 Acolo pentru pruncu-ți voi coase ce-oi putea.
 Și înc'odată fata îmi mulțămii din suflet,
 Mână apoi bălanii și carul se porni.
 Eu am stătut oleacă așa ca zăpăcit,
 Eram la îndoială : Să mai alerg în sat,
 Și-acolo între oameni eu singur să 'mpărțesc
 Din ceea ce-mi rămase, ori chiar acolo 'n loc
 Să dau acelei fete, ca ea să împărțiască ?
 Apoi cu hotărîre am dat cu biciu 'n cai
 Și, ajungând pe fată, i-am zis cu vorbe blânde :
 Copilă dragă, mama mi-a dat și băutură,
 Ceva și de mâncare să dau celor lipșiți,
 Și plină-mi e lădița aice în căruță.
 Eu vreau deci și acestea să ți le dau în seamă,

C'aşa cred cel mai bine a-mi face datoria ;
 Apoi tu împărteşte la cine-i socoti.
 Atunci copila zise : Din inimă voi face
 Aceea ce doreşti. Din darurile tale
 La mulţi voi face parte. Iuti am deschis lădiţa,
 Am scos afară şunce şi pâni şi vin şi bere
 Şi toate le-am dat fetei. Mai mult i-aşi fi dat încă
 Cu mare mulţămire, dar goală-mi era lada.
 Şi fata puse toate aproape de lehuză
 Pe car, şi iar porni. Eu m'am întors acasă".

(trad.: Constantin MORARIU)

Aci farmacistul luând cuvântul, zise că fericit este omul care în aceste vremuri grele n'are nevestă. nici copii şi nu trebuie să ducă grija nimănui. Extraordinara dexteritate a poetului provoacă intenţionat prin egoismul farmacistului o controversă, în care să trădeze întregul suflet al lui Hermann. „Dimpotrivă” — cade neîntârziat replica lui Hermann — „mai mult ca oricând acum vreau să mă însor. Tocmai în vremuri grele cei slabi au nevoie de scutul tare şi braţul apărător al bărbatului”. Şi noi, cetitorii, ghicim chiar de pe acum că Hermann şi-a şi ales fata şi că aceasta nu poate fi alta decât Dorothea. Părinţi auzindu-l cum vorbeşte, se simt fericiţi şi-l aprobă din toată inima, pentru că şi fericirea lor s'a înodat cu prilejul unei nenorociri mari, când ardea oraşul. Dar fiindcă timpurile sunt grele, intervine tata, tocmai de aceea trebuie să-ţi găseşti o nevestă cu zestre :

Tot începutul e greu — mai cu seamă începutul de casă...

(trad.: ORESTE)

Şi ce bine ai face, Hermann, dacă te-ai gândi la una din cele 3 fete ale vecinului, care este negustor bogat :

Hermann vorbi respectos, răspunzând severului tată :
 „Gândul acesta şi eu l-am avut : să iau de nevestă
 Una din fetele-acestea, cu care creşcuim împreună
 Şi m'am jucat de copil lângă puţul din mijlocul pieţii,
 Pururi de pază fiind, să le apăr de tineri sălbateci.
 Totul în urmă s'a dus. Şi-amândouă rămaseră acasă,
 Mari se făcură cu 'ncetul şi-uitară de jocul cel slobod.
 Ele primiră apoi o creştere bună ; adesea
 Tot mai mergeam pe la dânsii, pe plac să vă fac dumneavoastră :
 Inşă în mijlocul lor nici când n'am simţit vre-o plăcere,
 Fără 'ncetare-mi făceau şi 'nduram felurite-observaţii :
 Ba că mi-e haina prea lungă, ori stofa prea groasă şi aspră,
 Prea ordinară coloarea, şi părul tăiat fără grijă.
 Când... într'o zi îmi veni în gând să mă 'mbrac ca băieţii
 Cari Dumineca sunt nelipsiţi dela ele din casă,

Vara costumu subțire-arătându-și-l unul la altul ;
 Însă îndată văzuu că mă luau și atuncea la vale.
 Și-asta mândria-mi rănia. Și cu-atât mai mult mă dureau, că
 Nimeni din toți nu știa sentimentele bune pe cari
 Față de ele le-aveam, mai cu seamă de tânăra Mina.

„Nu e așa că numai pe-Adam și pe Eva-i cunoaște ?”
 Toți izbucniră ; și fetele râseră toate cu hohot.

tr. Oreste

Astfel acum de curând, la Paști am mai fost pe la ele.
 Haina cea nouă, ce-acuma 'n dulap atârână, mi-am pus-o,
 Tuns cu 'ngrijire, cum sunt și ceilalți tineri ai noștri.
 Toți chicotiră când eu am intrat : de cine anume,
 Nu știam însă. Mina era la pian', iară tatăl

Cântecul ei asculta, și era încântat și în toane.
 Totuși eu nu pricepeam cuvintele cântului bine ;
 Multe-auzii de Pamina și multe apoi de Tamino ;
 Nu voiam însă să stau ca mut. Și, îndată ce fata
 Cântul sfârși, ceruii deslușire 'n privința aceasta.
 Toți în tăcere zămbiau. Ci tatăl îmi spuse îndată :
 „Nu e așa că numai pe-Adam și pe Eva'i cunoaște ?”
 Toți izbucniră ; și fetele răseră toate cu hohot.
 Tinerii toți hohotiră și, burta ținându-și-o, tatăl.
 Eu îmi lăsaiu pălăria din mână 'ncurcat ; însă răsul
 Tot mai mare creștea în urmă din cântec în cântec.
 Foarte-amărât mă 'ntorseiu rușinat către casă, și haina
 Iute mi-am pus-o 'n dulap, smulgându-mi cu mâinile părul,
 Toată viața jurând să nu mă mai duc pe la ele.
 Drept am lucrat. Că-s fără simțire și prea vanitoase
 Și încă și-acuma aud că-mi zic între ele Tamino”.

Mama atunci îi răspunse : „Tu nu trebuia să te superi.
 Hermann, așa de grozav pe fete, că-s niște copile.
 Mina e bună, căci pururi a fost drăgăstoasă cu tine.
 Chiar de curând a 'ntrebat despre tine. — Aș fi vrut-o de noră”.

(trad.: ORESTE)

Pe de o parte contrariat, pe de alta văzându-și distrus planul de a se încuscri cu chiaburul vecin negustor și industriaș, tata își iese din fire de iritare și reproșează băiatului, că a avut puțină bucurie cu dânsul ; la școală n'a voit să învețe ; cătu-i de mare, ziulica toată, are grija numai a cailor și a ogorului, ceea ce-ar putea face și argații iar el Hermann să se gândească la alte lucruri mai mari. Cuvintele tatei îl întristară pe Hermann și-l puseră pe gânduri. Inima sa era însă aiurea... Strămtorat, căuta să se strecoare spre ușă și să iase afară. Atunci tatăl îi strigă aprins de mânie :

„Mergi, înșinatule,
 Mergi la gospodărie, că n'am cui să-i grăiesc
 Dar nu gândi vre-odată că mi-i trânti în casă
 O țărănoaică proastă, o noră necioplită !
 Eu știu ce e viața, știu să mă port cu oameni
 Și știu cu iscusiță domni, doamne să primesc,
 Așa că dela mine când ies, sânt mulțumiți.
 Dar vreau să am și-o noră să-mi cânte la clavier,
 Să-mi îndulciască traiul, și toți frunțașii noștri
 La mine să s'adune și să se veseliască,
 Cum fac și la vecinul în zile de Duminică”.

Încet acuma Herman pe clanță apăsă
 Și părăsi odaia adânc măhnit în suflet.

(trad.: C. MORARIU)

Așadar : *mama* întârziind cu împachetarea lucrurilor ce trebuia să le trimită refugiaților prin Hermann, este chiar dela început purtătoarea sortii copilului ei, pentru că și acesta ajungând prea târziu scapă convoiul, dar o găsește numai pe Dorothea. Hermann și Dorothea — singuri ! E o întâmplare numai sau a fost în intențiunea poetului : să întârzie mama, să întârzie băiatul, să întârzie fata rămânând în urma convoiului pentru ca să se găsească : Hermann și Dorothea ! — Conflictul între tată și fiu fiind însă deschis, acțiunea va merge de aci înainte crescendo și va deveni tot mai interesantă. — *Tamino și Pamina* de care amintește Hermann sunt parteneri în op. *Zauberflöte* de Mozart care a apărut în 1791 și s'a reprezentat întâia oară în Weimar la 16 Iunie 1794.

Cântul III. — După plecarea lui Hermann, bătrânii discută cele întâmplate. După cum judecă, își descopere fiecare caracterul. Se produce intervenția împăciuitoare a mamei :

„Pururea judeci nedrept pe-al nostru copil, și de-aceia
Foarte puțin se 'mplinesc de-apururi dorințele tale :
N'avem puteri să creștem copii așa cum ni place,
Trebuie-așa să-i iubim, cum sunt căpătați dela Domnul,
Bine crescânru-i firește, lăsându-li însă natura ;
Unul talente-anumite, și altele-are un altul.

(trad.: ORESTE)

Tot cu cârteli și cu certuri îi seci tot curajul din suflet ;
Tocmai ca și-astăzi". Astfel vorbind ea ieși din odaie
Grabnic, plecând să-și găsească pe fiul, ca să-l îmbuneze.
Bietul băiat...

(trad.: Maria BAIULESCU)

Cântul IV. — Căutarea fiului de cătră mamă ne dă prilej să aruncăm o privire generală asupra întregii gospodării și împrejurimilor. Noi o întovărim prin curtea casei, pe la grajd, prin grădină, vie, livadă și câmp, până la bătrânul păr de pe deal sub umbra căruia, în popasul călătorilor, s'au născut poveștile bătrânețelor, ale păstorilor și poezia depărtărilor. Pretutindeni urme adânci de muncă și rânduială. Poetul ne descrie frumusețile naturii nu direct ca un înflăcărat romantic, pentru că așa fel de descriere nu s'ar potrivi cu psihologia gospodinei, care — ca orice om din popor, admiră frumosul în tăcere, fără exclamări entuziaste. Dimpotrivă, frumosul îl concepe numai în legătură cu utilul care-l face să simtă mulțumirea sufletească pentru cât s'a trudit. Și nici descrieri abstracte ale agriculturului specialist, cum ar fi de pildă *Georgicele* lui Vergiliu.

...mama, îndată,

Merse să-și caute băiatul întâiu la intrarea căsutei,
Unde avea obiceiul să șează pe banca de piatră.
Dacă văzu că nu e acolo, se duse în grajdul
Unde-și ținea armăsarii, purtându-le însuși de grije ;
El îi crescuse de mânji și n'avea încredere 'n nimeni.

Însă rândușul îi spuse : „Acu a plecat în grădină”.
Curtea cea lungă și-ograda atunci o străbate în grabă,
Grajdul și bine-ziditul hambar lăsându-l în urmă
Intră apoi în grădina ce ține și până sub ziduri ;
Merge de-alungu-i și fitece plantă o bucură 'n cale,
Naltă propteaua pe care-atârnavu încercatele ramuri
Ale frumosului măr și-ale părului ; tot deodată
Curăță varza rătundă și grasă de omizile rele,
Căci muncitoarea femeie nu șeade o clipă degeaba.
Când la sfârșitul întinsei grădini în urmă ajunse,
Până supt bolta de frunze, văzu că lipsește băiatul,
Fără să-l poată găsi pân'atunci nicăeri în grădină,
Însă deschisă era portița pe care-o făcuse
Unul din bunii strămoși cetățean cum se cade și vrednic,
Printr'o distinsă favoare, în zidul orașului. Mama
Iese pe-acolo, trecând peste șanțul ce-acuma secase
Până ajunse pe drumul răpos al podgoriei sale,
Care la soare lucea, închisă de gardul cel mare ;
Urcă apoi mulțămită și 'n mers liniștit cărăruia
Plină de struguri ce-abia se ascund supt puținele frunze.
Sus, se afla o boltă umbroasă 'mpletită din frunze,
Unde puteai să ajungi suind necioplitele trepte ;
Multele soiuri de struguri din greu atârnavu în ciorchinii
Grași și având o culoare roșiatic, albastră sau neagră :
Fructele astea erau după masă servite la oaspeți.
Restul butucilor însă mereu se rărea, și ciorchinii
Tot mai mărunți se făceau, dând vinul cel strașnic ; și astfel
Merge, mereu bucurându-se mult de fructele toamnei,
De sărbătoarea în care tot satul culege în cânturi
Struguri, storcându-i în teasc și vinul îl toarnă în butii ;
Seara, se trag artificii pe toată întinderea viei,
Cea mai bogată recoltă slăvind-o frumos pretutindeni.
Grija apoi a cuprins-o, văzând că cu multele-i glasuri
Numai ecoul răspuns-a la cea de a treia chemare. —
Mult zgomotosul ecou din jurul tăcutelor turnuri.
Foarte arar căuta pe Hermann, căci el niciodată
Nu se ducea departe de casă 'nnainte de a-i spune,
Mult-iubitoarei mămițe, să-i smulgă și grija și spaima.
Totuși ea are nădejde, pe drum să 'ntâlnească pe Hermann
Ultima poartă a viei era de asemeni deschisă ;
Ea începu să pășească dealungul câmpiei întinse,
Neted, frumos revărsată în dosul înaltei coline.
Tot se găsea și acuma pe propriu-i pământ și-o plăcere
Mare simțea să privească la grăul cel greu de pe câmpuri,
Sp'cele de-aur mereu legănate încoace și'ncolo

Printre ogoare urmându-și cărarea, zărește îndată
 Părul cel falnic răsare pe-o 'nnaltă colină, departe,
 Sus se zărea, și fructele lui erau renumite :
 Umbră supt el căpătau și-odihnă la prânz muncitorii.
 Iară păstorii păzeau de sub el risipitele turme
 Bânci de piatră și iarbă găsiu sub el călătorii.
 Nu se'nșelase ; acolo sta Herman, cu capul popțit de
 Mână, și parcă privea departe, pierdut în v.sare,
 Munții din față, cu spatele 'ntors la iubita lui mamă.

(trad.: ORESTE)

Ea îl atinge cu mâna pe umăr. Hermann tresare și, surprins, caută să-și ascunză repede lacrimile ștergându-le. Însă ochiului de dragoste al mamei cu greu poți ascunde semnele durerii. În sfârșit, băiatul își exprimă mirarea că se mai găsesc oameni, pe cari să nu-i deară nenorocita soartă a fugarilor. Privind din regiunile frumoase și îmbelșugate, în vale, spre nefericitul convoiu, își arată temerea ca nu cumva inamicii să treacă Rinul și să ajungă și pe aci și declară că este hotărît să se înroleze sub drapel. În același timp Hermann reproșează părinților că s'au străduit să-l scutească de serviciul militar.

Dar,

Vai, ce aproape-s de noi dușmanii ! Ne apără Rinul,
 Însă ce-s apele-acum, și ce pot să facă chiar munții
 Contra acestui popor ce vine grozav ca furtuna,
 Care răpește bătrâni și tineri cu sine 'n de-avalma,
 Tot înainte mergând năvalnic ? Și vezi că mulțumit
 Nu-i este teamă de moarte, căci altă mulțime o 'mpinge.
Cum ? Indrăznește acum un German să rămână în casă ?

(trad.: ORESTE)

Doamne, dar cât de aproape-i dușmanul ! Ne stă-n apărare
 Rinul cu apele sale ,vai însă poporul cel groaznic
 Ape și munții-i răzbește, venind ca o grea vijelie,
 Tineri, bătrâni se adună din unghiuri de țară și-n gloată
 Vin năvălind înainte, fără sfială de moarte
 Ne cutropesc ne 'ncetat, căci la gloată iar gloată urmează.
Of ! și germanul în casă cu mâinile-n sân să aștepte ?

Zău dac'ar fi tineretul german azi unit, să se strângă
 La frontieră potrivnic, tot neamul strein l-ar respinge ;

(trad.: MARIA BAIULESCU)

...dușmanul cât de-aproape-i !

Și să gândim că Rinul cu valurile sale
 Pe mult ne va scuti ? Dar ce sânt munți și ape

Pentr'un popor de groază ce vine ca furtuna ?
 Bătrâni și tineri astăzi poporul franc adună
 Din tot cuprinsul țării și năvălesc spre noi ;
 Mulțimea 'n fața morții stă dârză și vitează,
 Și una după alta asupra-ne zoresc.
Și eu să stau acasă, când patria mă chiamă ?

Când tinerimea noastră ar fi-adunată toată
 Atunci pământul nostru ei nu l-ar mai călca,
 Sudoarea frunții noastre ei nu ni-ar mai mânca,
 Să 'mpiedece dușmanii de-a trece la hotare,
 (trad.: Constantin MORARIU)

În cântul al patrulea atât figura mamei, — adânc cunoscătoare a suflului băiatului —, cât și acesta ne apar în toată splendoarea lor. Ca prin farmec ni se luminează dintr'odată întreaga ființă a flăcăului devenit matur și cu flacăra sfântă a iubirii în inimă. Deși vorbește cu entuziasm de războiu, totuș sufletul său este înmuiat de milă, așa cum nu prea sunt adevărații luptători hotărâți să treacă peste aceste nimicuri de duioșie și milă, care le-ar pare mai curând o piedică. Însă tocmai moliciunea, duioșia, lacrimile, singurătatea în care s'a ascuns, trădează adevăratele sale sentimente. Mama înțelege prea bine că feciorul trece prin cea mai primejdioasă criză sufletească; primejdioasă, fiindcă de nu se va deslega în sensul pornirilor sale, poate să rămână nefericit toată viața. Și înduioșindu-se și ea se pleacă asupra băiatului și înlăcrămează. „Această scenă” — zice Viktor Hehn (pg. 8) — „este mișcătoare, sfântă. E sfântă ca și tablourile madonelor lui Raffael, mama și copilul, în cea mai pură înfățișare omenească. Și această emoționantă scenă e transpusă într'un mediu înconjurat de cel mai bogat farmec poetic: locul de odihnă subțil și elegant, de unde privirea dureros de sentimentală și îngrijorată ajunge departe, departe, până în împrejurimile unde se găsește iubita...”.

Redăm aci sfârșitul cântului al IV-lea, în traducerea cea mai apropiată de textul original, a părintelui C. Morariu, pentru că un rezumat — oricât de abil s'ar face — n'ar putea prinde frumusețea amănuntelor.

„Ce te-ai schimbat, băiete, de nu vorbești tu mamei
 Cu inimă deschisă, ca ieri și altă dată ?
 Să te audă altul grăind așa cu vervă
 — Ademenit de-a tale prea însemnate vorbe —
 Te-ar lăuda și-ar crede c'ășa-i precum ai zis.
 Dar mie nu-mi prea place, când văd că îndosești
 Gândirea ta de mine; căci te cunosc eu bine.
 Eu știu că nu te chiamă nici toba, nici trompeta
 Și n'ai dor în montură să te arăți la fete ;
 Căci știu c'a ta chiamare, deși ești brav și vrednic,
 E să 'ngrijești de casă și să lucrezi pământul.
 De-aceea spune-mi verde, de ce-ai grăit așa ?”

Și fiul zise : „Mamă, te 'nșeli ! O zi nu este
Asemenea cu alta. Cel ce e tânăr astăzi,
Bărbat se face mâne ; tăcută 'n el se coace
Gândirea spre mari fapte adese mult mai bine,
Decât în îmbulzeala vieții sgomotoase.

„Ce te-ai schimbat, băiete, de nu vorbești tu mamei
Cu inimă deschisă, ca ieri și altă dată ?

(trad. C. MORARIU)

Ce-atâția oameni tineri usucă fără zile.
Cât de tăcut am fost eu și sânt, în pieptu-mi totuși
O inimă am, mamă. ce simte nedreptatea.
In faptele vieții pricep eu tare bine
Să fac deosebire, căci nu-s de azi, de ieri.

Căci prefăcut grăit-am, așa cam în doi peri.
Da, nu apropiata primejdie dușmană
Mă chiamă să las casa părinților iubiți,
Nici nu mă chiamă glasul măreț de vitejie.
Acestea au fost numai cuvinte trecătoare,
Menite să 'ndosiască 'nainte-vă simțirea
Ce inima mi-o rupe. Dar — tare vă rog, mamă,
Să mă lăsați în pace. Căci de nutresc dorințe,
Ce n'au sorți de 'mplinire, zădarnic îmi e traiul.
Pricep eu tare bine că cel ce merge singur
Pe-o cale, pe când alții îl trag pe altă cale,
Își strică numai sieși, când li se 'mpotrivese.

Nu zace fericirea 'n grămezi de avuții.
Când tata 'mbătrânește în griji necontenite,
Și n'are bucurie de-ai săi feciori iubiți,
Atunci, iubită mamă, la ce trăiește omul?
Privește colo 'n vale, cât de frumos se 'ntinde
Moșia noastră mare : grădina și vînățul
Și câmpul ista vesel ! Privește-a noastre grajduri
Și șurile înalte ! Dar când mă uit spre casă
Și văd a mea odaie sub acoperemânt ;
Când îmi aduc aminte din zilele trecute,
Cum așteptam acolo în nopțile senine
Să văd ivirea lunii, și des de diminează
Să văd frumosul soare ah ! zic a fost odată,
Dar a trecut acuma al vieții mele bine.
Străin și trist e totul ce văd acum în juru-mi ;
Odaia mea și curtea, grădina, câmpul vesel
Pustii sânt pentru mine. Soția îmi lipsește !"

O, dați-mi drumul, mamă, să merg unde mă duce
Durerea mea nebună ! Căci tata azi grăit-a
Hotărîtoarea vorbă, și casa lui de-acuma
Pierdută-i pentru mine, de n'a fi 'n ea copila
Ce unica din lume doresc s'o am soție".

(trad. Constantin MORARIU)

Descrierea părului din hotarul proprietății birtășului se face în 7 versuri, asemenea în cântul al cincilea se insistă mult asupra fântânii. Poetul anticipează cu descrierile pe larg, arată toată frumusețea și poezia naturii, pentru că pe aici au să treacă și să se oprească în cântul al VIII: Hermann și Dorothea, în culmea fericirii lor. Atunci nu va mai fi nevoie să ne împiedecăm judecarea stării lor sufletești, prin descrierea locurilor, pentru că le vom fi cunoscut mai dinainte. O trăsătură homerică în poema lui Goethe este desigur plânsul mamei și al bă-

iatului. Și eroii lui Homer plâng, sunt oameni, față de eroii germanici, din literatura veche, în Cântecul Nibelungilor d. ex., unde nici măcar Kriemhilda, lovită de cea mai cumplită nenorocire, care poate cădea asupra unui om, nu scapă nici o lacrimă.

Cântul V. — Dela mărturisirea făcută mamei, vine acum rândul tatălui să afle noutatea ; mijlocitori între fiul interesat și părintele greu de convins sunt prietenii, dar înainte de toate firește tot mama, care știe cum să-l ia pe bătrân ca să-l câștige :

„Nu ne spuneam totdeauna : că trebuie *el* s'o aleagă ?
N'ai vrut cu mult înainte chiar tu să-și găsească el singur,
Liber, copila dorită ? Vezi, ceasul acuma sunat-a !
El a simțit că iubește și fata atunci și-a ales-o :
Este străina pe care acum de curând a 'ntălnit-o.
Dă-i învoirea-ți. Căci altfel se jură, că nu mai se 'nsoară''.
(trad.: ORESTE)

După ce fiul asigură că cea aleasă este vrednică de casa părintească, intervine preotul și face oarecare reflexiuni că în alegerea prea mult cumpănită tot clipa decide, și cine știe dacă Destinul n'a hotărât ca acest moment să aducă fericirea lui Hermann. Și glasul bisericii n'a sunat în pustiu, mai ales că l-a caracterizat pe Hermann așa cum este în realitate : nici odată n'a năzuit spre ce nu i se cuvenea.

Tatăl lui Hermann pare convins. Este un momnet accelerand, care însă devine imediat retardand prin amestecul aceluiaș farmacist mucalit : să nu ne pripim. Totul e bine, dar mai bine ar fi, dacă ne-am interesa mai întâiu cine este fata, ce purtări a avut și din ce familie se trage. Pentru bătrân observația farmacistului e binevenită. În rezerva acestuia întrevede și o eventuală schimbare a lucrurilor, în urma unor vești rele despre fată.. Lui Hermann însă îi tresaltă inima de bucurie. El nu se poate înșela. El simte bine ce fel de față este iubită lui. Increderea sa nu cunoaște margini. Că e fugară ? Dar războiul ce n'a făcut ?

„Nu rătăcesc chiar oameni iluștri și nobili pe drumuri ??
Principii fug travestiți, iar regii-s goniți de pe tronuri !
Astfel și ea, cea mai bună dintre surorile ¹ sale
Este gonită din țară. Uitându-și ea însăși durerea
Stând lângă semenii săi, le dă ajutor pe cât poate.
(trad.: ORESTE)

Și mai ales, fie-mi și mie hărăzit să mă bucur, în nenorocirea războiului, de fericirea mea, precum voi, părinții mei, v'ați legat fericirea în timpul unei asemenea nenorociri, când a ars orașul...

Spiritual și glumeț, poetul strecoară și aci un exemplu de umor sănătos,

¹ dintre femei.

punându-l pe birtaş să se minuneze de subita loquacitate a băiatului, căruia până acum îi stetea limba în gură ca plumbul :

„Fiule, cum de ți-e slobodă limba, ce sta împietrită
Până acuma în gură ? Arar o mișcai înainte !
Trebue deci să mă tem și eu ca și alții, că mama
Dă bucuroasă indemn dorințelor fiului său, și
Numai decât ajutor își găsește în vre-unul din prieteni,
Când un atac serios încearcă bărbatul sau tatăl ?
Nu vreau să lupt cu atâția : la ce rezultat am ajunge ?
Văz d'innainte 'ndârjirea și multele lacrimi vărsate...

(trad.: ORESTE)

Și ca unul care-și simte ambiția înfrântă și autoritatea sa de tată și cap al familiei scăzută, tace un moment pentru a se reculege ; și apoi judecând cu inimă părintească, degajat de orice orgoliu, și nevoind ca din încăpăținarea sa să cadă asupra-i răspunderea unei eventuale nenorociri a copilului, la care — noi știm — ține mai mult decât la ochii din cap, se adresează prietenilor, nu lui Hermann !, și zice :

„Mergeți, și fata încercați-o, cu Domnul aici aducând-o
Dacă-i cuminte și bună ; iar dacă e altfel... să uite !

Pentru tehnica poemei învoirea tatălui este momentul culminant și decisiv în favorul lui Hermann.

Nimeni nu mai stă pe gânduri. Hermann năvălește la trăsură, o împodobește, ia hamurile cele mai frumoase, le înfrumusețează și pe ele cu panglici și înhamă caii cu o repeziciune, pe care numai unul singur ar putea-o motiva : Hermann ! Și tot el ne-ar putea spune de ce a mănât într-o goană nebună, încât abia pornit, a și ajuns aproape de locul atât de iubit lui. Flăcăul rămâne în umbra teilor, după ce dă preotului și farmacistului unele indicațiuni, după cari vor recunoaște fata.

„Dragii mei prieteni de-acuma plecați și-mi aduceți de veste,
Dacă e vrednică fata, de mâna celui ce-o cere.
Eu sânt convins, și nu mi-este teamă de veștile voastre,
Singur, de capu-mi de-aș fi, zău de-a dreptul la dânsa m'aș duce,
Fără mult sfat, aș lăsa pe iubită să-mi facă destinul.
Lesne putea-veți pe ea s'o deosebiți dintre alte,
Greu s'ar putea măsura încă vr'una cu dânsa-n purtare.
Semnul întâiu este îmbrăcămintea, frumoasă, curată,
Cârpa cea roșie pe sânul ei cel rotunzit se așază,
Negrul pieptar este strâns încheiat, potrivit stând pe trupu-i,
Iară cămașa cea albă, s'adună în crețe mărunte
Prea dragălaș, cuprinzându-i bărbia ei cea rotunjoară.

Veselă și nesfiită ridică căpșorul cu-ovalul
 Gingaș ; iar pletele dese pe cap răsucite sânt prinse
 Pe niște spîlcuri de-argint. Și din brâu cade fusta albastră
 Numai în falduri, bătându-se-n umblet de glezna subțire.
 Am cătră voi o rugare, pe care o cer cu 'nsistență :
 Nu stați de vorbă cu fata, nici gândul să nu vi-l ghicească,
 Dar întrebați despre dânsa, și-apoi veți vedea ce s'aude.
 Iară aflând îndestul, pentru liniștea tatei și mamei,
 Iarăș încoaci să veniți și cu toții atunci chibzui-vom.
 Eu pe tot drumul încoace așa mi-am făcut socoteala".

(trad.: Maria BAIULESCU)

Amicii porniră apoi spre satul care gemea de mulțime, pe uliți, prin grădini și case și curți, și certuri între refugiați, pe cari primarul, conducător al lor, nu știe cum să-i împace și să-i liniștească.

Cântul VI. — Poetul ne dă un tablou viu al războiului și urmărilor sale, pe care le aflăm prin gura fruntașului refugiaților. Generația noastră a cunoscut mizeria refugiului, blestămățiile și cruntele nenorociri ale războiului, așa că descrierea lui Goethe, a trăit-o fiecare din noi și și-o poate rechema în amintire oricine, dacă n'are ceva mai bun de făcut. Interesante numai sunt părerile lui Goethe asupra războiului și mai de ales asupra revoluției și luptei pentru libertate, egalitate și fraternitate :

„N'aș mai dori ca să văz înc'odată pe om în asemenea
 Mărșavă stare, că 'ntrece 'n cruzime — animalul să!batic.
 De libertate să nu mai viseze dar omul, că nu poate
 Singur să se stăpânească, îndată ce scapă de stavile
 Iese pe față tot răul, ce-l înfrânase de frică

(trad.: Maria BAIULESCU)

Se informează apoi amicii lui Hermann, să găsească fata și mai la o parte de învălmășeala mulțimei o zăriră. îngrijind de copilul care se născuse de curând. Ei o recunosc după descrierea lui Hermann.

Preotul nu se putu opri să nu o admire și zise :

„Nu e de mirare, că a fermecat acest june, putear-ar
 Fi după placul oricărui bărbat cu ori care cerințe.
 E fericit cel ce e de natură 'nzestrat, cu frumoasă
 Infățișare, ori unde printr'însa câștigă iubirea,
 Nu e strein, toți cu drag vin în juru-i și nu s'ar mai duce,
 Dacă pe lângă frumusețe și firea-i plăcută și blândă.
 Iată sunt sigur, că tânărul nostru aflat-a o fată,

Care de-acu înainte-i va 'nveseli iar viața,
Și de-ajutor îi va fi cu nestrămutată credință,
Căci la asemeni făptură perfectă și sufletul este
Nobil ; iar tineri ca dâșii ajung bătrânețe frumoase !

(trad.: Maria BAIULESCU)

Iată sunt sigur, că tânărul nostru aflat-a o fată,
Care de-acu înainte-i va 'nveseli iar viața...

(trad.: Maria BAIULESCU)

Interesându-se mai de-aproape de purtarea și familia fetei, primarul le răspunse că tocmai aceasta este fata, despre ale cărei fapte frumoase de curaj le istorisise mai adineaori. Ea apăruse alte copile mai tinere decât dânsa împotriva unor soldați. Fusese logodită, dar logodnicul ei a murit în războiu. După ce

afară numai lucruri bune despre fată și familie, după ce-o priviră îndelung prin crăpăturile unui gard și peste gard, se înapoiară bucușori la Hermann, ca să-i ducă veștile ce le-au cules. Il găsiră însă abătut și gânditor. Cât a stat singur așteptându-i, l-a cuprins îndoiala că ar fi atât de aproape îndeplinirea dorului său. Gândul că o fată atât de vrednică și cuminte ar fi greu să mai fie liberă, îl făcuse trist și oarecum resemnat. Aproape nici nu-i vede și aude pe bunii prieteni cari vin veseli cu investigațiile făcute.

Îi lasă pe dâșii să plece singuri acasă spre a liniști nerăbdarea părinților, iar el se va duce să-și caute iubita și chiar dacă ar fi să nu-l întovărășească norocul, s'o mai vadă odată.

Poetul face acum o întorsătură fericită, întrerupând melancolia creată de îndoiala lui Hermann. Caii focosi, abia stăpâniți acum de tânăr, urmează să fie mânați de preot. Însă farmacistul precaut nu prea vrea să se urce zicându-i :

„Prietene, duhul și sufletul meu bucuros l-aș încrede
Sfinției tale, dar trupul și oasele nu prea sunt sigure
Când cuvioasa ta mână conduce lumeștile frâne”.

(trad.: Maria BAICULESCU)

Părintele însă îl asigură că este cunoscător de cai și astfel :

„Incurajat încâtva se sui și vecinu 'n trăsura,
Însă stătea ca pe ghimpi tot cu gândul, că-i gata să sară.

(trad.: Maria BAICULESCU)

Buna dispoziție creată aci de poet, menține o atmosferă de încredere în izbânda lui Hermann.

Cântul VII. — Purtându-i numele, acest cânt ne-o prezintă pe Dorothea în toată splendoarea sufletească și simplitatea ei naturală. Până aci am cunoscut-o numai din acțiune și din cuvintele altora, la început din cele ce ni le relatează Hermann, apoi am văzut-o, împreună cu preotul și farmacistul, prin crăpăturile gardului. Acum ni se prezintă personal și încă în tovărășia lui Hermann. Cântul are și însemnătatea că eroul începe pețirea Dorotheei, deși, ce-i drept, indirect.

Cu cât ne apropiem mai mult de sfârșitul poemei, cu atât poetul folosește mai puternice mijloace poetice și mai variate jocuri de psihologie, când pentru a produce o discordare în sufletul timid al lui Hermann, când pentru foarte îndepărtate și ușoare, fine și delicate alusii de reciprocă simpatie. „Inima din pieptul lor și natura dinafară, dispoziția sufletească și peisagiul înconjurător”, suflul dragostei și discreta ei comunicare, sfioasă, fără cuvinte, ci doar printr'un intim salut în albastriul apei dela izvor, desăvârșita armonie, spiritul prevenitor și delicat unul față de altul, — „toate se adună pentru a potența sensul și cuprinsul tabloului, îngrămădind tot farmecul fanteziei, cu cea mai gingașă emotivitate, care izvorăște din adâncul celor mai curate simțimente omenești” (V. Hehn, pg. 12).

Hermann rămâne singur, cu ochii pierduți după praful ridicat de trăsura. Stăpânit mereu de chipul drag, pornește în căutare ; are viziuni optice ; apro-

piindu-se de sat, îi apare de-o dată, pe neașteptate, chiar ea, chipeșă, grăbind cu două ulcioare la fântână. Toată desnădejdea îl părăsește și vesel o întâmpină cu întrebarea

„Harnică fată, eu iarăși te văd că muncești bărbătește
Dând de-apropelui tău ne 'ncetat îngrijire duioasă.
Spune-mi de ce numai tu vii așa de departe la apă?
Toți ceilalți oameni beau apă din sat, din fântâni sau din gârlă.
Adevărat că izvorul e rece, plăcut la gustare,
Fără 'ndoială duci apă bolnavei scăpate de tine ?

(trad.: Maria BAIULESCU)

Fetele lor plutitoare pe cerul albastru privindu-și
Capul și-l mișcă, și-apoi prietenos se salută în oglindă.

tr. ORESTE

În răspunsul ei, credem a vedea cea dintâi dovadă că și ea l-a așteptat. I-a dorit, căci mărturisirea neașteptată :

„Vezi chiar acum fusei răsplătită de calea făcută,
Pentru că am întâlnit înc'odat' făcătorul de bine...

(trad.: Maria BAIULESCU)

arată vădit o bucurie spontană.

Și povestind, coboară amândoi scările spre izvor. Dorothea se apleacă deasupra apei, el la fel cu al doilea vas. Atunci chipurile lor se oglindesc în apă iar privirile se întâlnesc într'un tainic salut.

„Fețele lor plutitoare pe cerul albastru privindu-și
Capul și-l mișcă, și-apoi prietenos se salută 'n oglindă.

(trad.: ORESTE)

Dorothea însă vrea să știe ce caută el pe-aci, fără trăsură și cai.

„Tu m'ai făcut, ca să viu ; la ce-aș mai ascunde pricina...

(trad.: ORESTE)

Cu oarecari ezitări și explicând greutățile gospodăriei mari, el îi propune discret să între în serviciul părinților săi. Dorothea înțelege numai decât și primește. Aci aflăm chiar dela ea principiile cuminți și sănătoase despre viața și obligațiunile fetelor, cari de mici trebuie să se deprindă a trăi pentru alții, muncind mereu, servind pentru ca odată să ajungă stăpâne. Astfel înfățișată, în frumusețea înfloritoare a tinereții, bogată în înțelepciunea vieții, vedem adevărul reflecțiunii preotului :

„So ein vollkommener Körper gewiss verwahrt auch die Seele
Rein...“.

Și încă odată pare că ar fi să ghicim sentimentul ei, discret ca și cuvintele :

„Und doch ist es am rinnenden Quell so lieblich zu schwätzen,

în momentul când părăsesc izvorul. Și iarăși încă odată chipurile lor se apropie în oglinda apei, dar acum aflăm chiar ceea ce de mai 'nainte presimțeam că

...„süsses Verlagen ergriff sie“.

Dorothea îl conduce pe Hermann la prietenii ei, unde din nou avem prilejul s'o cunoaștem, căci dragostea celor mari și mici numai cu greu se poate împăca cu gândul despărțirii de Dorothea lor...

Din gura copiilor abia cunoaștem numele fetei : *Dorothea* = Die Gottbegnadete — cea binecuvântată de Dumnezeu.

Cântul VIII. — Soarele se apropie de apus. Nouri grei a furtună îl acopăr; pe ici și colo razele lucirii lui învăpăiate răsbesc spărgând valul întunecos. Tinerii grăbesc spre casă admirând holdele de aur și valurile de secară, cari alignesc în suflarea vântului și ajung până la înălțimea lor.

Dorothea vrea să cunoască felul cum trebuie să se poarte cu părinții lui Hermann, ca să le fie pe plac.

„Tata-i ciudat...

...îi place să fie purtarea cu multe fasoane

Cere să-i dai toată cinstea și semne să-i dai de iubire.

(trad.: Maria BAIULESCU)

cât despre mama, ea este înțelegătoare, duioasă, recunoscătoare și ușor te vei împăca cu dânsa...

„Uite-am nădejde pe plac să le fiu l'amândoi deodată

Pentru că mama la fire se cam potrivește cu mine.

Ceremonia 'n purtare îmi place, de când eram mică

Dela vecinii francezi, ce pricep din strămoși politețea

Ne învățarăm și noi manieri și obiceiuri frumoase.

Nobil, burghez sau țăran apucase deprindere fină,

Astfel și noi de pe țărmul german deprinsesem copiii,

De dimineață sculați, să sărute părinților mâna

Cu gingășie, păstrând cuviința la orice ocazii¹...

(trad. Maria BAIULESCU)

Luna plină strălucia pe cer și măreața priveliște încadra în umbrele nopții chipurile svelte ale tinerilor cuprinși de farmecul unei iubiri nemărturisite.

Ajunseră subțărul ce-l drag, subțăr care azi dimineață încă Hermann vărșase lacrimi amare de dorul iubitei pribeg.

„Și cine-mi va spune oare cum să mă port cu viitorul meu stăpân?” — înțrurpse liniștea nopții sfiosul glas al Dorotheei.

„Inima” — răspunse scurt Hermann și nu mai spuse nimic. Din sbuciumul său sufletesc de azi dimineață și până acum seara câștigase doar așa de mult, pentru că nu pierduse încă nimic... Iubirea lui era atât de mare, emoția atât de puternică, încât se temea să i-o mărturisească pentru ca nu cumva răspunsul ei atât de mult așteptat, și atât de temut, să nu fie: „nu!”.

¹ În însemnările lui Goethe despre expediția din Franța se găsesc numeroase observații la felul de viață al țăranului francez, lucruri frumoase care samănă să fi lăsat o adâncă impresie, de vreme ce și în „Hermann și Dorothea” se înțâlnesc ecouri. Evident, răspunsul Dorotheei la cele povestite de Hermann despre tatăl său, este însăși amintirea lui Goethe despre cele văzute și auzite la una din familiile de țărani unde era încvartiruit. D. ex.: „Venise noaptea, copiii trebuiau să se culce. Se apropiară cu sfială de tată și mamă, se înclinară, le sărutară mâna și ziseră cu farmec copilăresc: bon soir, papa! bon soir, maman!” (Goethe: *Campania în Franța*, pg. 100).

„Vai dar zărind și inelul la deget, îl luă desnădejdea
Unul lângă altul tăcuți rămaseră în gânduri pierdute...

(trad.: Maria BAIULESCU)

În lumina argintie a lunii sclipesc în depărtare geamurile unei ferești. Este casa părintească, iar odaia ale cărei ferești se văd e chiar a lui Hermann

El o conduce pe pietrele fără de număr și care,
Fără să aibă o formă, servesc ca trepte de leagăn.

(tr. ORESTE)

„Care de acum încolo, poate fi-va a ta, căci schimba-vom
Toate în casă...

(trad.: Maria BAIULESCU)

zice băiatul în două înțelesuri.

Ei se ridică și pleacă prin holdele luminate ca ziua. Spicele care se leagănă șoptesc despre taina cea mare a tinerilor. Când au ajuns aproape de vie, luna se-ascunse după nori, și adânc și tăcut întunec cuprinse împrejurimea. În spre grădina gospodăriei coborau niște trepte rudimentare, de piatră.

Astfel se scoală și merg de-alungul câmpiei intinge
Printre bogatele spice-admirând strălucirea cea blândă ;
Și, ajungând la capătul viei, în noapte intrară.
El o conduce pe pietrele fără de număr și care,
Fără să aibă o formă, servesc ca trepte de leagăn.
Ea se coboară încet, cu mâinile puse pe umeri ;
Luna-și trimete prin frunze razele sale în tremur.
Și 'ncunjurată de nouri își lasă părechea în besnă.
Hermann ajută cu grijă pe fata plecată asupra-i.
Însă copila, necunoscând cărarea pietroasă,
Pierde poteca și-i gata să cadă sucindu-și piciorul,
Dară cumintele tânăr se 'ntoarce, și brațu 'ntinzându-l,
Sprijină 'ndată iubita-i ; ea leneș îi cade pe umăr.
Astfel rămân cu pieptul lipit și obrajii alături.
Și ca de marmură stă nemișcat, stăpănit de voință,
Hermann strângând-o ușor, din puteri greutatea susține.
Simte povara cea scumpă, ce sufletu-i umple de farmec
Soarbe căldura cea dulce-a suflării pe buze și duce,
Plin de-o simțire duioasă, podoaba frumoasă și 'nnaltă.

(trad.: ORESTE)

Cântul IX. — În ultimul cânt, al nouălea, intervin unele peripeții și la un moment dat s'ar părea că fericirea tinerilor este zădărnicită, până ce, în fine, totul se clarifică și acțiunea ia un sfârșit fericit. Este momentul ultimului conflict înainte de desnodământul favorabil.

În timpul când Hermann se găsește cu Dorothea în drum spre casă, bătrânii îi așteaptă tot mai neliniștiți și îngrijorați. În deosebi mama pare mai nerăbdătoare și face chiar reproșuri celor doi prieteni că l-au abandonat pe Hermann singur spre noapte și furtună. Dar iată, ușa se deschide și în pervazul ei apare perechea, aproape să nu-i cuprindă cadrul. Tatăl, impresionat de frumusețea fetei, nu-și poate ascunde admirația și în cuvintele care i le adresează, ca unei viitoare nurori, fata vede o adâncă jignire, ea, care știe că vine ca servitoare. Intervenția proetului readuce armonia, înlăturând echivocul.

În vreme ce Homer invocă muza la începutul operei sale, ca să-i ajute s'o ducă la îndeplinire, geniul lui Goethe se adresează protectoarelor muze cari au veghiat până acum iubirea curată a lui Hermann și a Dorotheei, să dea ajutorul lor, nu lui, poetului, ci celor doi tineri spre a se putea uni. Natura care a secundat până aci acțiunea s'a liniștit și ea. Norii s'au împrăștiat, cerul s'a răzbunat și întreaga atmosferă pare că ascultă de voia muzelor pentru înlăturarea dorinței poetului. Iar prin gura păstorului sufletească ni se tâlmăcește ce

este fericirea, ce este viața noastră trecătoare, pe pământul trecător. Cuvintele sale răsună ca o predică, în aer de biserică, pătruns de tămâie, simbol al evlaviei și religiosității:

„Icoana 'ngrozitoare a morții n'o privesc
 Cei înțelepți cu frică, iar cuvioșii știu
 Că după viața asta-i așteaptă altă viață.
 Gândirea despre moarte pe înțelepți îi face
 Să 'nvețe ce e traiul, celor cucernici însă
 Li-arată în nădejde o viață mai ferice,
 Deci moartea dă viață unora și altora.
 Și deci n'a fost cu cale, ca tata să arăte
 Copilului său fraged că 'n moarte este moarte.
 Din contra : celor tineri să li-arătăm că mare
 E prețul bătrâneții 'n virtute petrecute
 Din începutul vieții, iar capetelor albe
 Să li-arătăm icoana 'noit'-a tinereței,
 Ca toți cu bucurie viața s'o priviască
 În cercul său cel vecinic, și viață prin viață
 Mereu să se 'ntregiască și dulce să se facă.

(trad.: C. MORARIU)

Când apoi preotul ia inelele bătrânilor ca să logodească pe cei tineri, și să binecuvânte viața lor legând-o de viața bătrânilor și astfel în această stabilire a continuității proslăvind divinitatea simbolisată într'un cerc fără de 'nceput și fără de sfârșit găsește în degetul Dorotheei altul, a cărui însemnătate ea îl explică fără șovăire :

„Acestei aduceri aminte o clipă
 În pietate o consacru ! E vrednic sărmanul,
 Ce mi-l dase, plecând, în patrie nu se 'ntoarse.
 Par'că știa ce se 'ntâmplă, când dragostea de libertate —
 Răvna cea mare de-a fi la 'njghebare 'ntre primii apostoli
 L'ademeni a pleca la Paris, unde moartea-și aflase. —
 Dragă, cu bine rămâi ! zise el. Eu mă duc în vâltoarea,
 Ce răscolește pământul, stricând temeliiile sale.
 Legile statelor celor puternice sunt sdruncinate,
 Proprietatea de vechiul posesor acum se desface,
 Prieten de prieten se lasă ; iubitul își lasă iubita.
 Astfel te las și pe tine, și nu știu veni-voiu vr'odată.
 Cine să știe ? Poate că este cuvântul din urmă !
 Adevărată e vorba, că omul strein e pe lume,
 Dar mai strein ca acum nu fusese el nici într'o vreme !
 Țarina nu e a noastră ; s'au dus avuțiile toate,
 Aur și-argintul topit e din formele vechi și sfințite.

Tot fermentează ; părea-s'ar că lumea de-acum se prefăce
 Iarăși în noapte și haos ; din nou plăsmuită să fie !
 Peste dărâmile lumii vom sta ca făpturi înnoite,
 Liberi cu totul, schimbați și scăpați de lanțul robiei,
 Se vor simți fără jug, ce-i ce trec prin asemenea vremuri.

Tatăl, impresionat de frumusețea fetei, nu-și poate ascunde admirația...

Insă de n'am avea parte-a scăpa din aceste primejdii,
 Scris de ne-o fi, ca să n'avem norocul de vreo revedere,
 Of ! atunci nu mă uita și păstrează-a mea amintire,
 Ea îți va fi de-ajutor în viață la rău și la bine ! —
 De-ți va pica vr'un noroc să închei căsnicie cu altul,
 Soarte-i supune-te blândă, dând laudă Domnului iarăși.
 Soțul cel bun ți-l cinstește, iubind cu iubire curată,

Iar îngâmfată să nu fii, să nu pui piciorul în casă.
 Căci te pândește 'ndoită durere la caz de l-ai pierde.
 Sfântă să-ți fie deci ziua, dar nu pune preț pe viață,
 Amăgitoare-i ca ori care bun pieritor de pe lume! —
 Astfel îmi zise și dus a fost vecinic acest suflet nobil,
 Tot am pierdut într'aceste, dar cugetat-am adese
 La ale sale povețe; și-acum când iubire-am surăde
 Inviorându-mi viața cu cea mai înaltă speranță;
 Chiar sprijinită pe brațu-ți, o scumpe amice, mă iartă,
 Tremur, — ca și marinarul ce 'n fine debarcă la țărmul
 Sigur, și simte pământul ușor clătînând sub picioare''.

(trad.: Maria BAIULESCU)

E un capitol de istorie, pe care Goethe l-a prins și redat cu adâncă înțelegere. Finalul poemei îl formează glorificarea eroismului de către Hermann, care este gata să înfrunte dușmanul, să lupte pentru patrie. Acest entuziasm al eroului este sincer și izvorăște din convingerea că acum mai mult ca oricând iubirea îl leagă mai strâns de pământul țării sale, care adăpostește comoara sa: *Dorothea*.

...,de-acum mai dragi îmi sunt toate-ale mele.
 Nu vreau să-mi apăr averea cu frică, păstrând-o cu grijă,
 Ci cu curaj și putere. Și vie de-acum inimicii,
 Sfintele arme să-mi dai în clipa de cumpănă, dragă,
 Numai să știu că cu drag îngriji-vei părinții și casa,
 Peptu 'ndrăsneț împotriva dușmanilor noștri l-aș pune!
 Toți să simtă ca mine, puteri cu puteri să se lupte. —
 Pace-ar aduce 'n curând bucurii tuturoră în lume!"

(trad.: ORESTE)

Goethe a prezentat în poema *Hermann și Dorothea* însuși poporul german, cu toate calitățile și năzuințele sale, de pe atunci; în literatură este apogeul realizărilor plastice. Ultimul cuvânt din poemă este *pace*. Pacea era un deziderat nu numai al poetului, ci și al întregului popor german, nepregătit și surprins de prefacerile, pe cari avea să le impună revoluția franceză. Pentru natura contemplativă a lui Goethe, și foarte puțin dialectică, pacea devenea o condițiune primordială, ca să poată crea. Ajunse el însuși la convingerea că subiectele cu caracter războinic intră într'un vehement conflict cu estetismul său încarnat. Numai pacea i-a favorizat creațiunile pline de armonie.

Strigătul lui J. J. Rousseau pentru întoarcerea la natură,

avu darul să îndemne pe unii scriitori și poeți, ca să trateze subiecte în strânsă legătură cu viața reală și cu poezia naturii, pe alții să-i facă să se coboare din norii nebuloși și fantastici ai închipuirii lor bolnave, într'o lume cu ființe vii și sentimente firești.

În jumătatea a 2-a a secolului al XVIII-lea preocupările cu literatura, viața și filosofia anticilor câștigă din ce în ce mai mare aderență, așa că întreg veacul al XVIII-lea pare să fie mereu treaz și îndreptat cu fața spre Roma și Elada. Traduceri din Homer; elogii la adresa geniului grecesc; idei despre spiritul de imitație a operelor grecești în literatură și pictură răspândite de *Johann Joachim Winckelmann* (* 1717 — † 1768), profunda înțelegere pe care *Gotthold Ephraim Lessing* (* 1729 — † 1781) o trezi pentru arta grecească prin „Laokoon”; în urmă, prin afinitate electivă, trecerea dela Homer la Ossian — așadar dela geniul sudului la cel al nordului —; în toată această activitate capo-d'operele par a fi susținut proba celei mai intime legături omenești cu natura. Că Homer, Ossian și alții au putut atinge în artă înălțimi nebănuite, numai natura i-a ajutat la aceasta. Orice desconsiderare sau îndepărtare numai dela ea duce la decadentă chiar pe artistul cu cel mai pronunțat talent înăscut.

Între operele sănătoase cari au supraviețuit fluctuațiilor curenților în literatura germană sunt desigur și *idilele*. Ele sunt tocmai din această epocă a reîntoarcerii la natură. Și critica germană a timpului a ținut să documenteze că chiar în *Odisseea* lui Homer fondul principal ar fi de natură idilică.

Cel dintâiu care până la Goethe s'a remarcat cu poezia idilică în literatura germană e *Johann Heinrich Voss* (* 1751 — † 1826), totodată și unul din traducătorii lui Homer. Poema sa rustică în 3 cânturi „*Luisa*” (1784), precum și *idilele* mai mici, între cari familiara „*Aniversară a 70-a dela naștere*” („*Der siebzigste Geburtstag*”), avură o mulțime de imitatori, poeți și poetaștri. Mediul era priincios și pregătit ca să primească favorabil aceste semne de dragoste pentru viața în natură. Scrierile teoretice, precum și traducerile din literatura grecească și latină, deschisese drumul. Se aștepta numai realizatorul, poetul care să dea viață acestui curent prin opera origi-

nală, din milieul german. Acesta era J. H. Voss, care până la Goethe rămase neîntrecut de toți contemporanii și urmașii săi. Se zice că însuși Goethe avea o mare admirație pentru „Luisa” lui Voss și că ar fi fost îndemnat de apariția „Luisei” să nu întârzie cu poema „Hermann și Dorothea”. Talentul lui Goethe însă umbri complet poema lui Voss, așa încât „Herman și orothea”, imediat după apariție, a trezit admirația nu numai în Germania, ci și peste hotare. Dacă Voss în idilele sale și în deosebi în „Luisa” prindea scene isolate din tîcnița și patriarhală viață germană, într-o formă simplă, ușoară, Goethe a simbolizat, în cadrul unei vieți familiare, întregul popor german, prinzându-l într-o atmosferă și formă omerică. Ideea este de ansamblu, iar factura, plasticitatea și avîntul poetic, psihologia și caracterizarea personajilor, descrierea scenelor și legătura între ele sunt de-o finețe neîntrecută nici de Goethe în altă operă a sa, și nici de alți poeți după dînsul. Până la Goethe și dela el încoace nimeni n’a isbutit să unească atât de puternic natura și arta într-o frumusețe de formă antică și fond modern.

Operele străine valoroase au găsit întotdeauna și la toate popoarele tîmăcitori, cari au reapărut, din timp în timp, când prin progresul limbei, traducerea nouă putea prezenta o superioritate față de altele din trecut.

Istoria literaturii germane ne relatează despre ecourile ce le-a avut poema „Hermann și Dorothea” nu numai în Germania, ci și în alte țări. Ea a fost tradusă în principalele limbi europene. Se enumără : franceza, italiana, engleza, norvegiana, rusa. Nu se știe, firește, de traduceri românești, sau cel puțin nu se amintește nimic. Vina nu poate fi numai a istoriografului german. Căci puțini vor fi știind și la noi, că acum 50 ani încă literatura românească dispunea de o traducere completă a epopeii.

Tînărul preot din abandonata pentru românism comună de peste Prut Toporăuți, *Constantin Morariu*, care mai târziu avea să fie publicistul bine cunoscut în toată țara, a tipărit la 1884 „traducțiunea liberă” a poemei „*Hermann și Dorothea*”.

Cel ce-și dă seama de stadiul dezvoltării, în care se afla

limba noastră cu 50 ani în urmă, și mai cu seamă conrupta și haotica limbă românească a cărturarilor bucovineni, este în stare să prindă în proporțiile cuvenite eroica sfortare a preotului Const. Morariu, de a ne fi dat o tălmăcire a celebrei poeme, care și astăzi se citește cu folos de oricine, și cu plăcere pentru cine nu cunoaște originalul german.

Preotul Constantin Morariu

Traducerea apare într'un timp, când o amorțeală îngrijorătoare cuprindea viața publică din Bucovina. Străinismul din afară apăsa la frontierele țărișoarei noastre, iar înlăuntru, același străinism, strecurat pe diferite căi și parvenit în rolurile conducătoare, ducea o sistematică luptă de îndepărtare a limbei românești din toate instituțiile statului. Orice încercare de a

scrie românește, de a contribui la dezvoltarea limbii și îmbogățirea literaturii, însemna un pas spre redeșteptare. Se acreditase doar părerea că literatura românească ar fi inaccesibilă să primească capo-d'operele universale, din cauza durității și sărăciei limbii. De altfel concepția era generală; în regatul liber bântuia francomania (Cfr. N. Iorga, *Lupta pentru Limba românească*, București, 1906).

Traducerea poemei „Hermann și Dorothea” datorită preotului C. Morariu, după textul original, a răspuns, așadar unor nevoi ale timpului și împrejurărilor din Bucovina, și s'a născut din îndemnurile sufletești ale traducătorului. Deși limba din 1883 prezintă astăzi unele asperități supărătoare, totuși considerând nivelul de atunci, ea a mulțumit orice așteptare. Simplu, fără un pronunțat avânt poetic, fiecare vers curge ușor, se strecoară liniștit, necolțuros, ca și clipele acelora, a căror viață o închid. Nici bucovenismele, sau mai corect moldovenismele, și chiar pe alocuri nici provincialismele nu lipsesc, elemente cari dau traducerii un timbru local. Pentru timpul și societatea pe cari le-a servit, această traducere înseamnă un merit, pentru literatură în general un câștig, pentru că făcea cunoscută publicului românesc cea mai desăvârșită operă literară a geniului german reprezentat prin Goethe.

Publicată la 1884 în Gherla, de către prietenul său N. F. Negruțiu, traducerea încă înainte de apariție a fost cumpărată, în mare parte, prin subscripție publică. În valuta de azi aproape 20 mii lei s'au adunat din vânzarea a peste 500 ex., sumă care a constituit un prim fond pentru înființarea unei școli secundare de fete în Capitala Bucovinei. Răspândirea cărții — după numele subscriitorilor — s'a făcut mai ales în Bucovina, apoi în Ardeal și foarte puțin în România. Pentru Bucovina în special apariția tălmăcirii părintelui Morariu a fost un însemnat eveniment, după cum ne relatează periodicele din acel timp. (Cfr. „Aurora Română”, 1884, pg. 223).

După *Bucovina* vine *Ardealul*, cu o întârziere de 15 ani, să-și încerce puterea de realizare și să-și exprime admirația, cu Doamna *Maria Băiulescu*, distinsă și respectată prin multipla-i activitate, nu numai în scrisul românesc, ci și în viața socială. Traducerea apare în volum abia la 1911. Se vede că

traducătoarea a stăruit mai mulți ani, până și-a desăvârșit lucrarea, pentru că încă la 1898 întâlnim capitole izolate în revista „Familia”; astfel: *Caliope* — Soarte și Milă, pag. 74—76.

După doamna Maria Baiulescu din *Ardeal* vine rândul *Regatului liber* să dea o nouă traducere. Este cea a delicatului poet *Oreste*. Recunoscând valoarea realizărilor lui *Oreste*, *N. Iorga*

Doamna Maria Baiulescu

îi deschide paginile revistelor „*Floarea Darurilor*” (II, 630 și urm.) și ale „*Neamul Românesc Literar*” (I, 3, 1909), unde se tipăresc câteva fragmente, pentru ca apoi să se publice poema completă în biblioteca de popularizare „*Minerva*”, care ajunge în curând la ediția a doua. De altfel și traducerea preotului C. Morariu s’a publicat într’o nouă ediție (1924), deși abia după 40 ani și deși prima se epuisase imediat după apariție.

Fără să intenționăm a face o ierarhisare a acestor importante aporturi pentru literaturi românească, vom încerca totuși să relevăm calitățile și defectele lor. În general, toate sunt bune, judecate după timp, mediu și oameni. Atât *C. Morariu*, cât și *M. Baiulescu* trădează că sufăr în robie, primul sub influența limbii germane, ca bucovinean, ultima sub cea germană și maghiară, ca ardeleană. Localisme, germanisme, topică și construcție de frază străină spiritului limbii românești, dar mai ales, la Maria Baiulescu, neașteptatele elisiuni și repetatele hiate stânjenesc avântul ce ți-l iai în parcurgerea hexametrilor. Uneori chiar înțelesul suferă din cauza poticnirilor. Ca să evite aceste expediente, C. Morariu face o traducere liberă, ceea ce înseamnă că este liberă nu numai în ce privește forma versului, ci și în redarea unor idei și figuri. Din trinitatea tălmăcitorilor, figura lui Oreste este cea mai poetică. Decât o scădere și la el: probabil necunoscând îndeajuns limba germană și, — greșala tuturor traducătorilor — nefolosindu-se de texte comentate și adnotate, elimină sau adaogă în mod arbitrar cuvinte, cari în aparență n'ar avea prea mare importanță. Goethe b. o pune în gura lui Hermann numele Dorotheei abia la sfârșit, precum și aceasta pronunță numele lui Hermann abia în cântul din urmă. Pentru îndrăgostiți numele nu întresează. *Ea* este ca nici alta și *el* ca nimeni. *Numele* e prea din domeniul brut al realității. Ori *ea* și *el* trăesc în lumea visurilor, dincolo de oamenii clasificați și identificați prin semne lumești. Ea este ea și ca dânsa nu-i nimeni. Ceva romantic, de sensibilitate poetică neîntrecută, acest procedeu al lui Goethe, ca și multe altele, pe cari Oreste, pentru nevoea ritmului sau a numărului de silabe le suprimă sau le înlocuiește, cu umpluturi, la întâmplare. Aci, Oreste nu ține socoteală de voita tănuire a numelor eroilor, de cătră Goethe, și dacă în replica Dorotheei se simte lipsa a două silabe, Oreste nu pregetă să intercaleze vocativul Hermann, procedeu care banalisând numele vulgarizează iubirea atât de delicată... Pentru efectul poetic al ritmului se sacrifică înțelesul și atmosfera, de multe ori mult mai poetice decât efectele mijloacelor de formă. Nu rar devine din aceleași cauze obscur și diluat.

Când era întrebat care este orașul acțiunii din „Hermann și Dorothea”, poetul răspundea : „Pentru ce vreți ca prin cu-

noaşterea realităţii să distrugeţi poezia ? Nu-i mai frumos să se poată crede oricare oraş din lume ?” Şi totuşi, în poema aceasta Goethe este specific naţional german. La resumatul cântului al IV-lea s’a citat intenţionat unul din aceste locuri caracteristice :

„Ach ! und ein *Deutscher* wagt in seinem Hause zu bleiben ?”, care în traducerile româneşti apare astfel :

ORESTE : „Cum ? Indrăzneşte acum un *German* să
[rămână acasă ?

M. BAIULESCU : Of ! şi *Germanul* în casă cu mâinile-n sân să
[aştepte ?

C. MORARIU : „Şi eu să stau acasă, când patria mă chiamă ?

Sau : „Wahrlich, wäre die Kraft, der *deutschen*
[Jugend
„An der Grenze, verbündet...”.

M. BAIULESCU : „Zău, dac’ar fi tineretul *german* azi unit, să
[se strângă
„La frontieră potrivnic, tot neamul strein
[l-ar respinge...

C. MORARIU : „Când tinereţea *noastră* ar fi adunată toată
„Să ’mpiedece duşmanii de-a trece la hotare,
„Atunci pământul nostru, ei nu l-ar mai
[călca...

Unii dintre traducători (Oreste, Maria Baiulescu) nu şi-au dat seama că numele propriu „german” nu se potriveşte de loc în textul românesc. Găsim că evitarea elementelor etnice, de interes local şi determinat şi înlocuirea acestora prin simbolică persoană a lui Hermann, şi generalizarea ideii printr’un pronume, a fost din partea traducătorului C. Morariu o norocoasă abilitate artistică. Hermann este doar şi aşa nu numai un simbol al familiei germane, ci şi al însuşi poporului german, şi atunci epitetul de naţionalitate pare complet inutil. Şi apoi: de ce să se distrugă *universalitatea ideii poetice prin etalarea unei realităţi specifice* ? Nu e mai poetică şi plină de efect ge-

neralisarea revoltei prin folosirea unui pronume, mai cu seamă că înțelesul este tocmai acesta: cum se poate ca *eu*, *Hermann* (care sunt german), să rămân nesimțitor ? etc. etc... În poemă dealtfel se mai găsesc câteva versuri în cari poetul exprimă în mod direct idei politice și de patriotism german. S'ar părea că ultranaționalistul Constantin Morariu ar fi suprimat în mod consequent și conștient epitele politice, din intransigență. Ceeace este fundamental greșit. Deși nu era poet prin talent înăscut, C. Morariu se caracteriza printr'o sensibilitate sufletească de-o rară gingășie. Nu naționalismul exagerat îl făcea să evite asemenea expresii, ci acel pronunțat simț estetic, cu care era înzestrat dela fire.

Comarate între ele, fiecare traducere prezintă calitățile inerente firii traducătorului. Astfel, minunata descriere a Dorotheei și a îmbrăcămintei ei nu putea fi redată cu atâta măiestrie dexteritate și cunoștință de cauză decât de *doamna* Maria Baiulescu. Acel pasagiu al traducătoarei române se așează cu cinste alături de originalul lui Goethe. Ba, ai impresia că felul de îmbrăcămintă al Dorotheei apare mult mai vizibil în descrierea Mariei Baiulescu decât în cea a lui Goethe. Lux de amănunte și grație. În schimb, zugrăvirea naturii, cu bogate și vii figuri poetice, plasticismul lui Goethe, rămân în seama lui *Oreste*. Aci, traducătorul este în elementul său. Cetitorul se plimbă prin frumusețile naturii și *Oreste* i le arată cu atâta putere de descriere și plasticitate, încât rămâne de fapt cu impresia că trăiește aevea, el însuși, povestirea lui Goethe. Când vine înțelepciunea vieții, cu reflexiunile pastorului, cu adâncă sa experiență, atunci ceilalți doi, Maria Baiulescu și *Oreste*, cedează locul *preotului* Constantin Morariu, care expune clar, corect și demn ideea lui Goethe.

Rolurile traducătorilor se împart în mod fericit între ei: Poezia naturii — *Oreste*; sufletul și milieul feminin — Maria Baiulescu; frumusețea și înțelepciunea vieții — Constantin Morariu.

Veni-va oare timpul când unul singur va putea concentra toate rolurile prin talent înăscut, cunoștințe câștigate și voință bărbătească ?

Cu titlu de document dăm știrea și despre a patra traducere, în metru original, ca și a Mariei Baiulescu și Oreste. Înainte de războiu, prin intermediul editurii berlizeze Langenscheidt, am fost pus în legătură cu *Ghiță Pop*, fostul profesor de limba germană la Seminarul Central din București, asasinat în 1915. Avui o corespondență întinsă cu Gh. Pop cu privire la lucrarea sa dramatică „*Horia*”, mai mult decât influențată de „*Wilhelm Tell*” a lui *Schiller*. Prin 1911/12 îmi scria că și el a tradus poema „*Hermann și Dorothea*” și că intenționează s'o publice. Imi trimitea totodată un caet cu probe, care avea să mă documenteze asupra felului traducerii sale. N'aș putea să-mi reamintesc acum și ar fi riscat să încerc reconstruirea caracterizării acelei tălmăcirii. Avem însă suficiente dovezi că, dacă chiar nu s'ar fi înfățișat în splendida haină poetică a lui Oreste, — cu toată abilitatea sa de versificator în „*Horia*” —, ideea originală va fi fost redată în mod meticulos, încât cetitorului nu i s'ar fi răpit nici un amănunt. Garanție pentru aceasta era cunoașterea perfectă a limbii germane de către Ghiță Pop, care este și autorul răspânditului dicționar german-român și român-german din vestita colecție Langenscheidt. Traducătorul avea deci posibilitatea să fie în continuă consultare a comentariilor și adnotărilor poemei de către interpretatorii germani, fără de cari traducătorul n'ar putea bănuși când și unde îi este permis să lase frâu liber fanteziei sale.

Au trecut ani de atunci. În timpul războiului s'a pierdut între altele și acel caet. Poate însă — cine știe —, într'o zi să se dea și de urma traducerii lui Ghiță Pop a poemei „*Hermann și Dorothea*”.

Precum era și de așteptat, literatura noastră are și o traducere în proză a epopeei (Februarie 1908) datorită lui *Barbu Constantinescu*. O transpunere în proză a poemei ar fi îndreptățită numai în cazul când efectele formei poetice originale, ar fi fost compensate prin frumusețea stilului prozei și exactitatea fondului. Intrucâtva traducătorul a răspuns acestor deziderate și oferă satisfacție într'un sens, cât și în celălalt. Traducerea pare să fie făcută prin intermediul limbii franceze. În editura Flamarion, colecțiunea „*Les meilleurs auteurs classiques fran-*

çais et étrangers" se găsește poema „Hermann et Dorothee" în proză, după „Werther" și „Faust". Chiar „Faust" este redat în proză, afară de „Dédicace", „Prologue dans le ciel" și unele cântece.

În această ordine de idei, se poate vorbi și despre o influență, pe care Goethe a exercitat-o cu poema sa în literatura noastră. Idila în 5 cânturi „Miron și Florica" a lui *Iacob Negruzzi*¹ prezintă multiple și variate asemănări.

Evident, în ce privește *forma*, autorul român și-a menținut independența față de poema germană. *Goethe* dă două titluri fiecărui cânt; poema sa având nouă cânturi, le intitulează cu numele muzelor, în felul lui Herodot, indicând astfel genul cântului; al doilea titlu se referă la personagiul, în jurul căruia se va desfășura acțiunea. *Negruzzi* reține numai al doilea titlu: Cântul I — Sfântul Gheorghe, ziua în care începe acțiunea; II — Părinții; III — Copiii; — Sfătuitoarii; V — Ursita. *Versurile* lui Goethe sunt în hexametri, ale lui *Negruzzi* iambice, de 14 silabe, cu rimă. *Unitatea de timp și loc*: la Goethe toată acțiunea se petrece într-o după amiază și în aceeași localitate; în idila românească ea se desfășoară și a doua zi, iar rivalul lui Miron fiind din alt sat, începutul cântului al IV-lea ne duce acolo, la gospodăria lui Neagu și ni-l arată pregătindu-se de plecare.

În ce privește *fondul* însă se remarcă o incontestabilă influență a lui Goethe asupra lui Iacob Negruzzi. Dintr'un cadru de mulțime sgomotoasă (la Goethe războiu, pribegie, aci o horă la țară) se desprinde dragostea a doi tineri. Atât în poema germană, cât și în idila românească, stau în calea iubirii lor oarecari piedici. În „Miron și Florica" fata e de neam, tatăl ei fiind vornic și foarte bogat, iar băiatul este fiul unei văduve sărace. Și într-o parte și în cealaltă, mama provoacă și primește destăinuirile băiatului. Decât mama lui Miron nu se bucură de alegerea făcută; la Goethe tatăl lui Hermann se opune la început, iar mamă-sa îi sprijină înclinarea sufletească. În sfatul părinților fetei despre soarta ei, mama care aflase cine este acela pe care-l iubește Florica, se arată nemulțumită, pe când vornicul are alte vederi, punând sentimentul mai presus de avere și

¹ „Scrieri Complete", vol. II pg. 109—150, București 1894.

egalitate. În „Hermann și Dorothea” rolurile sunt inversate : tatăl cedează numai cu greu, la stăruința mamei, pentru ca fiul să ia în căsătorie o fată săracă.

Miron și Florica, desnădăjduiți, *se întâlnesc în livadă, sub un frasin bătrân*, la *umbra căruia* Florica *stătuse adesea*. Natura secundează acțiunea și aci, ca și la Goethe, și este când zămbitoare, când amenințătoare. Ei pun la cale să fugă împreună. Spre deosebire de poema germană, unde tinerii nici nu-și vorbesc de dragoste, aceștia se îmbrățișează și se sărută. Temperamente mai vii, sânge mai aprins, pulsație, dacă nu mediteraniană, în tot cazul a rasei romanice, s'ar interpreta cu bună voință. Geniul lui Goethe însă prezintă iubirea între Hermann și Dorothea atât de discret, atât de delicat, încât simpatia întreagă a cetitorilor este câștigată pentru dâșii și inima noastră bate în ritmul lor ; când pericolul despărțirii îi amenință, frica și părerea noastră de rău sunt tot așa de mari ca și ale eroilor lui Goethe. Nesiguranța tinerilor în poema germană persistă până la sfârșit. Cucerirea unuia de către celălalt este ideea centrală, și abia pe planul al doilea cade asentimentul tatălui. La Negruzzi tinerii s'au înțeles, și resolvirea conflictului sufletesc depinde numai de învoirea — mamei.

După invocarea muzelor în capitolul final, ca și la Goethe, desnodământul este în favorul tinerilor. Prietenii și sfătuitoarii birtașului dela „Leul de aur” sunt preotul și farmacistul. De sigur că într'un sat românesc farmacistul trebuia să se transforme, și atunci a devenit bătrânul Trochin „frumos povestitorul” — figură, pe lângă cea a preotului, cunoscută în orice sat, acest moș înțelegător de viață și oameni. Nu lipsesc în idila lui Negruzzi nici descrierile în cele mai mici amănunte ale unor lucruri de gospodărie, precum și repetarea epitetelor și a unor versuri, cari au în acțiune o deosebită semnificație. Intrucât istoria literaturii germane vorbind despre aceste elemente din poema „Herman și Dorothea”, se oprește la influența lui Homer asupra lui Goethe, ea poate fi pusă în legătură și cu idila lui Iacob Negruzzi.

Dacă vom aminti, ca însemnare bibliografică, și ediția germană, a poemei „Hermann și Dorothea”, adnotată pentru

uzul școlarilor, și tipărită la București de *I. Bidu* (1902), atunci credem că s'ar fi spus cam tot ce s'a putut stirci despre această minunată operă fără bătrânețe a genialului Goethe, în legătură cu literatura românească.

BIBLIOGRAFIE

A. Germană. — *Goethes Werke*. Herausgegeben von *Heinrich Kurz*. Kritisch durchgesehene und erläuterte Ausgabe. 16 Bde. Leipzig und Wien. Bibliographisches Institut. — *Ernst Borkowsky*: Goethe, Hermann und Dorothea. Mit acht Kupeferstichen nach Bildern von *Arthur Freiherrn von Ramber* und einer Einleitung. 1921. G. Grote'sche Verlagsbuchhandlung. Berlin. După această ediție s'au executat clișeele din textul poemei. — *Feigenspan*: Die Stadt Hermanns und Dorothea in „Thüringer Warte“, vol. 3. — *Goethe*: Hermann und Dorothea. Mit einer Einleitung von *Viktor Hehn*. — *Reineke Fuchs*. — Mit 45 Federzeichnungen von *Franz Stassen*. Verlag von Ludwig Schrötter, Berlin, 1924. — *Ch. I. Kullmer*, profesor american, ediția engleză „Pössneck, the Scene of Hermann and Dorothea“ (Baltimore 1907) și ediția germană „Pössneck und Hermann und Dorothea“ (Heidelberg 1910). — *Wilhelm Scherer*: Geschichte der deutschen Literatur. 14. Aufl. Berlin 1921. — *Vollkommene Emigrationsgeschichte* von denen aus dem Erzbisstum Salzburg vertriebenen und grösstenteils nach Preussen gegangenen Lutheranern. Mit einer Vorrede Sr. Hochwürden, Herrn *Johann Lorentz Mosheim*, Abts von Marienthal und Michaelstein. Verfertigt von *Gerhard Gottlieb Günther*, Göcking 1794. — *Goethe*: Hermann și Dorothea. [Ediția textului german] cu notițe pentru usul cursului superior al liceelor, seminariilor, școli profesionale și secundare de *I. Bidu*, profesor la Liceul Sf. Sava și Școala de Comerț gr. I din Capitală. București. Editura Librăriei H. Steinberg, 1902. În introducere, câteva note asupra poemei *Hermann și Dorothea* de Vântul.

B. Românească. — *Maria Baiulescu*: Goethe, Hermann și Dorothea, traducere în hexametri; editura librăriei Ciurcu, Brașov 1911. — *Barbu Constantinescu*: Goethe, Hermann și Dorothea, traducere [în proză], București, Biblioteca pentru toți nr. 974. Paginile bio-bibliografice sunt date: Februarie 1908. — *Constantin Morariu*: Goethe, Hermann și Dorotea, traducțiune liberă; editura „Cancelariei Negruțiu“, Gherla Imprimeriei „Aurora“ p. A. Todoranu 1884. — *Constantin Morariu*: Goethe, Herman și Dorotea, traducere liberă, ed. II, Cernăuți 1924. Editura „Glasul Bucovinei“. — *Goethe*: Hermann și Dorothea, traducere de *Oreste*, București, Biblioteca „Minerva“ nr. 112, Ediția a II-a 1916. — *Pompiliu Pârvescu*: Goethe, Campania în Franța, Iași, „Viața Românească“ 1921.

IN JURUL UNEI SCRISORI A LUI ION CREANGA*

de

I. E. Torouțiu și Gh. Cardaș

În revista „*Făt-Frumos*” (1926, I, p. 72) părintele D. Furtună publică o scrisoare a lui Creangă, din 6 Martie 1877, către Iacob Negruzzi.

Este una din scrisorile povestitorului, pe care istoricul literar de astăzi numai cu anevoe ar putea-o explica.

Deoarece la publicare s’au strecurat câteva erori, fie de tipar, fie de transcriere, ne permitem a o reproduce din nou, confruntată cu autograful dela *Academia Română*:

«1877 Martie 6.

Stimabile D-le Negruzzi,

Fost’am și la p. rail... și la rop, rop... și s’au prins într-un cuget că vor mărturisi pentru chir..., fiind rasasiați până ’n gât de frac... Și, că pentru chir. huludețe sunt informați și din partea altora în bine.

Însă n’ar fi rău să mai bateți ferul până ’i cald, că știți cum e lumea la noi.

Vă doresc sanatate și ertare de păcate.

I. CREANGĂ».

Cuvântul *rasasiați* (greșit tipărit de păr. D. Furtună *rosaziați*) înseamnă: săturați (lat. *satiare*; franc. *rassasier*; rus. *разозлить*, care se citește *rasasliati*; germ. *satt* (machen), *sättigen*).

Fără îndoială că scrisoarea aceasta are un fond politic, care cu ajutorul înțelesului stabilit aci, s’ar putea tălmăci cam în acest sens: Am fost la cutare și cutare și aceștia mi-au făgăduit cu toții că vor vota pentru *Chir* (P. P. Carp (?)), fiind

* Cfr.: I. E. Torouțiu și Gh. Cardaș, Studii și Documente Literare I, pg. 307 și 309.

săturați până 'n gât de *fracționiști*. Cât despre candidat, ei sunt informați și din partea altora în bine...

În sprijinul acestei interpretări poate veni și scrisoarea lui N. Gane către Iacob Negruzzi din 30 Martie 1877 din care cităm: „Te previu că am avut aseară o lungă convorbire cu Liteanu, în privința candidaturii lui Carp, și pe cât am putut pipăi lucrurile, pare-mi-se că Cogălniceștii combat pe sub mână pe Carp... De aceea având în contra noastră atâta pe dânsii cum și pe fracționiști mi-e frică să nu cădem. Și cu toate aceste, cu orice preț — nu trebuie să cădem”.

O altă eroare în textul scrisorii publicate în revista „Făt-Frumos” este următoarea: „Și, că pentru că chir. huludețe, etc.”. Corect: „Și, că pentru chir. huludețe etc.”. Rectificăm deasemeni afirmația păr. D. Furtună: I. Creangă publică prima sa poveste în anul 1875 nu 1876 din *Conv. Lit.* („Soacra cu trei nurori”, 1 Oct. pp. 283—287).

LENĂCHIȚA VĂCĂRESCU ȘI GOETHE

de I. E. Torouțiu

O bună parte din istoria literaturii noastre persistă de 62 ani în vinovată eroare de a atribui lui Goethe poezia lui *Ienăchiță Văcărescu*

Intr'o grădină
Lâng'o tulpină
Zării o floare
Ca o lumină

S'o tai, să strică
S'o las, mi-e frică
Că vine altul
Și mi-o ridică.

Cei cari n-o dau drept traducere a poeziei lui Goethe „*Gefunden*”, pretind că ar fi cel puțin influență, imitație, inspirație — după Goethe. Se pare că unii sunt atât de convinși că există o influență ghoeteană la *Ienăchiță Văcărescu*, încât ademeniți numai de proba estetică, neglijează cu totul argumentul istoric. Asemănarea între poezia lui Goethe „*Gefunden*”, pe care am reprodus-o aci în revistă (pg. 147/8), și cântecul lui *Ienăchiță Văcărescu*, citat mai sus, este într'adevăr frapantă: *ideea fundamentală a dilemei*, atmosfera și ritmul cari sunt aproape aceleași, au întins o iscusită cursă unora dintre reputații noștri esteticieni, să glorifice indirect pe poetul român, atribuind pe nedrept lui Goethe o poezie, și afirmând astfel că într'o fericită clipă, *Ienăchiță Văcărescu s'a putut ridica chiar la înălțimea lui Goethe*. Opunând speculațiunilor estetice alexandrinismul atât de mult hultit de altfel, vom vedea că această antiteză folosește chiar acelora cari cred că „știința literaturii” s'ar putea baza numai pe fantezie *Ienăchiță Văcărescu* moare în anul 1799 sau „în preajma anului 1800” — după cum afirmă mai precaut O. Densusianu. Toți istoricii noștri literari sunt, așadar, de acord că după 1800 nu mai putem căuta data morții poetului român. Goethe scrie poezia „*Gefunden*” la 26 August 1813 și o tipărește abia la 1815: „*Gefun-*

den. Gedichtet am 26. August 1813 und an diesem Tage auf der Reise von einer Station zwischen Weimar und Ilmenau als Brief an seine Gattin geschickt, zur Erinnerung an die vor 25 Jahren stattgehabte erste Begegnung mit ihr. (Gedruckt 1815)". Așadar poezia „Gefunden" a fost creată de Goethe în ziua de 26 August 1813, și a trimis-o în formă de scrisoare soției sale Christiane născută Vulpius, între stațiunea Weimar și Ilmenau, în semn de aducere aminte a celei dintâi întâlniri a lor în anul 1788 — zice *Ludwig Blume*¹ (pg. 228). Prin urmare e clar: ziua 26 August, anul 1813, la jubileul de 25 ani, dela întâlnirea poetului german cu Christiane Vulpius. Să mai cităm însă și pe alți istorici literari, mai reputați. Unul dintre cei mai mari biografi ai lui Goethe, Albert Bielschowsky: „Gefunden (26. August 1813) kleidet die erste Begegnung mit Christiane in ein unschuldig trauliches Gleichnis² (II, 395). Ed. Engel, recenta monografie a lui *Emil Ludwig*, chiar antologia lui *H. Kluge* la a sa bine cunoscută și populară istorie a literaturii naționale germane, toți sunt de acord „gedichtet 1813". Este deci evident că Ienăchiță Văcă-

Ienăchiță Văcărescu

rescu care a murit prin anii 1800 n'a cunoscut și nici nu putea să cunoască poezia lui Goethe, scrisă la 1813 și tipărită la 1815. Și acum iată cum această eroare trece în lucrările oamenilor noștri de știință: Foarte prudent, ca unul care nu s'a convins de visu, *Ov. Densușianu* zice: ... „pentru care se găsisse o asemănare cu o poezie a lui Goethe"... Lit. Rom. Mod. I/95, 1920. — *M. Dragomirescu* este categoric: ... „Intr'o grădină" „este o simplă traducere prescurtată după o poezioară a lui Goethe" (pg. 57). „Din poeziile lui Goethe; alege pe cea mai simplă *Gefunden*, care e în acelaș timp și simbolică: floarea

¹ *Goethes Gedichte. Auswahl in chronologischer Folge mit Einleitung und Anmerkungen von Ludwig Blume, Professor am k. k. akademischen Gymnasium in Wien. 1892.*

² *Goethe — Sein Leben und seine Werke von Albert Bielschowsky. In zwei Bänden. München 1912.*

tainică și luminoasă pe care o găsește poetul lângă o tulpină nu e o floare ci însăși copila nevinovată și gingașă, care i-a fermecat sufletul. Și ne pare rău că scriitorul român n'a tradus și sfârșitul acestei poezii, în care poetul german spune, cum a luat floarea cu rădăcină cu tot și cum a răsădit-o în alt loc mai sigur. Deși numai o traducere am fi avut atunci o capodoperă de *simplicitate și gingăsie poetică*". Pg. 58 în Poeziile Văcăreștilor, București 1908 (Bibl. Rom. Encicl. Socec No. 2). — Gh. Adamescu, *Mihail Dragomirescu și N. I. Russu*: „Această poezioară este imitată după prima parte a celebrei poezii de Goethe „Gefunden“... „Observări critice. — Imitată după Goethe, poezioara nu are sfârșit: starea sufletească nu e rezolvată”. (Literatura Română, p. I, vol. I, pg. 113, București 1931). — *George Pascu*: „A doua poezie este un cântec al lui Goethe popularizat la noi în împrejurări necunoscute:

Intr'o grădină

Lâng'o tulpină...

(Istoria Literaturii Române, din secolul XVIII, București 1926, pg. 125). De aci, informația trece, în această înfățișare și la studii scrise în limbi străine: *Ramiro Ortiz*: „...io non riesco a vedere in tutto ciò alcun influsso italiano, mentre, per ciò che riguarda la poesia del giardino e del fiore, è chiara invece l'influenza d'una poesiola del Goethe” în „Per la Storia della Cultura Italiana in Rumania”, Bucarest, C. Sfetea 1916, pg. 227. — *Kurt Karl Klein*³: „...oder der überraschenden Aehnlichkeit von Enăchiță Văcărescu „Intr'o grădină, lâng'o tulpină” mit den Anfangszeilen von Goethes „Ich ging im Walde so für mich hin”. Adevărat că K. K. Klein citează ca izvor de informație pe S. Pușcariu și G. Bogdan-Duică. Dar tocmai articolele citate trebuiau să-l oprească pe autorul german de a face o apropiere Goethe-Ienăchiță Văcărescu, pentru că S. Pușcariu⁴ relevă anacronismul, și afirmă că la baza atât a poeziei lui Goethe cât și a lui Ienăchiță Văcărescu pare să fie o poezie populară germană, iar Gh. Bogdan-Duică⁵, crede că poezia lui Ienăchiță Văcărescu este „tot de origine populară” românească și în sprijinul acestei credințe aduce câteva poezii populare românești din Bucovina și Ardeal. S. Pușcariu argumentează cu poezia populară germană. *Origina greșelii* este articolul lui V. A. Urechia din ziarul „Adunarea Națională” (I, nr. 9, Duminică 8 Iunie 1869). Intr'un foileton de câteva coloane V. A. U. vorbind de Ienăchiță Văcărescu, spune că „mai multe din aceste poeme sunt pline de reminiscențe dela scriitorii germani; câteva (sic!) sunt chiar imitațiuni de la Goethe” și „iată un singur exemplu, dar care va lămuri ver-cui cine-i Văcărescu, alătura chiar de marele Goethe”. Reproducând poezia „Intr'o grădină” V. A. Ureche exclamă: „Suntem oare pretențioși proclamând superioritatea poeziei, lui Goethe?” Și pentru ca cetitorii să se poată edifica pe deplin, V. A. Ureche reproduce textul german (în fiecare vers cu 2—3 greșeli), paralel traduce el însuși, destul de prozaic, firește, poezia lui Goethe, și apoi urmează poezioara lui Ienăchiță Văcărescu. *Complice la perpetuarea greșelii* este Titu Maiorescu. Combătând retorismul lui Ureche, Maiorescu confirmă „imitarea lui Văcărescu” și se ridică doar împotriva analizei lui V. A. Ureche. „La Goethe, zice Ureche, e germanul practic, el desleagă dilema ca un grădinar de la Erfurt; scoate floarea cu rădăcină cu tot și o resădește în grădina frumoasei sale case... Bravo omul practic! Bravo grădinar ales!” — exclamă V. A. Ureche. Iar Titu Maiorescu îi răspunde: „Goethe și Văcărescu? Herakles kai Pithekos? Goethe un om practic și Văcărescu un poet sublim?...”. Și aci se oprește critica lui Maiorescu⁶. Ceea ce însă îi scăpa din vedere lui Maiorescu era enorma greșală de a fi fost pus în general numele lui Ienăchiță Văcărescu în legătură cu Goethe. Astfel,

³ „Rumaenisch-Deutsche Literaturbeziehungen”, Heidelberg 1929, pg. 16.

⁴ Cele 3 Crișuri, I/1920, pg. 9/12.

⁵ „Dacoromania” II/1921—1922, pg. 724—727.

⁶ Critice, v. I. București, 1915, pg. 133.

greșala argumentului rezultând numai din analiză și cu totala desconsiderare a datelor cronologice, s'a generalizat apoi și a produs ravagiile pe cari le-am citat și în felul căroră s'ar mai putea cita încă multe altele. *Care poate fi realitatea?* Cel mai aproape de adevăr ni se pare că este Gh. Bogdan-Duică. Subiectul poeziei lui Ienăchiță Văcărescu este de origine populară românească și are o temă comună, universală, ca și „Amărâtă turturea”. Interpretarea pe care S. Pușcariu o dă poeziei lui Goethe „Gefunden” nu rezistă unei analize, din punct de vedere al înțelesului. Se știe că Goethe mai are două variante. În câteși trele poetul a menținut caracteristica locului, unde a găsit floarea; în *Gefunden* spune: „Ich ging im Walde — în pădure; într'o variantă de 5 versuri iarăși im *Walde*; într'a treia: „Ich ging im Felde — în câmp; aceasta din urmă are titlul „Im Vorübergehn” și poate servi drept comentariu la „Gefunden”. Reproducăm varianta „Im Vorübergehn”, care transformată în prosa realității, ne redă scena întâlnirii lui Goethe cu Christiane Vulpius:

IM VORÜBERGEHN

Ich ging im Felde
So für mich hin,
Und nichts zu suchen
Das war mein Sinn.

Da stand ein Blümchen
Sogleich so nah,
Dass ich im Leben
Nichts lieber sah.

Ich wollt' es brechen,
Da sagt' es schleunig:
Ich habe Wurzeln,
Die sind gar heimlich.

Im tiefen Boden
Bin ich gegründet;
Drum sind die Blüten
So schön geründet

Ich kann nicht lieben,
Ich kann nicht schranzen;
Musst mich nicht brechen,
Musst mich verpflanzen.

Varianta *Im Vorübergehn* este mai puțin drapată în haina poetică decât *Gefunden*, iar refuzul Christianei Vulpius, de a permite să fie frântă este mai categoric și mai motivat: petalele îmi sunt așa de frumoase, pentru că rădăcinile mele sunt adânc înfipite în pământ, „die sind gar heimlich” — am rostul meu acasă; nu-mi pot bate joc de mine și de iubire; de aceea, nu-ți dau voe să mă frângi, ci trebuie să mă scoți cu rădăcină cu tot, și să mă replantezi în noul tău pământ dacă vrei să mă iubești. „Im Walde”, „im Felde” este un element esențial în poezia lui Goethe și aplicat la originea Christianei Vulpius înseamnă o fată de jos, din popor, un copil al naturii. Cel puțin față de Goethe, care în calitate de ministru îi primea petiția. — Deci *natură sălbatică* în textul german, iar la Văcărescu „Intr'o grădină”. S. Pușcariu opinează că poezia populară germană ar fi putut influența pe Ienăchiță Văcărescu — mai ales că după afirmația lui Al. Odobescu în articolul său „Poezii Văcărești”, Ienăchiță a avut ca profesor un german cu numele Weber. În sprijinul influenței poeziei populare germane asupra poetului român, S. Pușcariu aduce exemple din folclorul german. Dar afară de coincidența cu poezia „Garoafa” a lui Pfeffel (din 1783), afară de asemănări cu poeziile populare din colecția Goedeke și Tittmann (1867), sau din cea a lui Uhland, chiar la Herder și Goethe se găsesc câteva cântece populare cu același motiv:

„Sah ein Knab ein Röslein stehn
„Röslein auf der Heiden...”

este cunoscută. Într'un manuscript al lui Herder numit „Cartea de Argint” după scoarțele argintii, se găsește o variantă similară:

„Es sah ein Knab' ein Knöspchen stehn...”

Acestor probe germane G. Bogdan-Duică le opune exemple din poezia populară românească :

I

Alunaș cu creanga 'n drum,
Te-aș iubi și nu știu cum :
Te-aș lăsa și nu mă 'ndur ;
Te-aș săpa, dar te-ai usca

Și mi-i rupe inima : —
Te-oiu săpa din rădăcină
Te-oiu răsădi în grădină
Să te iubesc pe hodină.

Din Bucovina.

Tribuna 1906, nr. 39, pg. 4.

II

Badea cel cu pălărie
Ține umbră lui și mie ;
Dar să-l văd într'o grădină,
L-aș răpi cu rădăcină

Și l'ași pune 'ntre ușori,
L-aș săruta 'n sărbători
Și iarna la șezători.

Din Ardeal.

Tribuna, 1906, nr. 183, pg. 6.

Putem completa exemplificarea și cu un cântec popular aromănesc :

III

E-o floare roșie,
Înaltă ca un trunchiu de pom,
În grădina altuia.
Cum să fac să mi-o rup ?
Să trec peste zidul curței

Și floarea să mi-o rup,
La Clisura s'o duc
Și în pământ s'o pun
Ca toți cu pizmă la ea să se uite
Și fetele de ea să 'ngrijească.

I. A. Candrea și Ovid Densușianu.

Poezii Populare.

Bibl. pt. toți, nr. 522, pg. 114.

Nu incapse nici o îndoială că Ienăchiță Văcărescu a luat tema din literatură populară românească și i-a dat forma poeziei culte, deși versificație similară se întâlnește și în cântecele poporului nostru.

De curând dispărutul *Ilie Gherghel* spunea într'un articol al său : „In nici o știință nu e prea târziu de a îndrepta o inexactitate” (*Conv. Lit.* 1920, pg. 335). Pentru a se scoate însă din istoria literaturii române aberația Goethe-Ienăchiță Văcărescu, este timpul suprem și un drept nu numai al poetului român, ci și al geniului creator romănesc, cu singura condițiune ca poeziei

„Într'o grădină

„Lâng'o tulpină

a lui Ienăchiță Văcărescu să i se păstreze caracteristica de „genială”, ca și atunci când era... „tradusă” din Goethe.

RECTIFICARI PENTRU ISTORIA LITERATURII

de

I. E. Torouțiu și Gh. Cardaș.

O bună parte din studiile de istorie literară cuprind numeroase greșeli de date biografice și bibliografice. Cu prilejul redactării colecției noastre „*Studii și Documente Literare*” am avut ocazia să constatăm și mai mult aceste regretabile neajunsuri.

Vom căuta să relevăm, treptat, treptat, în coloanele revistei „*Făt Frumos*” și în alte publicații, diferite exemple în acest sens.

Nu este nevoie să ne întoarcem prea mult în trecutul nostru literar; — și vom face excepție de literatura veche, care, în treacăt fie zis, este mult mai bine studiată decât cea modernă; ci vom scoate exemplificări, chiar din viața și opera scriitorilor ce au trăit până în zilele noastre.

1. Anul nașterii nuvelistului Nicu Gane. — Nu știm de unde și cum *Vasile Gr. Popu* în al său „*Conspect asupra Literaturii române și scriitorilor ei de la început și pana astăzi în ordine cronologică*” (Vol. II, București, 1876 p. 82) a lansat data aproximativă: „pe la anul 1835”, care a devenit apoi sigură în :

Dim. R. Rosetti „Dicționarul Contimporanilor” București, 1897, p. 81; *E. Hodoș* „Elemente de istoria literaturii” Ediție nouă. Nagyszeben, 1912, p. 80; *Gh. Adamescu* „Istoria literaturii române” Ediția II-a Buc. [1920], p. 478; *Același* în „Contribuțiuni la Bibliografia Românească” Vol. I-III Buc. 1921-1928 (vol. I p. 119, II, p. 171 și III, p. 127); *Const. Loghin* „Istoria literaturii române” Cernăuți, 1926, p. 104; *Petre V. Haneș* „Istoria literaturii românești” Buc. 1924, p. 255; „*Minerva Enciclopedie Română*” Cluj, 1930, p. 473; *Mihail Dragomirescu*, *Gh. Adamescu* și *N. I. Russu* „Literatura Română din cele mai vechi timpuri pînă în zilele noastre” Partea I, vol. II, Buc. [1931] p. 57, etc... Din aceste studii autorizate greșala a mers mai departe în manualele de școală și ce este mai trist pentru noi, a trecut și peste hotare. În Germania ea a fost transmisă de *W. Rudow* în „*Geschichte des Rumänischen Schrifttums bis zur Gegenwart*”. Wernigerode, 1892, p. 145; iar în Franța de *Rea Ipcar* în *Ecrivains Roumains. Morceaux choisis* Paris, [1919], p. 149. Din fericire această eroare a fost îndreptată pentru străinătate de *N. Iorga et Septime Gorceix* în „*Anthologie de la Littérature roumaine des Origines au XX-e siècle*. Paris, 1920, p. 119.

Nicu Gane s'a născut în orașul Folticeni la 1 Februarie 1838. Aceasta este data exactă mărturisită de scriitor și atestată de câțiva istorici literari conștiincioși. Reținem din scrisorile lui N. Gane către *Iacob Negruzzi* următoarele mărturisiri autobiografice :

....„Eu unul, cu ajutorul lui Dumnezeu, am împlinit în ziua de 1 Februarie curent [1913] 75 ani”. (Cfr. *I. E. Torouțiu* și *Gh. Cardaș* „Studii și Documente Literare” I p. 136).

....„Tu care ai ținut un registru în regulă despre vrâsta fiecăruia dintre membrii foastei *Junimi*, trebuie să știi că la 1 Februarie anul curent [1915] am încălecat pe al 77-lea an”. (Op. citat, p. 138).

Scăzând din anul 1913 cei 75 de ani, sau din anul 1915 cei 77 de ani, ne dă anul 1838.

Deasemeni, în albumul societății *Junimea* găsim notat de scriitor, desigur în primul an al intrării sale acolo (1865), la anul nașterii: *1 Februarie 1838*. (Cfr. *Sever Zotta* „La Centenarul lui Vasile Alexandri 1821—1921. Iași, 1921, p. 89).

Aceste date au fost apoi primite de *Angelo de Gubernatis* în „Dictionnaire des écrivains du monde latine” Rome, 1905, la ordinea alfabetică; de Iacob Negruzzi în necrologul scris la moartea lui Nicu Gane (Cfr. *Convorbiri literare*, 1916, L, p. 475—480) de același în „Dicționarul Junimei” (Cfr. *Conv. lit.* 1924, LVI (p. 952) și de N. Iorga în mai sus amintita antologie franceză.

2. Anul nașterii lui Anton Naum. — Același nevinovat istoric literar *Vasile Gr. Popă*, bine înțeles cu rezerva-i cumoscută, notează în lucrarea sa „*mult uitată*” următoarele: „*A. Naum*, s'a născut în Roman pe la an. 1835, unde și-a făcut studiile elementare, ear' lyceul 'lă-a terminat în Iași, după care, trecând la Facultatea de litere din Paris, 'și a terminat acolo cursurile cu succes”. (Cfr. „*Conspect asupra Literaturii române...*” vol. II, Buc. 1876, p. 83).

Fără a mai fi controlate, aceste afirmații date cu rezerva cuvenită, trec mai departe luând forma definitivă, și se perpetuiază cu o îndârjită încăpăținare în toate studiile de literatură modernă.

După V. Gr. Pop, vine *Dim. R. Rosetti* („Dicționarul Contemporanilor” Buc. 1897 p. 136), apoi: *E. Hodoș* „Elemente de istoria literaturii” Ediție nouă Nagyszeben, 1912, p. 79; *Gh. Adamescu* „Istoria literaturii române” Ed. II, Buc. [1920] p. 491; *Gh. Adamescu* „Contribuțiune la Bibliografia Românească” Vol. I—III Buc. 1921—1928 (vol. I p. 136, II p. 213 și III p. 156); *Mihail Dragomirescu*, *Gh. Adamescu și N. I. Russu* „Literatura Română din cele mai vechi timpuri până în zilele noastre” Partea I, vol. II, Buc. [1931] p. 30, etc...

Bine înțeles nici străinătatea n'a fost cruțată de asemenea afirmări neexacte, prin superficialul *W. Rudow* (Cfr. „*Geschichte des Rumänischen Schrifttums bis zur Gegenwart*” Wernigerode, 1892 p. 144).

Poetul *Anton Naum* s'a născut în Iași la 17 Ianuarie 1829.

Intr'o scrisoare autobiografică a lui Anton Naum către Iacob C. Negruzzi, se precizează acest lucru:

..., Împlinesc astăzi, în 17 Ianuar 1913, anul mântuirii cum se zice pe nedrept, 84 de ani, afară de acele nouă luni de anticameră, despre care n'am păstrat nici o memorie. M'am născut în anul 1829; era atunci în Țara aceasta ocupația rusască și ciuma — nedespărțită de soldații cu coadă a împărătesei Eca-

terina; m'am născut în Mahalaua Calicimei (aşa era numită) şi într-o casă situată în faţa casei tatălui d-tale Costachi Negruzzi, a căruia versuri am început să le buiguesc dela vârsta de 7 ani!" (Cfr. *I. E. Torouţiu şi Gh. Cardaş* „Studii şi Documente Literare” vol. I, Buc. 1931).

După cum vedem, din această notă autobiografică, datele asupra anului şi locului de naştere a lui A. Naum, sunt foarte clare şi precise.

Ele capătă confirmarea şi prin albumul *Junimii* (Cfr. *Sever Zotta* „La Centenarul lui Vasile Alexandri” Iaşi, 1921, p. 90) şi în *Iacob Negruzzi* „Dicţionarul Junimei” (Cfr. *Convorbiri Literare* 1925, LVII, p. 201).

3. Mistificări în jurul lui Teodor V. Stefanelli. — La 2 Decembrie 1872, *Teodor V. Stefanelli*, student şi membru al societăţii „România Jună” trimite, din Viena, pentru revista *Convorbiri Literare* o poezie intitulată „Pădurea Bucovinei”, tradusă din limba germană, dar fără indicarea autorului. Totodată traducătorul bucovinean, roagă să i se răspundă, prin poştă redacţiei, sub numele *Teodor — Viena*, dacă se va publica sau nu. În numărul 9 al *Conv. lit.* (anul VI, 1872), purtând data st. v. 1 Dec. 1872 şi desigur apărut cu întârziere, se dă la pag. 363 răspunsul următor: „D-lui *Teodor — Viena*. Vă mulţămim. Insa mai întâi binevoiţi a ne trimite originalul german cu numele, sau cel puţin iniţialele autorului”. Din răspunsul redacţiei se vede în primul loc precauţiunea de a preîntâmpina ediţia a doua a unei farse ca cea jucată, cu un an mai înainte de P. A. Călescu (B. P. Hasdeu).

În numărul 12 din 1 Martie 1873 (anul VI) apare poezia „Pădurea Bucovinei” în traducere românească, paralel cu textul german, precedată de această notă redacţională: „Pădurea Bucovinei. — Un autor German inspirat de o faptă Română este în adevăr ceva extraordinar. D-nul I. V. Stefăniu ne comunică o poezie germană „Der Bukowiner Wald” făcută de *Victor Umlauff* în care se tratează acelaş subiect ce a fost ilustrat de D. V. Alecsandri în *Dumbrava Roşie*. Totodată ne trimite D. Stefăniu şi o traducere Română a poeziei germane. Le publicăm mai jos pe amândouă” (p. 466).

Din nota redacţiei cât şi din semnătura traducerii, constatăm eroarea de tipar la nume, prima iniţială tipărindu-se *I.* în loc de *T.* Din nou este greşită iniţiala primă a numelui la tabla de materie anuală, unde se tipăreşte S. V. Stefăniu în loc de T. V. Stefăniu. Erori similare s'au repetat ani de-a rândul, încât *I. L. Caragiale* a putut face jocul de nume, în scrisoarea sa din 6 Ianuarie 1880. (Cfr. *I. E. Torouţiu şi Gh. Cardaş* „Studii şi Documente Literare” vol. I, p. 48 şi nota 3 p. 52). — Tot din cauza acestor greşeli, pe lângă ironia lui I. L. Caragiale

și supărarea autorului desigur, istoria literaturii române, din zilele noastre, fără să controleze, repetă erorile, și pe baza unor greșeli de tipar inventează un nou autor, atrăgându-se chiar atențiunea: „T. V. Stefaniu nu trebuie confundat cu fratele său G. (sic) V. Stefaniu care a publicat în același timp în „Conv. Lit.” și în calendarele Bucovinei poezii, între cari amintim *Pădurea Bucovinei* („Conv. Lit.”, a. VI), tradusă după Victor Umlauf (sic) „Der Bukowinaer Wald”, care tratează același subiect ca „Dumbrava roșie” a lui V. Alexandri (sic)”. (Vezi: *Constantin Loghin*, „Istoria Literaturii Române din Bucovina, 1775—1918, Cernăuți, 1926, p. 183 și nota 4).

Const. Loghin avea la dispoziție „Indice”-le de materiile publicate în *Conv. Lit.* între anii I (1867) — XL (1906), alcătuit de *Dumitru Evolceanu* cu ajutorul lui *Iacob C. Negruzzi*. În acest indice sunt identificați toți colaboratorii revistei. Aci nu găsim decât pe *T. V. Stefanelli*, în locul tuturor pseudonimelor și greșelilor de tipar din trecut. Și la acest nume este trecută și traducerea lui *Victor Umlauff* „*Pădurea Bucovinei*”. *C. Loghin* trebuia să cunoască acestea. Dar în afară de dovezile invocate pentru paternitatea poeziei tradusă în românește, venim acum cu altele definitive. În corespondența lui *T. V. Ștefanelli* cu *Iacob C. Negruzzi* se vorbește și despre această poezie. Așa în scrisoarea din 2 Decembrie 1872:

... „Alăturat mi-am luat libertatea să Vă trimit o poezie mică, pe care am tradus-o din limba germană. ...De ve-ți respinge-o, Vă rog să răspundeți prin corespundința Convorbirilor sub numele: *Teodor Viena*”. (Cfr. *I. E. Torouțiu și Gh. Cardas* „Studii și Documente Literare” Vol. I p. 191).

Iar în scrisoarea din 11 Februarie 1873, *T. V. Stefanelli* spune și mai clar:

„Am avut onoarea a Vă trimite o traducțiune română : *Pădurea Bucovinei*, și D-Voastră ați avut bunătatea a-mi anunța prin corespondența Convorbirilor literare ca să trimit și originalul acestei poezii în limba germană”. (Op. citat, p. 191—192).

Și pentru că s'a vorbit în această notă de *T. V. Stefanelli*, care iscălia pe vremuri *T. V. Ștefăniu*, vom preciza și acest lucru.

În tendința de rutenizare forțată a elementului românesc din Bucovina, numele de origină a lui *Teodor Ștefanelli*, în actele oficiale, era *Ștefaniuc*. Ca un protest, în publicațiile sale literare din țară, autorul apare cu terminația românească: *Ștefăniu*, oprindu-se în urmă la una romanică: *Ștefanelli*.

Constantin Morariu către Iraclie Porumbescu¹⁾

Prea Venerabile Domnule Părinte,

Vă sânt dator cu două răspunsuri. Am cugetat despre idea ce mi-ați spus să V'o comunic relativ la culegerea și tipărirea la un loc a scrierilor P. C. V., însă Vă mărturisesc sincer că mi-a stat mintea în loc. Ați cetit de sigur în Gazeta noastră, cum a făcut secretariul Socolean în ultima ședință a Comitetului Societății propunerea să se împartă opul „Aron Pumnul“²⁾ gratis, căci ocupă loc înzadar în secretariat și nime nu-l cumpără. Apoi eu am dat societății „Junimea“ un dulap întreg de cărți de ale mele spre vânzare, și tot nime nu cumpără. Bine că tipărirea cărților mele nu mă coastă nici o para, căci mi le-a tipărit gratis bunul meu Amic³⁾ dela Gherla, dară ce aş fi făcut să-mi fi băgat banii mei în astfel de întreprindere?

Relativ la a dona epistolă, Vă mulțamesc foarte pentru prețioasele scrieri comunicate, de pe cari mi-am făcut copii fidele ce le voi păstra. Pumnul avea bietul multă încredere în sine, aş putea zice — prea multă. Tomașciuc a făcut lucru cuminte: A așteptat verdictul juraților, spre a da apoi lecții. Iertati, Vă rog, să Vă spun ceva. Eu sânt un mucos în ale politicei și înțeleg că un popor trebuie să fie loial, dară a se lăsa strivit cu gura închisă, asta n'o înțeleg. Și muți eram noi pe timpul aferei cu Arboreasa, și fără fundament a fost clădit gigantul nostru proces — deci inscenări cu de-a sila, spre a afla cauze de..... Și pentru astfel de lucruri un diplomat ca Tomașciuc dă lecții.... A cugeta în modul acesta ca Român, 'e ridicul. Tomașciuc n'a fost Român.

Se înțelege că împrejurările mi-au impus multă rezervă la scrierea schițelor germane⁴⁾, cari și așa sânt ghimpi în ochii străi-

¹⁾ Originalul în Muzeul Porumbescu, Suceava. — Cf. scrisorile publ. în „Junimea literară“ 1927, 317 și 1928, 43. — Actualizăm ortografia.

²⁾ Monografia lui I. G. Sbiera.

³⁾ Vezi articolul Preotul Nicolae Fekete Negruțiu, Sprijinitorul culturii Românilor bucovineni publ. de regretatul Preot Constantin Morariu în Calendarul „Glasul Bucovinei“ 1925, 35-45 — o strălucită pagină de frație suletească bucovineană-ardeleană.

⁴⁾ Vajnica operă a Preotului G. Morariu, *Culturhistorische-ethnographische Skizzen über die Rumänen der Bucovina*.

nilor. Căci dacă am auzit cu urechile mele — după cum a spus căpitanul țării în ședința dela Societate despre transferarea Revistei pol.⁵⁾ dela Suceava la Cernăuț, că „man hat mir an massgebendster Stelle gesagt, wie so kann man die Romanisierung der Realschule verlangen, nachdem dies ein Ding der Unmöglichkeit ist“; și dacă am cetit în Czernowitzer Zeitung cu câtă patimă combate Polek aserțiunea mea din „Rom. Volksschulwesen“ că procentul Rutenilor la anexarea Bucovinei nu era defel cum afirm, eu, că călugării noștri de pe atunci, pe care Spleny îi propune să fie privighetorii școalei latine de 4 clase, nu erau „wahre geistige Culturträger“ ci „blödsinnige Menschen“ etc..., apoi dacă Pino stătuse numai decât să confişte⁶⁾ Revista pol.⁵⁾, anume N-rul în care apăruse scrierea mea „Cătră sătenii români bucovineni“, atunci eu cooperatorul⁷⁾, care cu poziția mea sbor prin aer, am trebuit numai decât să mă dumiresc, adecă să scriu cu mințile cercuite.

În alăturare Vă trimit epistolele comunicate precum și maculatura, în care am însemnat scrierile P. C. V. așa după cum au să fie tipărite în Rom. Revue. Rog să binevoiți a o petrece și a mai îndrepta ce este de îndreptat. Se 'nțelege că voui trebui să amintesc și despre conlucrarea P. C. V. la scrierea lui Pumnul „Convorbirea între tată și fiu“.

Sărutându-Vă mâinile, rămân al P. C. V.

Cernăuț, 20/10 1891.

Cu toată stima și venerațiunea

C. Morariu

P. S. Tare Vă rog să binevoiți a-mi retrimit maculatura cât mai curând, căci am s'o transcriu în curat și am s'o trimit la Viena.

Nu uitați de bustul lui

CIPRIAN PORUMBESCU!

⁵⁾ „Revista politică“ (dela Suceava).

⁶⁾ = să cenzureze.

⁷⁾ = preot auxiliar, cu situație profesională flotantă.

La Basarabia^{*)}

Frunzuliță de vioară
Grădină dela hotară!
Grădinița florilor
Lacrime surorilor.

Să-ți sărut câmpiile
Ce le plâng surorile,
Să-ți văd codrii răpitori
Plânși de cătră frățiori!

Șapte ani s'au dus din lume
Șapte ani cu șapte nume,
Peste plaiuri au trecut
De când nu te-am mai văzut.

S'auz glasul din vâlcele
Ce-au văzut atâtea rele,
Și șoaptele Nistrului
Și răspunsul Prutului.

Ah! Și dorul dela mine
Zboar' ades, dragă, spre tine
Pe suflarea vântului
Cu înfeala gândului.

Dare-ar cerul, dare-ar dragă,
Văi cu văi să se'nțeleagă!
Spună codrii codrilor
Suspînul surorilor.

Dare-ar cerul sfânt să vie
Ziua cea de veselie,
Ca să zbor din acest loc
Într'o oară cu noroc.

Prutul Nistrului să-i spună
Despre fala cea străbună,
Spună Nistrul la Carpați
Dorul tău, soră la frați!

Sufle vântul cald de vară,
Cătră tine, dulce țară.
Și cu vântul să purced,
Să mă duc, să te mai văd.

Și 'ntr'o sfântă zi cu soare
Într'o zi de sărbătoare
Să-ți vezi cerul luminat
Și-al tău braț din lanț scăpat!

Viena 1868

Vasile Bumbac

*) Reținem din manuscrisul lui Vasile Bumbac, Unele din primele mele poezii (vezi „Junimea literară” 1929, 375) și această închinare Basarabiei, care denotă că (probabil prin „mecenatul” său, Nicolai cav. de Buchental, proprietar mare și la Grămești în Basarabia) V. Bumbac a fost ajuns să cunoască (la 1861?) și Basarabia.

Vodă de prin lobodă

(Folclor)

O fost odată ca niciodată. O fost odată o casă pustie la mijloc de codru. La casa ceea era un măț și-un cotei. Și se 'mpăcau și trăiau ca frații. Cățalu păzia casa, iar mătu, sprinteior, căta de mâncare. Într'o zi se ia motanu calea-valea prin pădure. Și cum mergea așa, tupilându-se și pândind vrăbii și șoareci, aude-un scâncet de sugaci ce venia dintr'un pâlce de lobodă, nantă trestie. Se duce 'ntr'acolo... Și i s'o dat ochilor să vadă un copilaș de-abia născut, iar într'o groapă lehuza zvârcolindu-se de moarte. Își ia el tâlpășița spre casă și-aduce și coteiul. Uită li-ghioanele și de mâncat și de casă și nu-și iau ochii dela pruncuț și femeie. Își dă lehuza duhu, iar ei rămân la pândă și priveghiu toată ziua. Pe 'nsărat,... dă-i cu labelle și-o astupă cu lut. Băietu o rămas în sama lor. Cisluesc ei și precisluesc ca gospodari de omenie ce se aflau, că ce să facă cu el; și nu mai ies la nici un capăt.

La urma urmelor, mătu-i dă cătră cotei: — Tu ai să-l stăpânești, eu am să-i aduc hrană. —

Zis și priceput. S'o 'nădit mătu la o cuhne și-i căra fătului, tot pe cahla, întâi lapte, mai pe urmă mămăliguță și carne. Și s'o trezit într'o zi că s'o făcut băietu mare și ședea după horn cu musteață și gol. Și nu vedea mătu lumea cu ochii de năcaz și n'avea nici când să 'mbuce de-atâta treabă. Doar din când în când se mai întreba și de căne. Da amu, văzându-l cogemite coblizan, așiș la cotei, că: ce-i de făcut?

— Ce-i?... Să-l însori!

— Că bine zici... Să-l însurăm!

Și mătu așiș hai să-i caute femeie. Da cine să-și lege capu cu-așa om slut? Că era prost de da cu capu'n gard și nu știa să 'ndruge nici o vorbuliță, căci la de-ale învățaturii nu se pricepea nici mătu și nici coteiu. Tot însă îmblau vârciog să-l vadă și ei odată om la masa și la casa lui. S'au fost lehămetit de pustietatea din pădure și chitiau că le-o venit vremea să iasă între oameni, la casă de gospodar.

Și-o colindat mătu văi și munți, câmpi și codri și s'o 'mprietenit cu vulpile. Își alege el o roată de patruzeci de codane și hai staroste la 'mpăratu: — Ți-o trimis împăratu nostru colac să dai fata după dânsul.

— Sănateți, câți? douăzeci, treizeci, o sută?

— Patruzeți?

— Și cumu-i zice împăratului vostru? — Amu mătu începu să 'nghiță 'n sec că nu știa ce să răspundă. Încă nu s'o gândit să-i puie nume fătului găsit în lobodă.

— Hei, vătăjei, n'auziți? Cumu-l cheamă pe vodă al vostru? —

Atunci mătu: — Vodă de prin lobodă, înălțate împărate, cum să-l cheme... —

— Bre, bre, bre... Și eu-s împărat. Da cam pe cine l-ar asculta lighioanele?! — își dă cu mintea craiul. — Și cătră pețitori: — Ce fel de om îi împăratu vostru? Vie să-l văd! —

Amu venia greul cel mare pe capu mătului. Da găsește capac și năcazului istuia. Bagă fecioru subt un pod și-l muruiește tot cu glod, și la 'mpăratu: — An ieșit hoții... i-au luat trăsura, straiela și l-au trântit în mocirlă subt un pod. —

Îndatamare, împăratu rânduiește slugile cu trăsură și straiela numa 'n fir și 'n aur cusute, și le trimite mirelui. Da la feredu, când slugile împăratului îl fereduiau și-l găteau ca pentru nuntă, mătu se dă lângă mire și-i șoptește la ureche: — Tu să taci că ești prost! De te-a 'ntreba împăratu o vorbă tu să-i răspunzi, da mai mult nimic. Să-ți ții capu sus și să taci. — Iar împăratului: — Vod' al nostru-i tare mândru. Îi gingaș și vorbește puțin. Cată de-i întră'n voie că se supără. —

La nuntă mirele o stat opiștit¹⁾ țănoș și împăratu n'o putut nici să-i afle glasul. Se temea ca nu cumva zădărându-l mereu cu întrebările, să se mânie mutălăul de ginere și să facă nunta de răs.

După o săptămână încheiată de zurbăială și veselie, nunta trebuia să se strămute la casa mirelui, ca nuntașii să petreacă și-acolo încă pe-atâta. Motanu iar năuc de griji! Că doar n'avea să pornească nunta la casa pustie din mijlocul codrului. Știa el curțile zmeilor, curți nante și legate 'n fier și s'o gândit că să fie ale mirelui. O tusește într'acolo lăsând ca nunta să vie 'n urma lui. Când ajunge, zmeii prind a-l întreba, că: — Ce larmă se tot apropie? —

— Hehe! Vine să vă prăpădească! Băgați-vă în gireada asta de paie. —

¹⁾ — mereu; cf. „Făt-frumos” An. III 1928, 12.

Capcânii s'au vârît în gireadă, iar motanu i-o stropit frumușel cu gaiță și le-o dat foc.

Și dac'ajung nuntașii la curțile cele, încep să nuntească disnou. Mirele sta fudul la mijloc de masă, gusta mofturos din blid și privia nătâng nunta. Iar mireasa se uita la dânsul din colț de masă ca la o arătare a lumii. Și cu ziua nunții, mirele o uitat de măt. Se mira și el ce l-o aflat. O slugă se face-a-i aduce aminte, că: — Motanu-i flămând. De trei zile n'o pus nimic în gură —

Atunci mirele: — Dați-l peste gard! Grija lui s'o mai port? — Atâta, și i-o fost de-ajuns și de rămas! Motanu la dânsu: — Ți-am fost tată și mamă. Să mă dai tu peste gard?! —

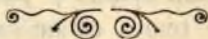
Dintr'o săritură, i-o scos gătița. Apoi s'o înturnat cătră mireasă: — Amu am să-ți aduc fecior de 'mpărat. Aista o fost pui de lele. Nu degeaba i-am zis vodă de prin lobodă. —

Și i-o adus fetei de 'mpărat mire de fața ei. Și-au făcut nuntă mare. Iar mireasa i-o dat motanului să mănânce dintr'un taler cu ea. Da măt, că: — Nu! Mie să-mi dai subt masă! Acolo-i locu meu. —

Și-am fost și eu la nuntă de-am tăiet lemne cu sapa. Și-am încălecat pe-o șea și v'am spus povestea așa.

Auzită în ziua de 10 Sept. 1930 dela trișcarul Iordache Miron, de 65 de ani, analfabet din Mitocul Adâncatei, jud. Dorohoi, de

Petru Iroaie

Recenzii

Cezar Petrescu, **Comoara Regelui Dromichet (și celelalte!...)**. — Cezar Petrescu e „fecund” ceea ce însă, din păcate, s'ar putea tălmăci: e pripit! Orcum cert e că n'are răgazul (n'am zice: facultatea...) de a-și asimila personagiile. Și cu toată Simfonia fantastică, ne servește prilejul de a verifica constatarea maistrului G. Ibrăileanu: „Ceea ce lipsește prozatorilor noștri e și această însușire: Psihologismul” (Studii literare 1930, 9). În adevăr fenomenul că d. p. în locul cutărui personagiu intră în scenă autorul, e'n Cezar Petrescu la ordinea zilei. Iată deci d. p. cum C. Petrescu se substituie 1) Tantei Laura: „Și eu, copii, spuse Laura Vardaru, mă gândiam privind

câmpul... Nu se mai cunoaște nici un hotar .. Tot e înecat în acest alb. A dispărut și pământul pentru care se dușmănesc, și ogoarele pentru care se judecă frate cu frate. Acum totul pare ireal, fantastic, împăcat; o lume în care oamenii să nu se mai urască fiindcă nu mai au ce-și împărți. Să uite războin! (Întunecare I 256) — sau: „Vorbiam de Freud, domnule Comșa. Și spuneam că prefer teoriilor acestora nemțești... cheia visurilor din care... dacăca îmi arăta că dacă am visat struguri, înseamnă că am să plâng .. Erau mai naive aceste tălmăciri, dar cu simboluri mai poetice. On ne peut pas vivre dans l'absolu“... (Întun. I 360); 2) lui Mihai Vardaru: „Războinul nu e ură, tanti!... Și războinul nu e moarte; e viața latentă care se eliberează, e paroxismul vieții. Nu urăsc când ucid în război. Îndeplinesc o funcție biologică, necesară. Nici nu se poate spune că omor, fiindcă...“ (Întun. I 257); 3) Măgduței Dobreanu: „...Și casa dela Iași, tot așa de modă veche, patriarhală... E ca în Turghenev ori ca în Sadoveanu“ (Întun. I 265—266); 4) lui Ieronim Pacu: „Viața sfinților și a eroilor e foarte frumoasă în cărți. Dar nu se amintește în aceste cărți, că bunăoară după moartea unui om de sfințenia sfântului Francisc de Assisi chiar, oamenii s'au ucis deasupra sicriului, ca să-și smulgă unul altuia cadavrul? Gândește puțin la aceasta... Le amintește toată acestea îmi pare, un om de duh și încă tânăr: Maurois...“; 5) lui Vasia Sacară: „Anarhie! Nimic nu seamănă mai mult cu o casă în ruină, decât una care se construiește. Ni se pare că o spune Cocteau... Și o verifică aceasta în fiecare zi...“ (Întun. II 313); 6) principelui Anton Mușat (cu — sans doute — splendida-i tiradă de istorie social-culturală!): „Ca să ne înțelegi, trebuie să înțelegi farmecul acestui București, așa cum se afla înainte de pospăiala lui de modernizare... Bucureștii cei mai apropiați de Orient, decât de Apus. Acel din gravurile lui Raffet și Bouquet, cu cișmelele dela Filaret, unde Dinu Păturică, ...ciocoiul cel nou, cumpăra pentru postelnicul Andronache Tuzluc, ciocoiul cel vechiu, apă boierească de un taler pe zi...“ etc. (Calea Victoriei 77 și ibidem 77—80!!!) Etc. etc. etc. Și nici chiar un simplu cuvânt ca acesta al mătușei Ruxanda (din Comoara Regelui Dromichet 325): „O știu și o plâng“ — nu e al acestei „mătușe“! În ce perfecte tipare definitive (ca la... „Curentul“...) cuvintează deci toată lumea aceasta, gata orcând la răspunsul cel mai la zi pus și mai omni-

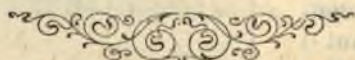
ştient! Ce... astronomică distanță e însă dela această calologhie până la fonogramele lui Brătescu-Voinești, unde vorba vie, palpabilă ni-i fonografiată în vibrațiile ei reale: „— Unu, dragă, unu singur. — Să-ți trăiască. — Să dea Dumnezeu! Să trăiască sărăcuțul; dar mi s'a întâmplat cu el o nenorocire mare. Ce mi s'a întâmplat mie, pe onoarea mea ți-o spui, să ferească Dumnezeu pe tot vrăjmașu!“ (Întâmplare). Și te gândești: Cum și-o mai fi scuipând sufletul cutare domn profesorescu în fața ciungeniei de frază: „Ce mi s'a întâmplat mie, pe onoarea mea ți-o spui, să ferească Dumnezeu pe tot vrăjmașu!“... Dar Privighetoarea lui Brătescu-Voinești!?... Nu-i vorba, uneori (căci Cezar Petrescu e doar cineva; ar putea fi însă mai mult!...) câte un ghiet Moldovan înimerește chiar și la Cezar Petrescu să glăsuiască fără de... citate, și fără debitarea celor mai proaspete teoretizării ideologice — și, mai ales, fără de Cezar Petrescu; ca d. p. cutare maladeț de Moldovean basarabean ajuns în uniforma Țarului: „Aiasta stăpâni, iaca nu s'a puté! Rosia i-o împărățai mari și plină di tăti belșugurili. Ci să ni-aprochiem noi di-o țară mai nicușoară cât o gubernie a Măriei Sale Țarului nostru ceal mari și bun?“ (Întun. I 249); sau ca Gheorghieș Tâlpăligă în dia-monologul lui cu vițelușul Joian: „Ce-i măi sireacule? Cine-o mâncat bătaie și nu-i vinovat?... Măi Joian, măi, tare mai sântem noi necăjiți și proști și fără putere“ (Com. Reg. Dromichet 295). Dar aceste oaze — datorite, poate, numai umorescului specific! — sunt destul de rare; rare în pustiul vorbăriei și frumoase și spirituale și — distrugătoare a iluziei estetice — pe care ni-l desfășoară ziaristul C. Petrescu!

Pripa, sau inadvertența, sau ipercongestionarea profesională a lui C. Petrescu se vădește însă nu numai în această... auto-etalară (sau, oricum: lipsă de psihologism), ci chiar și'n partea tehnică, deci formală a operei sale. De ce, bonuoră, o fi ținând C. P. ca pas de pas să ne ucidă cea mai calitate dintre calitățile tehnice: surpriza? De ce d. p. în Dromichetul d-sale să fim preveniți, mereu preveniți că: 1) dorința lui Boldur Iloveanu și a lui Ioseph de a pleca definitiv la Paris „le va fi atât de curând împlinită“ (208); 2) că munca lui Zaharia Duhu și Oarță va fi și „măine“ la fel de fără spor ca și cea de ieri și de azi (296); 3) că Zaharia Duhu și Oarță „stăpânul și sluga“ sunt „cu mîntea întunecată la fel“ (298)?... De ce deci se inversunează C. P. ca cu orice preț să ne lăncezească interesul față de acțiunea operei sale?

Și păragina, negrija aceasta se tradează — evident — chiar și sub aspectul minor al formei, în specimene atât de puțin eufonice ca acestea (cari nici în jucăria La Paradis general nu ni s'au arătat): „Cu măneca cămășii“ (Com. Reg. Dromichet 129—130), „fapta cărturăreacă, — care... rămâne“ (ibid. 234), „cu lacăt cât o oală“ (ibid. 137)...

Ba într'un timp Cezar Petrescu se pretase să umple foiletonul unui cotidian cu o Miss Romănie... Dar noi îi cerem — fiindcă știm cui putem cere — să ne umple nu numai pagini de ziare (la cari totuși nu renunțăm!), ci și rafturile literaturii românești! Fie chiar cu puține eforturi de auto-disciplinare ori chiar de... pedantism de-al lui Grigori Stolnicu...

Leca Morariu

Multe și mărunte...

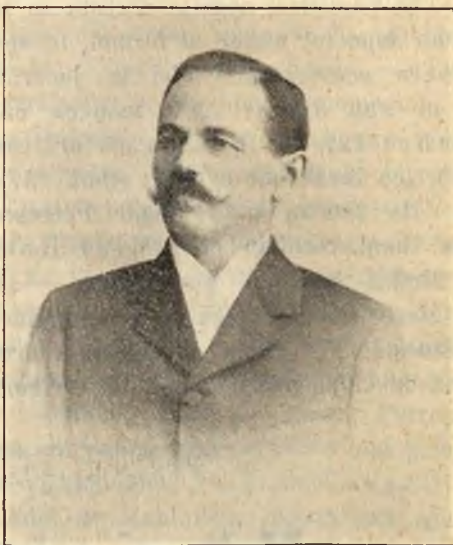
„Craiu-Nou-I“ lui Porumbescu la București. — Completând informația din „Făt-frumos“ (1931, 61 Notă în subsol) despre 1-a reprezentare a operetei lui C. Porumbescu la București, semnalăm că singura știre și dovadă p. această reprezentare o dă cutare afiș păstrat în Muzeul Porumbescu (Suceava) și publicat de regretatul Preot Constantin Morariu în broș. Ciprian Porumbescu 1926 pag. 15. C. Morariu se întreba: „Realisat-u-s'a aievea anunțul citat și din care an datează el?“ — (singura datare a menționatului afiș e: „Joi 7 Aprilie“).

Săraca Romănie! (Cărbunele alb și neagra noastră sărăcie). — România nu-i numai un Canaan agricol, și un Baku de avuții ale subsolului, și un Eden de pitoresc și variație în configurația-i geografică, și (după pescăriile de pe Volga) cea dintâi țară a pescuitului de apă dulce în întreaga Europă, și țara celor mai... „estetic-variate“ uniforme marțiale..., — ci mai e și o adevărată Americă a posibilităților tehnice. Ne-o spune C. G. Rommenhölle in Groß-Rumänien, seine ökonomische, soziale, finanzielle und politische Struktur, speziell seine Reichtümer, 1926 (pag. 4—5), arătându-ne că'n energie hidraulică noi o întrecem chiar și pe marea Germanie și ne disputăm întâitatea cu țara repezișurilor, Elveția! — Iar în atâta berechet de avuție, e prea firesc lucru că nu ne prea arde și de-o bună gospodărie!

Bucovineanul Constantin I. Popescu, cel dintâi erou mort în Războiul pentru Independență (1877). — Din Memoriul avocatului G. Albescu din Cernăuți asupra mișcărilor studențești dela Universitatea din Cernăuți în ajunul războiului pentru independență publicat de d. I. I. Nistor în „Junimea literară“ 1931, 149-152 — rezultă definitiv că fratele acestui¹⁾ Gheorghe Albescu (fost Popescu) „Constantin Popescu, născut în anul 1857 la Cămină în Bucovina, a murit în anul 1877 ca erou la Calafat“. Amănuntele relatate de Gh. Albescu, iată-le: „În anul 1876, un an înainte de războiul româno-turc, un frate al meu mai tânăr cu numele Constantin Popescu a emigrat²⁾ în România ca absolvent a clasei 5-a a gimnaziului din Cernăuți, și, precum mi-a scris el, a fost primit într'o școală militară din Iași. Vărul meu Gheorghe Levescu, întors acasă³⁾ din România, mi-a povestit că s'a întâlnit cu fratele meu Constantin Popescu la Calafat; acesta era sergent la oareșcare regiment. Și eu am primit o scrisoare dela fratele meu Constantin din Calafat, comunicându-mi c'a ajuns sergent și speră să devină ofițer. Această scrisoare, din Mai sau Iunie 1877, a fost ultima scrisoare a fratelui meu Constantin. După sfârșitul războiului... am aflat într'o gazetă ilustrată din România o fotografie a unui

Dr. Gheorghe Albescu

¹⁾ Care a deținut un rol activ în viața culturală din trecutul Bucovinei și dela care, deunăzi (în „Făt-frumos“ 1929, 113—116) înșirăm câteva amintiri despre Eminescu la Cernăuți (în 1865—1866 și 1869). De altfel Gh. Albescu a fost fratele D-nei Eufrosina Petrescu, care (în „Făt-frumos“ 1929, 11—12) ne dădea mărturie despre Eminescu la Crasna în Bucovina (1871).

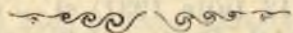
²⁾ „Emigrat“ din pricina unor insuccese la liceul foarte german din Cernăuți — știm noi.

³⁾ Pentru intenția lui Gh. Levescu de a participa la Războiul Neamțării românești cf. P. Sireteanu, Amintiri din războiul pentru independență, Cernăuți 1927.

monument rădăcat la Calafat, în memoria primei victime din războiul româno-turc, sergentului Constantin Popescu, omorât de o ghiulea turcească. Monumentul acesta se află⁴⁾ probabil până'n ziua de azi la Calafat, dacă n'a fost distrus în războiul mondial. M'am adresat imediat la ministerul de război din București cu rugămintea să mi se comunice de nu cumva sergentul Constantin Popescu, în a cărui memorie fusese rădăcat monumentul la Calafat, e fratele meu, și am primit după câteva luni dela comandamentul unui regiment știrea că sergentul Constantin Popescu, în a cărui memorie a fost rădăcat monumentul amintit la Calafat a fost un voluntar din Bucovina. Alte date nu mi s'au comunicat. Memoriul regretatului Dr. Gh. Albescu († 17 Martie 1927), scris la 20 Sept. 1926, încheie: „Documentul acesta precum și toată arhiva mea a fost distrusă în timpul războiului“. — Din parte-ne mai adăogăm că eroul Constantin Popescu a fost fiul preotului Ioan Popescu († 1863 la Cernăuți și înmormântat la Ceahor) și al soției sale Emilia născ. Cehovschi.

Și așadar un Iustin Breabăn, un Dr. Ioan Grămadă, un Lascar Luția, un Ambrosie Micuțariu, un Silvestru Micuțariu, un Dimitrie Aurel Mihalăș, un Vasile Popescu, un Teodor Turturean și un Vasile Șulea, și toți Ceilați cari Sângele Lor și l-au adus Jertfă pentru Botezul Bucovinei Libere, — sfințiau Pilda dată de Fericitul întru pomenire „Cobuz cioban în Calafat“ Constantin I. Popescu.

Leca Morariu

Cronică

Viorica Ursuleac. — În programul concertelor și reprezentațiilor extraordinare dela Salzburg, unde se întrunesc cei mai iluștri artiști ai Operei italiene și ai operei germane, găsim alături de Lotte Lehmann și Lotte Schoene, pe Viorica Ursuleac, cântăreață bucovineană, admirată în București acum câțiva ani, și trecută printre membrii Operei Scala din Milano.

La această aproape invizibilă informație apărută în presa română, adăogăm că Viorica Ursuleac, nu de mult, cu toată caldă, generoasă ei ampoare vocală, din socoteli de meschinărie profesională n'a putut figura în pletora cântăreților Operei române, rămânând ca tot străinătatea să ne deschidă ochii și mintea asupra greșelilor ce le comitem. — (După rev. „Armonia“, Botoșani 1931, 66 – 67).

⁴⁾ Cine dintre Calafateni va fi harnic să ne lămurească?

Un album de cusături bucovinene. — E cel alcătuit de d-na Elena căpit. Dlujanschi, Suceava; cusături autentice de pe ii, ștergare și năframe vechi, adunate din toate județele Bucovinei — și când zicem „din toate județele“, să nu se creadă cumva că ar fi și cusături străine, „ucrainene“: dimpotrivă cusăturile acestea, cu motivele geometrice, caracteristic-românești și în culori discrete, armonice, sunt mărturii elocvente pentru originea românească a județelor astăzi înstrăinate. Fiecare din cele 80 planșe și mai bine are câte o legendă, arătând materialul în care se lucrează și felul executării (impunsăturii). — D-na Dlujanschi a utilizat și câteva colecții particulare, dar a făcut și adevărată operă de folclor, colecționând materialul pe la strânsuri, hramuri, nunți și alte prilejuri asemenea.

Cetitorului acestor șire care se întreabă acum unde se capătă albumul și'n ce preț, îi răspundem că, deocamdată, e — inedit; nu se găsește decât în posesiunea autoarei, care ar dori să-l prezinte eventual „Casei Școalelor“, pentru a se publica, dar nu ca album mare și costisitor, ci în formă de caietele mici sau chiar de foi izolate, menite a fi utilizate în școala primară — adevărata cale sigură pentru păstrarea și perpetuarea comorilor noastre de veche artă populară. Și sperăm că frumoasa operă va fi încununată de izbânda ce o merită.

Vimo

I. N. Roman († 12 Iulie 1931) și — rațiunea regionalismului. — Unanim-regretatul fruntaș dobrogean (fruntaș cultural, deci nu numai politic!) Ioan N. Roman, apărând (în „Dobrogea Jună“ Nr. 114 din 3 Iunie 1923) Regionalismul „Dobrogei June“ (deci regionalismul aceluia ziar a cărui lozincă e „Dobrogea Dobrogenilor“), ne dădea (el ne-dobrogeanul!) anumite foarte actuale definiții. Vorbind despre cei ce „iau cuvântul regionalism într'o accepțiune improprie, confundându-l și asimilându-l cu separatismul“, I. N. Roman preciza deci: „În acest caz, imputarea s'ar explica, și regionalismul, însemnând dezagregare, centrifugism etc. etc., ar fi într'adevăr o idee periculoasă și o acțiune criminală“.

Și adăoga apologetul celuiilalt regionalism: „Dar regionalism, în înțeles propriu, nu înseamnă nimic din toate acestea. El implică chiar ideea contrară, de consolidare, de cimentare, de întărire a Statului, și se confundă cu însuși patriotismul“.

Încât după nedobrogeanul I. N. Roman (care 30 de ani în sir a fost cheagul românesc și cultural al Dobrogei!) regionalismul (de care și Bucovina trebuie să fie geloasă!) este: „expresiunea energică și unanimă..., ca valorile locale să nu fie îndepărtate dela conducerea treburilor locale și interesele provinciei să nu fie

sacrificate în hatărul naufragiaților politici și nevoiașilor de pretutindeni, de ale căror insistențe cei de la centru nu știu cum să mai scape. E ceva legitim și sănătos în această dorință. Aș putea spune chiar, că norma cerută de Dobrogea Jună pentru Dobrogeni ar trebui să fie generalizată și aplicată pentru toate provinciile țării, iar excepțiunile dela ea să fie cu adevărat excepționale și absolut justificate“ — încheia I. N. Roman.

Iar noi reținând faptul că distinsul om al cinstei și al celei mai desăvârșite generozități (cum îl plânge azi întreaga Dobrogea pe vajnicul om de litere I. N. Roman) s'a putut înălța până la o așa concepție a regionalismului, — aducem, de sigur, un bine-meritat omagiu memoriei Junimistului I. N. Roman, care chiar de-unăzi (1931) ne înșira atât de prețioase amintiri despre cel ce-a fost om între oameni: M. Eminescu. În Bucovina Răduleștilor, cari valoarea omului o cântăresc după ...manșetă și monoclu (v. „Făt-frumos“ 1927, 95), în Bucovina Ștefăneștilor cari fără a avea nici măcar un biet „doctorat în drept“ semnează „doctor“ în afișe publice universitare, în Bucovina atâtor cavaleri ai Ș-ului 81 (ăla din dosul vieții universitare), cari totuși „împietează“ titlurile academice ale profesorilor universitari bucovineni, în Bucovina Aritonilor bucovineanoctoni, căroră la surăd (?) înalte trepte justițiare, în Bucovina parlamentarilor și funcționarilor administrativi en chef de pretutideni („naufragiați politici și nevoiași de pretutindeni, de ale căror insistențe cei dela centre nu știu cum să mai scape“ — ar zice I. N. Roman), în Bucovina care nu zice, ca Dobrogea: Bucovina Bucovinenilor (și nici nu trebuie să zică, fiindcă Bucovina nu-i o Dobroge sau, Doamne păzește, un Ardeal cu milenare rugini, ci-i o cumințe Moldovă, pornită cu toate apele ei înspre M-O-L-D-O-V-A...), în Bucovina care cere ca Bucovina să fie numai a Meritului Real..., — glasul sufletului de elită I. N. Roman răsună cu prelung ecou!...

Vandalism! — Violul monumentelor istorice dela Suceava continuă progresiv! După inscripția votivă dela turnul bisericii Sf. Dumitru, urmează acum bis. lui Vasile Lupu, Sf. Ioan Botezătorul, unde pe perețele de nord est, scoțându-se burlanele, șuvoaiele ploilor spală și cea din urmă rămășiță de tencuială; iar la mănăstirea-cetate Zamca, Vandalii mărturiilor noastre strămoșești scot piatră nu numai din zidurile împrejmuitoare, ci, de curând, până și dela baza porții actualului turn de intrare! Cum avem convingerea că nimeni nu va interveni (nici primăria, nici prefectura, și nici... alții, atât de chemați!...) înregistrăm faptul cel puțin pentru... istorie!

Oaspeți scumpi. — Sâmbătă 22 August c. Suceava și județul Suceava s'a bucurat de vizita unei distinse echipe de crai-nici ai Italiei culturale, conduși de D-na Venere Isopescu și de d-l Dr. Claudiu Isopescu, merituosul nostru „ambasador cultural“ dela Roma, cum i s'a zis. Între studenții d-lui Claudiu Isopescu se aflau și D-rele Dr. Lucia Santangelo (traducătoarea operei lui Sado-veanu Venia o moară pe Sîret), Dr. Vera Mollajoli (traduc. Stanei lui Agârbiceanu), apoi d-l Luigi Salvini care ne-a dat o antologie de cântece pop. românești în italienește. Dela Suceava acești adevărați și efectivi Amici ai României au plecat peste Rădăuți la Putna și Sucevița.

Cetățeni de clasa a II-a! — E deci cert că întâi trebuie plătiți funcționarii bucureșteni și apoi, abia, cetățenii din... colonii (= provincii)! Și-i cert că sumele incasate d. p. de administrația financiară Cernăuți trebuie urgent vărsate la București, unde pân'n 5-6 a lunii patriarhul miron cristea și C(!)eialți trebuie urgent și integral plătiți! Bucovina să rabde, fiindcă, cine nu știe că poate răbda!? Poftă bună la răbdare! Și dați-i înainte cu poclonitul și milogitul! Nu oricine e vrednic să-și afirme dreptul! Într'un stat unde căpiteniile au obraz, în biruita Germania d. p., plățile salarelor se fac la zi-întâi a fiecărei luni! Iar întârzierile, dacă s'au întâmplat, s'au făcut pentru TOȚI în aceeași măsură și la aceeași zi! Chiar și pentru Hindenburg!...

În zodia „culturalității“... — Institutele dela Universitatea Cernăuți nu și-au primit nici până astăzi sumele restante din dotațiile lor (atât de ticăloșele!) de pe 1930! Să nu creadă nimeni că e vorba de cine-știe-ce sume patriarhicești (ca bunăoară pentru iubitorul de monahism miron cristea)! Ferit-a Sfântul! D. p.: Seminarul român de lit. modernă și folclor ar mai avea de primit p. 1930 suma de 6.970 lei (vezi „Făt-frumos“ 1931 pag. 31)! Sumă reclamată până acum de numai 12 (douăsprezece) ori! Trudă zădarnică! Orz stricat pe găște! Încât pentru plata cărților, achiziționate în baza dotației (integrale!) pusă în vedere pentru 1930, acest Seminar va fi nevoit să adreseze Onor. ministeriu al instrucției o cerere ca aceasta: Onor. ministeriu al instrucției publice, București — Domnule ministru, Cu onoare rugăm să binevoiți a aproba ca să vindem din biblioteca noastră cărți în preț de 6.970 lei, pentru a ne putea în sfârșit achita datoriile față de librarul și legătorul nostru de cărți, — bieți oameni

necăjiți, a căror răbdare (fiindcă vor trăiască) nu poate fi atât de nesfârșită ca cea a „coloniștilor“ bucovineni de peste Prut... Pentru Seminarul de lit. rom. modernă și folclor Cernăuți Director L. M.

Orcum adrese ca aceasta ar fi binevenite pentru liniștirea d-lor directori de Seminarii și Laboratorii universitare dela Cernăuți, directori, dintre cari unul, chinuit până și'n somn de insistențele librarului d-sale, visa deunăzi că penibila d-sale situație de director al unui Seminar universitar s'a întâmplat să fie salvată printr'un mărinimos dar care venia din partea... darului de nuntă al unei Princese... Doamne ce ți-i și cu visurile!...

Leca Morariu

† **Leontina Marian.** — La 24 Mai 1931 mormântul marelui folclorist Simeon Floarea Marian din cimitirul Sucevii primia alături de sine osemintele Leontinei Marian, tovarășa de viață — și de muncă — a lui S. Fl. Marian. Câteva săptămâni-numai înainte de acest 24 Mai, decedata se plânga, cu lacrimi în ochi, de neprimirea unei miserabile pensii (nu primise în Aprilie 1931 pensia pentru Decembrie 1930)... Moartea pe care și-o doria atât de fierbinte, nu din pricina vitregiei vieții, ci din dor după „cel dus“, se îndurase în sfârșit...

Născută din vechea familie preotească Pietrovski (paroh în Siret) și înrudită după mamă cu neuitatul Mitropolit Silvestru, a avut unde să-și facă pregătirea pentru a ajunge, la 12 Sept. 1875, soția lui S. Fl. Marian, însoțindu-l în toate popasurile lui: la Poiana-Stampi, Voloca, Siret și Suceava.

Iar acest prinos amintirii aceleia căreia „poetul“ S. Fl. Marian îi dedica în „Convorbiri literare“ din 1876 versurile Ochilor căprii:

Unora li-s dragi ochi negri	Mie dintre toți mai tare
Zic că-s mai fermecători,	Îmi plac ochii cei căprii;
Altor le plac albaștri	C'ăsa-s ochii mândrei mele:
C'ar fi mai atrăgători;	Cei mai blânzi și mai dulci ochi
După verzi iar se bat unii	Ce am întâlnit în viață-mi;
Spun că-s mai plăcuți, mai vii...	Nu le fie de deochi!

— se închină nu numai soției lui Marian, ci și unei vrednice forțe sociale românești. Zeci de ani în șir (1894—1904) Leontina Marian a prezidat Societatea doamnelor române din Suceava. Când

în toamna anului 1905, nu se putu deschide Internatul român din Suceava, Leontina Marian împreună cu soțul ei (pe atunci președintele societății „Școala română” din Suceava) înființează în Faur 1906 o „masă” pentru elevii sărmăni. „Pregătirile pentru masa aceasta, în cea mai mare parte, au căzut în sarcina președintelui S. Fl. Marian și a soției sale. Dar nu numai osteneală și trudă desinteresată, ci și mari jertfe materiale a adus Leontina S. Fl. Marian. Mai toate acarelele culinare și blidele pentru masă, din mijloacele ei modeste și particulare au fost cumpărate” (I. Nistor în „Junimea literară” 1907, 163).

Soție, în amplu înțeles, Leontina Marian a fost apoi adevărată mână dreaptă pentru publicistul Marian. Corectarea tipăriturilor, pe cari din pricina bogăției materialului nu le putea face soțul, aranjarea materialului atât de prolix și variat, corespondența atât de bogată pe lângă conducerea gospodăriei și, implicit, ospătarea atâtor săteni aduși din toate colțurile, ca să lămurească leacul cutărei buruiene și efectul cutărui descântec, — toate, toate rămăneau în seama colaboratoarei Leontina Marian.

Pe mormântul unui trup chinuit, nu de fericirile unei „pensii viagere” ... de care fusese cândva vorba..., ci de lipsa — eterna lipsă a pensiei binemeritate, și dincolo de mormântul unui suflet de elită pe care nu l-a tulburat nici o „decorație” — se așterne astăzi recunoștința Bucovinei, și, cine știe, poate că și cea a întregului folclor românesc...

Gavril Ionescu

Și iarăși sancțiunile! — După mazilirea d-rului Alvirescu din situația de director de spital, unde-l cocoțase... evident nu destoinicia sa profesională ci numai hatărul politic, — întrebăm: când vine la rând celalt director de spital „național-țărănist”, D-rul Traian Tobie Bona, care, la fel destoinic ca și „d-rul” Alvirescu, dar nepot al d-lui I. Maniu (!), și fără de nici un concurs (!!!), — s’a pomenit, și dânsul director al spitalului din Suceava!... — (După „Glasul Bucovinei” 1931 Nr. 3543 din 3 Iulie).

Nu uitați de fondul „Andrei Glavina”

FĂT-FRUMOS

Revistă de Literatură — Artă — Știință — Viață socială

Redacția și administrația: SUCEAVĂ str. Lascar Luția Nr. 1

Țare tot la două luni

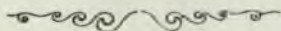
ABONAMENTUL (achitat anticipativ !)

În Țară: 200 lei pe an

În Străinătate: 500 lei pe an

CUPRINSUL:

Leca Morariu	Drumul vechiu!...
George Voevidca	Scrisoare (versuri)
Dela administrația revistei „Făt-frumos“	
Ioan Vicoveanu	Începutul apiculturii teoretice la Români
Leca Morariu	Drumuri cirebire
George Voevidca	Epigrame (versuri)
Nicolai Huțuleac	Țintiri despre Iraclie Porum- bescu
I. E. Torouțiu	Goethe: Hermann și Dorothea
I. E. Torouțiu și Gh. Cardaș	În jurul unei scrisori a lui I. Creangă
I. E. Torouțiu	Ienăchiță Văcărescu și Goethe
I. E. Torouțiu și Gh. Cardaș	Rectificări pentru istoria litera- turii române
C. Morariu	Scrisoare către Iraclie Porum- bescu (1891)
Petru Iroaie	Vodă de prin lobodă (folclor)
Leca Morariu	Recenzii
Leca Morariu	Multe și mărunte...
Rev. „Țrmonia“, Vimo	
Leca Morariu, Gavril Ionescu și „Glasul Bucovinei“	Cronică

Bibliografie

A apărut buletinul

MIHAI EMINESCU

Lămuriri pentru viața și opera lui Eminescu

redactate cu concursul lui

GH. BOGDAN-DUICĂ și G. IBRĂILEANU

de LECA MORARIU

Cernăuți An. II 1931 fascic. a 7-a.

Cuprinsul: Gh. Bogdan-Duică, Tapas (Între dd. C. Papacostea și T. Vianu); M. Eminescu, Scrisoare (din 1877) către I. Slavici; Gh. Bogdan-Duică, Scipione I. Bădescu și geneza „Geniului pustiu”; Victor Morariu, „Luceafărul” în nemțește (continuare); Redacționale: Sf. Gheorghe în oraș și la țară de Slavici, nu de Eminescu!; Gh. Bogdan-Duică, Eminescu în societatea „Orientul”; Traian Șuhan, Gh. Bogdan-Duică și Leca Morariu, Multe și mărunte...

Redacția și administrația: Cernăuți, str. Arh. E. Popovici 4.

Apare în 4 fascicule pe an. — Abonamentul 150 lei pe an.

Se desface numai în abonament! — Nu face schimb cu nici o publicație periodică!

Romulus Cândea, Reforma învățământului superior, Cernăuți 1931.

Mihail Straje, Sora Emilia (Nuvele și schițe), Constanța 1930.

Teodora D. Popovici, Din vârtoarea vremii, Piatra-Neamț 1930.

Al. Stroc-Militaru, Mocanii Săceleni ca element de unitate și expansiune națională, 1931.

Artur Gorovei, Descântecelor Românilor, Studiu de folclor, București 1931.

Luigi Tonelli, Claudio Isopescu, Roma 1930.

BULETINUL „MIHAI EMINESCU”

cuprinzând nu numai studii de specialitate ci și articole de interes general asupra problemei Eminescu (d. p. capitolele Eminescu-copil și Eminescu-elev dintr'o amplă monografie) se desface

An. I 1930 (fascic. 1, 2 și 3) = 150 lei

An. II 1931 (fascic. 4, 5, 6 și 7) = 150 lei

Abonamentul pentru An. III 1932 = 150 lei!

Prețul 35 Lei.